

ŠÉFREDAKTOR
ROBERT SCHUSTER
ÚVODNÍKY, KOMENTÁŘE
ZDENĚK ZBOŘIL
ODPOVĚDNÁ REDAKTORKA
MILENA STREJČKOVÁ
SEKRETÁŘKA REDAKCE
IRENA KREJČOVÁ
GRAFICKÝ NÁVRH PETR TĚŠÍNSKÝ
GRAFICKÁ ÚPRAVA MARIE VORLOVÁ
AUTOR OBÁLKY FILIP SOJKA
DISTRIBUCE DAGMAR ČERVINKOVÁ

REDAKČNÍ RADA:

PŘEDSEDA: OTTO PICK
VOJTĚCH BELLING, MILOŠ CALDA,
PETR DOSTÁL, MARTIN EHL,
JIŘÍ FÁREK, RADEK KHOL,
PETR KRATOCHVÍL, KAI-OLAF LANG,
KRISTINA LARISCHOVÁ,
PETR LEBEDA, PAVEL MÁŠA,
MILOŠ POJAR, PAVEL PŠEJA,
MICHAEL ROMANCOV,
JIŘÍ SCHNEIDER, PAVEL SVOBODA,
IVO ŠLOSARČÍK, JIŘÍ ŠTĚPANOVSÝ,
FILIP TESAŘ, JOSEF VESELÝ,
TOMÁŠ VESELÝ, ZDENĚK ZBOŘIL

Jednotlivé příspěvky vyjadřují názory autorů, nikoli vydavatele. Nevyžádané rukopisy redakce nevrací.

All rights reserved. Copyright under the International Copyright Convention. No part of this publication may be reproduced, stored in retrieval systems or transmitted in any form or by any means without the prior permission of the International Politics editorial office. Reprints are available upon request. Reprints and permissions: Write to International Politics, Nerudova 3, 118 50 Praha 1.

Redakce a administrace: Nerudova 3, 118 50 Praha 1. Telefon 251 108 107; fax: 251 108 222; e-mailová adresa umvedo@iir.cz.

Objednávky a předplatné přijímá administrace redakce. Vychází měsíčně. Cena výtisku 39,50 Kč. Předplatné na rok činí 380 Kč, ve Slovenské republice 711 Sk.

Registrováno MK ČR E 5210

Tiskne Petr Dvořák – Tiskárna, Jeřábová 1302, 263 01 Dobříš.

Rozšiřuje redakce a další distributoři v drobném prodeji. Ve Slovenské republice rozšiřuje L. K. Permanent, s.r.o. P.P.4., 834 14 Bratislava 34, tel.: +421 244 453 711, fax.: +421 244 373 311, e-mail: Herslova@lkpermanent.sk. www.predplatne.cz. Informace o MP a ediční činnosti ÚMV na www.iir.cz

Podávání tlačovin povolené SsRP Banská Bystrica č. j. OPČ-3215/B-96 ze dne 12. 9. 1996.

ISSN 0543-7962

INDEX 46911

OBSAH 9/2006 ROČNÍK XXX

STR.

Světozor	2
Střední Evropa v roce 2006 / -zz-	3
STŘEDNÍ EVROPA V ROCE 2006	
VLÁDNÍ KOTRMELCE V POLSKU / Michal Kubát	4
VLASTENCI V EVROPĚ. POLSKÁ ZAHRANIČNÍ POLITIKA V PRVNÍM ROCE NÁRODNĚ-KONZERVATIVNÍ VLÁDY / Kai-Olaf Lang	6
MAĎARSKO NA CESTĚ REFORM? / Robert Pejša	9
AKÝ SMER STANOVÍ SLOVENSKU SMER? / Mária Pešeková	12
STŘEDNÍ EVROPA V ZAHRANIČNÍ POLITICE NĚMECKÉ VLÁDY / Vojtěch Belling	15
VISEGRÁDSKÁ SPOLUPRÁCE V EVROPSKÉ UNII / Jan Kubáček	19
MEZI PŘEDSEDNICTVÍM EU A VOLBAMI: LETNÍ RAKOUSKÉ PŘEMÍTÁNÍ / Michal Kořán	21
ČESKÁ ZAHRANIČNÍ POLITIKA	
UKRAJINSKÁ BUDOUCNOST VISEGRÁDU / Luboš Palata	23
VZTAHY A PROBLÉMY	
PĚT LET PO 11. ZÁŘÍ – HLEDÁNÍ KONSENZU A STRATEGIE STÁLE TRVÁ / Radek Khol	25
NOVÁ RADA OSN PRO LIDSKÁ PRÁVA / Veronika Bílková	27
VOJENSKÉ OPERACE EVROPSKÉ UNIE: KONGO PODRUHÉ / Jan Závěšický	29
VOLNÁ TRIBUNA	
ZNÁSILNĚNÍ ŘÍMSKÉHO STATUTU ANEB (O)POZICE USA VŮČI MEZINÁRODNÍMU TRESTNÍMU SOUDU / Pavel Bureš	31
RECENZE	
PŘEHLED POLSKÉ POLITIKY PRO POKROČILÉ / Lubomír Kopeček	34
ČESKO-NĚMECKÉ VZTAHY A POLITIKA STŘEDNÍ EVROPY / Zuzana Krahulcová	35
NEJLEPŠÍ OBCHOD MINULÉHO STOLETÍ: PŘED 380 LETY DOŠLO KE KOUPI MANHATTANU / Bohumil Tesařík	36

VYJDE V PŘÍŠTÍCH ČÍSLECH MP

Role národního státu v éře globalizace ► Migrace jako globální fenomén ► Role světových finančních institucí při řešení globálních problémů ► Volby v Evropě: Makedonie, Bosna a Hercegovina, Švédsko ► Turecko a Evropská unie: první rok od zahájení vstupních rozhovorů ► Terorismus a války v dnešním světě ► Problémy a perspektivy současné Zambie

1. – jednotky izraelské armády zahájily nové kolo pozemní ofenzívy s cílem obsadit jižní část Libanonu do vzdálenosti 30 km od hranic Státu Izrael.

1. – kubánský vůdce Fidel Castro předal kvůli operaci břišní dutiny všechny pravomoci do rukou svého bratra Raúla Castra.

3. – ukrajinský prezident Viktor Juščenko oznámil, že jmenuje do čela vlády svého soka, proruského politika Viktora Janukovyče. Prezident tak zažehnal politickou krizi.

3. – Rada Evropy pohrozila Polsku vyloučením, jestliže znovu zavede trest smrti. Pro obnovu diskuse o nejvyšším trestu se vyslovil prezident Lech Kaczyński.

4. – vláda Roberta Fica získala důvěru slovenského parlamentu.

5. – Francie a Spojené státy vypracovaly návrh rezoluce Rady bezpečnosti OSN, který požaduje okamžité zastavení raketových útoků Hizballáhu proti Izraeli, a také ukončení izraelských náletů na Libanon. Dokument nenařizuje stažení izraelských vojsk z jižního Libanonu, a proto jej libanonská vláda zásadně odmítla.

8. – izraelský premiér Ehud Olmert oznámil, že Izrael zvažuje návrh Libanonu umístit na jih země 15 000 libanonských vojáků.

9. – bylo zveřejněno, že na internetu se začalo šířit protimaďarské video, na němž slovenští nacionalisté pálí maďarskou vlajku a ozývají se protimaďarská hesla. Maďarsko oficiálně požádalo slovenskou vládu o informaci, jaké kroky proti tomu podniknou tamní úřady. Během měsíce se protimaďarské výpady opakovaly. Maďarští nacionalisté podnikli několik protislovenských excesů.

10. – v Berlíně byla zahájena výstava Nucené cesty o exodu a nucené migraci ve 20. století. Připravilo ji Centrum proti vyhánění.

10. – britská policie zatkla 23 osob, které jsou podezřelé z přípravy teroristického útoku na mezikontinentální lety z Velké Británie do Spojených států. Na letišti Heathrow byla zavedena přísná bezpečnostní opatření.

10. – americký prezident George W. Bush oznámil iniciativu k potírání korupce ve vysokých mocenských sférách. Cílem bude znemožnit zkorumpovaným i korumpujícím cizím politikům přístup do mezinárodního finančního systému.

11. – Rada bezpečnosti OSN přijala rezoluce o příměří v Libanonu. Dokument nařizuje klid zbraní od rána 14. srpna. Izraelská vojska se mají během týdne až dvou začít stahovat z jižního Libanonu a zcela odejdou po příchodu mezinárodních sil. V oblasti bude rozmístěno 15 000 libanonských vojáků. Odzbrojení Hizballáhu text neuvádí, protože ho k tomu vyzvala už rezoluce č. 1559 ze září 2004. Rezoluce požaduje rovněž propuštění dvou zajatých izraelských vojáků.

13. – autor protinacistického románu Plechový bubínek Günter Grass, nositel Nobelovy ceny za literaturu, se přiznal, že byl v sedmácti letech krátký čas členem SS.

14. – izraelský premiér Ehud Olmert prohlásil, že Izrael bude nadále pronásledovat Hizballáh a jeho vůdce „kdykoli a kdekoli“ a vyhrazuje si právo odpovědět na jakékoli porušení příměří.

14. – v Teheránu byla otevřena výstava 200 karikatur, které vzešly z mezinárodní soutěže Holocaust a izraelská a americká politika ve světě. Jde o reakci na zveřejnění karikatur proroka Mohameda v některých evropských denících ze začátku letošního roku.

16. – palestinský premiér Ismáíl Hanija se dohodl s prezidentem Mahmúdem Abbásem na přípravě vlády národní jednoty, čímž by byla dosavadní jednobarevná vláda hnutí Hamás v zájmu odblokování mezinárodní izolace rozšířena.

17. – bylo oznámeno, že Švédsko bude koordinovat mezinárodní pomoc Libanonu.

17. – soudkyně amerického federálního soudu Anna Diggs Taylorová oznámila, že odposlouchávání milionů Američanů bez rozhodnutí soudu, které po 11. září 2001 schválil prezident George W. Bush, porušuje ústavu a musí být okamžitě ukončeno.

18. – izraelský premiér Ehud Olmert prohlásil, že další stahování z okupovaných palestinských území není v blízké budoucnosti vhodné.

19. – německá policie zadržela mladého Libanonce Júsufoho Muhammada, který se svým společníkem Libanoncem Džihádem Hamádem pokusil zaútočit pomocí dvou kufříkových bomb na regionální vlaky do Hammu a Koblenze. Hamád se 24. srpna vzdal německým úřadům.

21. – jedenáct ze 23 osob podezřelých z přípravy atentátu na lety z Londýna do USA bylo v Londýně obviněno podle článku č. 5 protiteroristického zákona z roku 2006.

21. – byly oznámeny výsledky prvního kola prezidentských voleb v Kongu z konce července. V druhém kole se utkají dosavadní prezident Joseph Kabila a jeho hlavní rival, bývalý povstalecký vůdce Jean-Pierre Bemba.

21. – při výbuchu nastražené trhaviny v Čerkizovské tržnici v Moskvě zahynulo nejméně 10 lidí. Pachatelé byli tři ruští nacionalističtí extremisté.

21. – Lech Walesa, bývalý polský prezident a zakladatel hnutí Solidarita, opustil řady tohoto odborového hnutí.

21. – ministři Sdružení zemí Jiho-východní Asie (ASEAN) se v Malajsií dohodli, že společný trh v regionu vytvoří už v roce 2015, a nikoli až v roce 2020. Půjde o největší zónu volného obchodu ve světě.

25. – předseda Maďarské socialistické strany István Hiller kritizo-

val účast nacionalistické Slovenské národní strany v nové slovenské vládě. Prohlásil, že jeho strana nevidí možnost pro bilaterální kontakty se sociálnědemokratickou stranou Smer, pokud by se nedistancovala od nepřátelských výpadů šéfa SNS Jána Sloty vůči Maďarsku.

26. – slovenský premiér Robert Fico odsoudil všechny projevy nesnášenlivosti na Slovensku i v Maďarsku a varoval před rozněcováním nacionalistických vášní.

26. – iránský prezident Mahmúd Ahmadínejád slavnostně otevřel těžkovodní reaktor v Araku, který by měl produkovat těžkou vodu určenou ke chlazení jiných reaktorů a zároveň sloužit k usměrňování jaderného štěpení.

28. – na Srí Lance vzplály nové boje mezi tamější armádou a Tygry osvobození tamílského lámu.

28. – došlo k sérii pumových útoků v tureckých letoviscích Marmaris a Antalaya, při nichž zahynuli tři lidé. Podezřelí jsou kurdští extremisté.

28. – generální tajemník OSN Kofi Annan zahájil návštěvu Libanonu 11denní cestu po Blízkém východě. Při rozhovoru s libanonským premiérem Fuádem Siniurou Annan navrhl, aby Hizballáh vydal dva zajaté izraelské vojáky Červenému kříži a Izrael na oplátku uvolnil vzdušnou a námořní blokádu Libanonu.

30. – generální tajemník OSN Kofi Annan se v Jeruzalémě sešel s izraelským premiérem Ehudem Olmertem s cílem přimět ho ke zrušení blokády Libanonu. Olmert zopakoval, že čeká na rozmístění mezinárodních mírových jednotek podél libanonsko-syrských hranic. Annan vyzval Hizballáh k bezpodmínečnému propuštění dvou zajatých vojáků.

31. – vypršela lhůta rezoluce RB OSN, kdy měl Írán přerušit své jaderné aktivity. Podle Mezinárodní agentury pro atomovou energii tak neučinil, a proto na něj mohou být uvaleny sankce.

rické protiraketové základny na území Česka.

14. – v Praze bylo zahájeno valné shromáždění Mezinárodní astro-

nomické unie za účasti 2500 astronomů ze 75 zemí. Odhlasovalo mj. vyřazení Pluta ze skupiny planet.

15.–17. – delegace expertů ministerstva zahraničí v čele s náměstkem ministra Tomášem Pojarem jednala v Arlingtonu poblíž Washingtonu o možnosti umístit v Česku americkou protiraketovou základnu.

17. – Komunistická strana Čech a Moravy navrhla, aby se o umístění protiraketové základny v ČR rozhodlo v referendu.

24. – několik libanonských organizací se postavilo proti účasti Česka a dalších deseti zemí v chystaných mírových silách OSN pro Libanon. Důvodem je, že se dotýčné státy podle nich

postavily na stranu Izraele při jednání Rady OSN pro lidská práva.

25. – první náměstek ministra zahraničí Jaroslav Bašta na jednání o mírových sborech pro Libanon v Bruselu zdůraznil, že formu angažovanosti a časový rámec pro účast České republiky v jednotkách určí až nová vláda.

Střední Evropa v roce 2006

Mnozí prvoplánově zaujatí politici i politologové mívají výhrady proti označování nám drahého středu Evropy zdánlivě nevinným pojmenováním Střední Evropy. Obvykle vysvětlují tento svůj negativní postoj tím, že jde o dlouhodobě ideologicky zneužívané pojmy Mitteleuropa nebo Donauraum, které mají svůj původ v soutěžení Pruska a Rakouska a později Velkoněmecké říše s císařsko-královskou rakousko-uherskou monarchií o to, kdo definitivně sjednotí všechny německy mluvící a alespoň kapkou německé krve obohacené obyvatele Evropy.

Ať již byl ale pojem Střední Evropa zneužíván jakkoli, třeba jako atraktivní titul politických esejů nebo revue, nelze mu upřít, že se, alespoň ve 20. století, vžil, a že jakmile jej někdo použije, měl bychom pozorně studovat, jak mu rozumí. Zda mu jde jen o nástupnické státy převážně německy mluvících říší, nebo o onen kulturně, nábožensky a politicky fragmentarizovaný svět mezi Ruskem a Německem, který se jevil jako místo sporů a konfliktů hned po roce 1918, zda se nejedná o Západní a Východní Střední Evropu, jak si ji přejí vidět z Moskvy stejně jako z Berlína nebo Vídně, anebo dokonce, zda nejde o Novou Evropu, kterou si Donald Rumsfeld, doufejme, tak nepojmenoval podle Tomáše G. Masaryka, nebo dokonce Emanuela Moravce.

Historikové a geografové, a nemusí to být jenom Jan Křen nebo geografové z Univerzity Karlovy, se sice někdy neshodují, co to ta Střední Evropa je a kde vlastně leží, a zda se skutečně její střed odvozuje od vrcholku jihočeské hory Klet, která byla středem a počátkem zeměměřičského triangulačního evropského systému již v 19. století, ale statistickými metodami se lze dobrat poznání, že jim jde o dnešní Polsko, Česko a Slovensko, Maďarsko. A pak také podle toho odkud pocházejí a odkud se na mapu Evropy dívají, přidávají i Německo, Rakousko a třeba také Slovinsko, Chorvatsko, ale i Ukrajinu, Litvu, Lotyšsko, Estonsko. Tedy území, o jejichž ovládnutí odedávna usilovali polští, uherští a čeští králové, jejichž dynastie vznikaly v nejroztodivnějších koutech Evropy.

Přidržíme-li se skromně nedobyvatelského a jen geografického pojetí střední Evropy, tak i teritorium, kde se střetávaly královské a císařské zájmy střeoevropských panovníků několik staletí, se tolikrát v posledním století změnilo a rozdělilo, že lze hledat a nacházet identitu jeho jednotlivých částí s dost velkými obtížemi. A to dokonce i tehdy, pomůžeme-li si identitou národní nebo nábožensko-církevní, kterou mnoho dnešní nepoučení, ale významní pozorovatelé považují za civilizační.

Jeden z podobných názorů také říká, že rozdíly v historickém a kulturním vývoji lidí a národů usedlých na dnešním území Polska, Maďarska, Rakouska, Slovenska a České republiky jsou natolik hluboké, že jen poslední půlstoletí, které prožily ve společném domě se Sovětským svazem, nebo v jeho nejtěsnější blízkosti, jim vtisklo jakési společné rysy a také podobnou povahu jejich politiky. Zda tomu skutečně tak je, či nikoli, chtěli jsme zkoumat v tomto čísle Mezinárodní politiky pomocí porovnání výsledků různých voleb ve všech těchto zemích v letech 2005–2006 a také prostřednictvím komparace politických procesů, které mají při pohledu z vnějšku nápadně podobné rysy.

Především je nezbytné opakovaně konstatovat banální, ale zapomínaný poznatek, že socialismus a pokus o komunismus byly ve všech zmíněných zemích odlišné povahy, způsob předání moci novým elitám na přelomu devadesátých let 20. stol. byly stát od

státu jiné a že dědictví demokratického a nakomandovaného socialismu je v každé z těchto zemí také vnímáno trochu jinak.

Soustředíme-li se tedy pouze na instituci voleb a charakter volebních procesů, můžeme konstatovat, že pokud jde o jejich formální náležitosti, děly se a dějí ve zmíněných zemích až nápadně shodně. Všude se volí do jedno- nebo dvoukomorového parlamentu, všude se volí podobným systémem poměrného zastoupení, s někdy více, někdy méně výraznými většinovými prvky, všude se volí orgány samosprávy na významně decentralizované úrovni. Ve všech zemích se volí nebo bude volit prezident buď přímo, nebo prostřednictvím zastupitelských sborů a všude jsou volby podstatně ovlivňovány povahou *soutěže, soupeření, boje* politických stran. Ve všech těchto zemích všechny typy voleb a úrovně volebních procesů nějakým způsobem souvisejí a také všude se politické strany, většinou prostřednictvím médií, pokoušejí ovlivňovat volební aritmetiku a geometrii, a to i za cenu nastětí většinou neúspěšných pokusů o změnu ústavního pořádku.

Tím ale veškerá podobnost voleb v Polsku, Maďarsku, SR, ČR a v Rakousku končí a jen nejdůležitější politizující politologové nebo političtí komentátoři si dovoluují hledat další shody nebo alespoň paralely. Je to dáno především odlišnou povahou a tradicí politických stran v jednotlivých zemích a někdy dost zásadně se lišícími interpretacemi původně shodných politických ideologií. Zdá se, že právě v ČR, a připomínáme zde nejen voliče a odbornou veřejnost, ale i výrazné osobnosti české politiky, se zneužitím vžitě žurnalistické metafory o levici a pravici, jejíž používání svědčí spíše o tom, kde a kdy ten, kdo ji používá, studoval, než o charakteru nějakého seskupení, se vytratila z uvažování o výběru reprezentantů to, čemu se říká sociální volba, a to na úkor volby výhradně ideologické. Nikoli hlasy voličů, ale povolební zaslepenost zvolených vytvořila povolební rovnost hlasů *levice a pravice*, když vysvětlení, co si pod těmito pojmy volení i voliči představují, kromě několika předvolebních šiboleťů, je stále neznámé.

Velmi podobné, nikoli však shodné, bylo nic neříkající dělení na pravici a levici na Slovensku. Velmi rychle se však po volbách ukázalo, že nestačí ve volbách jen zvítězit, jak si v ČR myslí ODS a jak se o tom na Slovensku hned dvakrát přesvědčil Vladimír Mečiar, ale že je třeba také vytvořit vládu. (Ve střední Evropě se obvykle s 51 procentem nevyhrává.) A konečně v Maďarsku se jinde v Evropě kritizovaný nacionalismus stal součástí programů socialistů i liberálů natolik, že rozdělení na pravici a levici se pro maďarskou politiku používá snad už jen v České republice.

Jestliže opomineme, že většina médií z vnitro- i zahraničněpolitických důvodů opomněla detailně rozebrat, která politická strana nebo dokonce již ustavená vláda jsou proevropské nebo čím je důležitý jejich chladnější vztah k Evropské unii, nebo dokonce jejich antievropanství, zcela se vyhnula tomu, zda např. socialisté, demokraté, liberálové, konzervativci jsou hodni svých jmen, co je ještě v křesťanských demokratech lidového, jaké všechny podobu na sebe bere moderní nacionalismus, jak to, že konzervativci se postavili do čela revoluce?

Díky těmto iniciačním nejasnostem pak politický diskurs v zemích střední Evropy opomíjí uvažování, jak jsou na tom všechny střeoevropské země s právem a spravedlností, zda nejsou, jak se říkalo v Německu, *zaneřáděny* právem a právníky, kteří se nezapomínají na spravedlnost, natož morálkou, a zda poslední volby nás jen neutvrzují v trochu pesimistickém názoru, že zkorumpovaný socialismus nebo komunismus nenahradila stejně zkorumpovaná demokracie.

Pokud se nám na tyto otázky nepodaří v tomto čísle MP odpovědět, budme spokojeni alespoň s tím, že se nám je podařilo položit.

zboril@iir.cz

-zz-

Vládní kotrmelce v Polsku

V létě 2006 rozrušila evropské mediální prostředí zpráva o zformování nové polské vlády, kterou sestavil Jarosław Kaczyński – bratr polského prezidenta Lecha Kaczyńskiego.¹⁾ Mediální atraktivitu této události umocňuje skutečnost, že oba bratři jsou téměř nerozeznatelně podobná dvojčata. Dva bratři v čele státu skutečně nejsou každodenním jevem, trůfám si však tvrdit, že při bližším pohledu zohledňujícím politický vývoj v zemi od podzimních voleb 2005 se bude celá záležitost jevit mnohem všedněji, než jak to na první pohled vypadá.

MICHAŁ KUBÁT

Volby a jmenování Kazimierze Marcinkiewicze premiérem

Na podzim roku 2005 se v Polsku konaly dvoje klíčové volby. V září 2005 proběhly volby do Sejmu a Senátu a v říjnu téhož roku si Poláci v přímých a všeobecných volbách zvolili nového prezidenta. V parlamentních volbách nečekaně zvítězilo uskupení *Právo a spravedlnost* (PiS) v čele s Jarosławem Kaczyńským a ve volbách prezidentských uspěl ve druhém kole hlasování rovněž neočekávaně Lech Kaczyński.²⁾ Nastalo složité období sestavování nové vlády. Dvě nejsilnější pravicové politické strany – PiS a *Občanská platforma* (PO) – nebyly s to pro vzájemné rozpory vytvořit vládní koalici. Vítěz voleb se prozatím nedohodl ani s ostatními parlamentními politickými stranami, a vznikla tedy jeho menšinová vláda. Její postavení v Sejmu bylo slabé, protože PiS získalo ve volbách 33,7 procenta poslaneckých křesel, což má k nadpoloviční většině skutečně značně daleko. Vláda přesto získala 10. listopadu 2005 důvěru Sejmu, a to díky podpoře poslanců PiS, *Sebeobran*, *Liga polských rodin* (LPR), *Polské lidové strany* (PSL) a většiny nezařazených poslanců. Proti hlasovali poslanci *PO* a *Spojenectví demokratické levice* (SLD) (poměr hlasů: 272/0/187).³⁾ Premiérem se stal nikoliv lídr vítězné strany J. Kaczyński, nýbrž do té doby málo známý politik Kazimierz Marcinkiewicz.

Tady je vhodné udělat malou odbočku a zmínit důvody tohoto kroku. Proč se do čela vlády dostal Marcinkiewicz, a ne J. Kaczyński? Příčiny jsou převážně politického rázu. Parlamentní volby proběhly 25. září 2005 a prezidentské ve dnech 9., resp. 23. října 2005 (uskutečnila se dvě kola voleb). Znamená to, že ještě před

„prezidentským“ hlasováním probíhala jednání o sestavení vlády (přestože k oficiálnímu jmenování vlády prezidentem došlo až 31. října 2005). Jarosław Kaczyński usoudil, že vzhledem k prezidentské kandidatuře bratra Lecha bude z taktických důvodů lepší, zůstane-li v pozadí. Předpokládal totiž, že část potenciálních voličů Lecha Kaczyńskiego by mohla odradit vidina bratrů zastávajících obě hlavní výkonné funkce ve státě. Proto on sám, bez ohledu na přání bratra Lecha,⁴⁾ odmítl stát se premiérem, aby ho eventuálně nepoškodil v prezidentských volbách. Namísto toho určil, že premiérem má být Kazimierz Marcinkiewicz, který, přestože měl za sebou relativně bohatou politickou kariéru, nebyl v té době známý.⁵⁾ Zde vystává spekulativní, i když do značné míry pravděpodobná domněnka, že neznámost premiéra měla být zárukou jeho snazší ovladatelnosti J. Kaczyńským – premiérovým stranickým šéfem. Proč byl za premiéra vybrán konkrétně Marcinkiewicz, a ne někdo jiný, není jasné, resp. sám J. Kaczyński to nikdy nevysvětlil.

Vznik vládní koalice

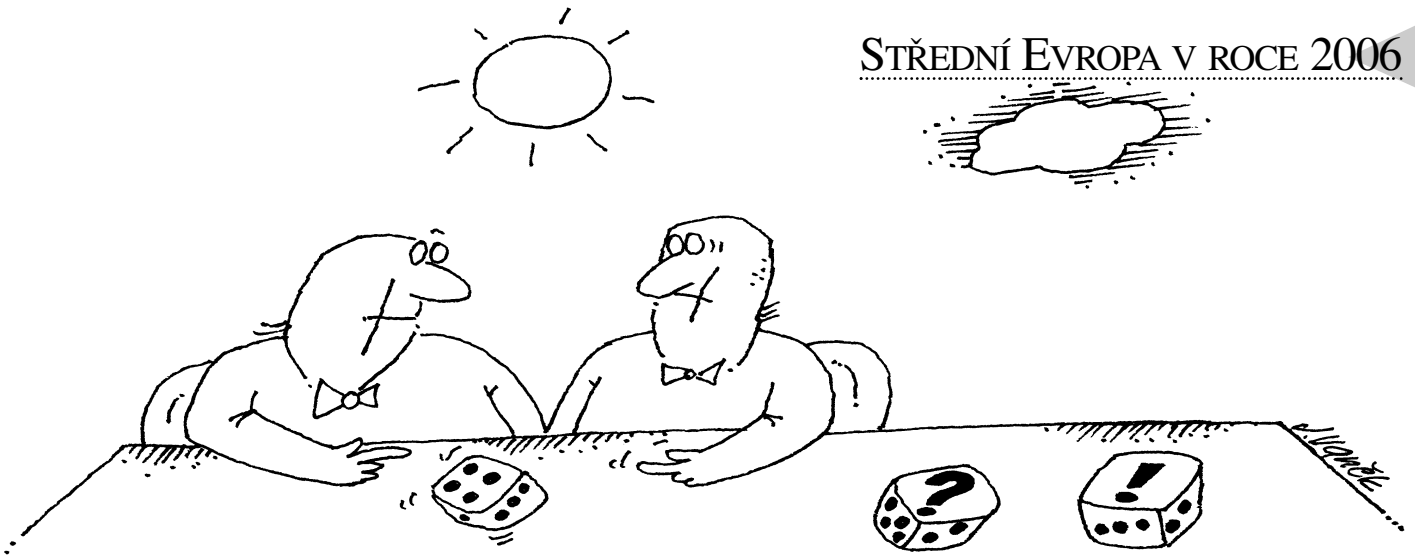
Následující politická situace se nesla ve znamení hledání parlamentní podpory pro vládní návrhy a postupného sblížování PiS se Sebeobranou a LPR. V únoru 2006 podepsali lídři těchto stran Jarosław Kaczyński, Andrzej Lepper a Roman Giertych tzv. stabilizační pakt (pakt stabilizacyjny). Tento pakt neznamenal vznik vládní koalice, pouze zajistil vládě parlamentní podporu Sebeobran a LPR. Stále tedy fungovala „jednobarevná“ menšinová vláda. To se změnilo 27. dubna 2006, kdy byla po dlouhých jednáních podepsána koaliční dohoda PiS, Sebeobran

a skupinky odštěpců od LPR – *Národního parlamentního kruhu* (NKP). Vznikla koaliční vláda dvou stran, PiS a Sebeobran, protože lídr NKP Bogusław Kowalski neobdržel místo ve vládě. Tato vládní koalice ale byla menšinová (k většině jí chybělo 13 hlasů), jelikož se jí na poslední chvíli odmítli zúčastnit zástupci PSL. Liga polských rodin nebyla k jednáním přizvána a o ostatních stranách, tedy PO a SLD, se vůbec neuvažovalo. Premiérem i nadále zůstal Marcinkiewicz. Scházející většina, a především obavy z předčasných voleb (Sejm takový návrh hlasováním odmítl), donutily politiky koaličních stran a LPR zapomenout na dosavadní spory a křivdy a lídr LPR Roman Giertych vstoupil 5. května 2006 do vlády. Vznikla tak většinová vládní koalice PiS, Sebeobran, LPR a Národního parlamentního klubu, který však i nadále neměl žádného ministra.⁶⁾

Jarosław Kaczyński premiérem

Dne 7. července 2006 premiér Marcinkiewicz z ničeho nic oznámil, že hodlá podat demisi, a již 10. července tak skutečně učinil. Tato událost nebyla tak překvapivá, jak by se na první pohled zdálo a jak byla někdy interpretována. Pozorovatelům polské politiky bylo už delší dobu jasné, že k tomu dříve či později musí dojít.

Původně málo známý politik Kazimierz Marcinkiewicz totiž chtěl postupem času vystoupit ze stínu svého stranického šéfa. Premiér se snažil politicky osamostatnit, tj. vymanit se z vlivu J. Kaczyńskiego (a také jeho bratra Lecha). Začal se s nimi doštát do konfliktů. Příklady je celá řada. Marcinkiewicz sice byl proti koalici se Sebeobranou, ale sestavování koalice a rekonstrukce vlády probíhala v režii J. Kaczyńskiego a premiér na to neměl velký vliv.⁷⁾ Na straně druhé je polský premiér podle ústavy hlavním hráčem politického systému a má klíč k velkému množství exekutivních a také ekonomických funkcí (hlavně ve sféře, kde si stát ponechal vliv), a to jak na centrální, tak i regionální (vojvodské) úrovni. Marcinkiewicz usiloval o vybudování vlastního politického zázemí, nezávislého na bratrech Kaczyńských, právě prostřednictvím této své pravomoci, tedy prostřednictvím rozdělování funkcí.⁸⁾ To se samozřejmě bratrům Kaczyńským nelíbilo. Pokud premiér vykazoval samostatnost v personální politice, vždy v konfliktu s bratry Kaczyńskými, a zejména s Jarosławem.⁹⁾ A nejen to. Předseda vlády se stal brzy nejpobláznějším a nejdůvěryhodnějším polským politikem. V relevantních příslušných výzku-

mech veřejného mínění drtivě porážel svého stranického šéfa a také jeho bratra prezidenta (v posledních měsících v poměru zhruba 70:40).¹⁰⁾

To vše neprospívalo dobrým vztahům mezi premiérem na jedné straně a předsedou PiS a prezidentem republiky na straně druhé. Konflikty se stupňovaly. Příslušnou poslední kapkou, po které pohár přetekl, či spíše záminkou k uskutečnění dlouhodobě připravovaného záměru, pak bylo setkání premiéra Marcinkiewicze s lídrem opoziční Občanské platformy Donaldem Tuskiem, na kterém si měl premiér údajně stěžovat na své těžké politické postavení.¹¹⁾ Krátce poté byl donucen k demisi a ještě téhož dne (10. 7. 2006) byl novým premiérem jmenován Jarosław Kaczyński.¹²⁾ O čtyři dny později předstoupil před Sejm s žádostí o vyslovení důvěry, kterou obdržel poměrem hlasů 240/0/205 (pro hlasovaly kluby PiS, Sebeobrony, LPR a NKP, proti byly kluby PO, SLD a PSL). Politické složení nové vlády se nezměnilo vůbec, personál jen minimálně.

Bratři v čele státu jako abnormalita?

Jak je vidět, Jarosław Kaczyński se dostal do premiérské funkce v důsledku v podstatě obyčejného konfliktního politického vývoje, který je v demokracii běžný. Podobně obyčejně lze vysvětlit onu tolik dráždící skutečnost, že funkce prezidenta a premiéra obsadili dva bratři. Především je třeba si uvědomit, že za svá postavení nevďečí jeden druhému. V žádném případě se nejedná o nepotismus. Jeden z nich prostě vyhrál jedny volby a druhý volby druhé. Oboje volby se shodou náhod konaly současně. Samozřejmě, že se bratři vzájemně podporovali, ale mnohem více proto, že jsou na stejné straně politické barikády než z důvodů svého příbuzenství. Jinak tomu být ani nemůže, uvědo-

míme-li si, z jakého prostředí oba pocházejí.

Bratři Kaczyńští vyrůstali v „povstalecké“ rodině. Jejich otec byl vojákem protikomunistické Zemské armády (Armia Krajowa) a dodnes žijící matka se účastnila Varšavského povstání 1944 v roli zdravotní sestry v organizaci Šedé řady (Szare Szeregi), což byl krycí název pro podzemní Svaz polských skautů (ZHP). Byli tedy vychováni v politickém duchu poznamenaném specifickým polským patriotismem. Je přirozené, že po dosažení příslušného věku se zapojili do politiky, a to samozřejmě na straně protikomunistické opozice. Minimálně od konce sedmdesátých let 20. století dodnes se oba nepřetržitě v politice pohybují a jejich současné politické postavení je vyvrcholením mnoho desítek let trvající politické činnosti, přičemž jejich politické kariéry jsou na sobě do velké míry nezávislé.¹³⁾ Skutečnost, že jsou dvojčata, je z tohoto politického hlediska vlastně jenom jakási svérázná náhoda a nemá smysl v tom hledat nějaké „spiknutí“. (Ostatně, jak ukazuje moderní historie, rodinné politické klany nejsou v demokracii zas až tak neobvyklé.)

Také polská společnost, zvyklá na dlouhodobou přítomnost bratrů v politice, přijala tuto skutečnost klidně, bez většího vzrušení.¹⁴⁾ V jistém smyslu je vzniklá situace lepší, protože reálná moc je soustředěna v nejvyšších ústavních funkcích. V době, kdy stál v čele vlády Marcinkiewicz, existovala v Polsku tři exekutivní mocenská centra: premiér, lídr nejsilnější parlamentní strany a prezident.¹⁵⁾ Nyní existují v Polsku dvě exekutivní mocenská centra: premiér a prezident, což je stav, který více odpovídá ústavě, je z politického hlediska „čistší“, „průhlednější“ a zmírňuje nebezpečí vypuknutí politické krize.

Původní obavy se zatím nenaplnily

Na hodnocení „soužití“ bratrů v nejvyšších výkonných funkcích je příliš brzy. Jejich dosavadní politické působení však ukazuje, že v žádném případě nejsou politicky identičtí a nejsou si navzájem politicky slepě oddáni.¹⁶⁾ Sám Lech Kaczyński se v roli prezidenta doposud choval spíše pasivně, což poněkud kontrastuje s původními očekáváními (a v některých případech obavami) s ním spojovanými. Na charakteristiku vlády Jaroslawa Kaczyńského musíme počkat. Ve svém vládním prohlášení se však projevil velmi umírněně, vstřícně, smířlivě až pokorně, zcela jinak, než jak se vyjadřoval v roli předsedy PiS. Jak to komentovali někteří polští novináři: předseda strany se proměnil v premiéra státu.¹⁷⁾

Vrátíme-li se k Marcinkiewiczově vládě, pak lze konstatovat, že její činnost byla do velké míry poznamenána výše popisovanými konflikty. Obě krajní uskupení, Sebeobrana a LPR, jejichž vstup do vlády vyvolal v zahraničí mnoho kritiky a obav,¹⁸⁾ se doposud chovala „normálně“ ve smyslu spíše relativní politické umírněnosti. Zatímco z Andrzeje Leppera se v roli ministra zemědělství „zázračně“ stal mírný a odpovědný politik, který svému resortu „rozumí“, Roman Giertych je jakožto ministr školství mnohem aktivnější a kontroverznější, ovšem spíše s cílem vlastního zviditelnění než v důsledku projevujícího se politického extremismu. Nezdá se, že by Marcinkiewiczova vláda, srovnáme-li ji s předešlými polskými vládami působícími po roce 1989, nějakým viditelným způsobem vybočovala z řady.

Michal Kubát (1975) působí na Katedře ruských a východoevropských studií Institutu mezinárodních studií FSV UK v Praze a na Katedře politologie a mezinárodních vztahů FF ZČU v Plzni.

majkkubat@hotmail.com

¹⁾ Příspěvek byl napsán v červenci 2006.

²⁾ Podrobněji srov. Kubát, M. „Supervolební“ podzim 2005 v Polsku: parlamentní a prezidentské volby. *Mezinárodní politika* č. 12, roč. XXIX, s. 18–21.

³⁾ K otázce charakteristiky polských politických stran srov. Kubát, M. *Demokracie v Polsku. Politický systém polské republiky 1989–2005*. SLON, Praha 2005, s. 93–111.

⁴⁾ Piński, J. *Kaczyński kontra Kaczyński. Prezydent i prezes PiS są skazani na szorstkie braterstwo*. Wprost 21. maja 2006, s. 21–26.

⁵⁾ Kazimierz Marcinkiewicz je konzervativní, poměrně silně katolický politik. V 80. letech 20. století byl členem NSZZ Solidarność. V roce 1989 se účastnil zakládání katolické strany Křesťansko-národní sjednocení. V roce 1997 byl poprvé zvolen do Sejmu, kde později (po roce 2001) zastával různé politické funkce. V letech 1999–2000 byl krátce šéfem tzv. politického kabinetu pravicového premiéra Jerzyho Buzka. Členem PiS se stal v roce 2002. V parlamentu byl považován za ekonomického experta strany (ačkoliv vystudoval fyziku) a jeho působení bylo všeobecně posuzováno spíše kladně.

⁶⁾ Vláda se skládala z 16 členů včetně premiéra nominovaných PiS (z toho 4 nestraníci a jeden člen strany Centrum), 3 ministrů nominovaných Sebeobranou (z nichž jeden byl formálně členem PSL) a 2 členů LPR.

⁷⁾ Po uzavření koalice dal Marcinkiewicz svou funkci k dispozici vedení PiS, „tehdy však, a byl to duben, byla exekuce odložena“. Śmiłowicz, P. *Premier na czas określony. Dzieje sporu Kaczyński-Marcinkiewicz*. Rzeczpospolita 8. 7. 2006. Výmluvná je fotografie J. Kaczyńskiego, A. Leppera a B. Kowalského smějících se a držících se za ruce, kteří takto pózovali fotografům po podpisu koaliční smlouvy. Premiér stál vedle, aniž by se k nim připojil. Rzeczpospolita 28. 4. 2006.

⁸⁾ Piński, J. *Kaczyński kontra Kaczyński...*, s. 21–26.

⁹⁾ Śmiłowicz, P. *Silny premier czy fachowiec od dobrego wrazenia. Marcinkiewicza przypadki*. Rzeczpospolita 11. 7. 2006.

¹⁰⁾ Podrobněji srov. výzkumy Centra pro výzkum veřejného mínění (CBOS): BS/79/2006, BS/101/2006.

¹¹⁾ *Dymisja za samodzielność*. Rzeczpospolita 8. 7. 2006.

¹²⁾ Marcinkiewicz byl premiérem J. Kaczyńským 20. července 2006 jmenován primátorem Varšavy a v podzimních komunálních volbách by měl být kandidátem PiS na tuto funkci. Přestal tak být poslancem Sejmu, čímž byl vlastně odstraněn z parlamentní politiky.

¹³⁾ Podrobněji srov. Hauser, P., Żerka, S. *Słownik polityków polskich XX wieku*. Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1998, s. 142–144. Životopisy obou politiků jsou běžně dostupné na mnoha internetových stránkách.

¹⁴⁾ Konzultace s prof. dr. hab. Markem Bankowiczem z Fakulty mezinárodních a politických studií Jagellonské university v Krakově.

¹⁵⁾ Něco podobného Polsko zažilo po roce 1997, kdy byl premiérem Jerzy Buzek, který měl být v pozadí, ovládan lidem Solidarität Marianem Krzaklewským.

¹⁶⁾ Piński, J. *Kaczyński kontra Kaczyński...*, s. 21–26.

¹⁷⁾ Srov. (ověřeno k 27. 7. 2006).

¹⁸⁾ Méně doma v Polsku. Koalice PiS, Sebeobranu a LPR vyvolala obavy, ale nikoli v dramatické míře. Podle průzkumu CBOS z května 2006 odpovídali respondenti na otázku „Vznik koalice PiS-Sebeobrana-LPR Vás těší, trápí nebo je Vám lhostejný?“ následovně: velmi těší 2 %, spíše těší 10 %, velmi trápí 7 %, spíše trápí 29 %, je mi to lhostejné 43 %, těžko říci 9 % (BS/89/2006).

Vlastenci v Evropě

Polská zahraniční a evropská politika v prvním roce národně-konzervativní vlády

Změna vlády ve Varšavě z podzimu roku 2005

KAI-OLAF LANG

byla provázena velkými obavami ohledně kontinuity s politikou dosavadních vlád v oblasti zahraniční a evropské politiky. Volební vítěz, národně-konzervativní strana Právo a spravedlnost a její vůdčí osobnosti, bratři-dvojčata Kaczyńští, ohlašovali novou orientaci polské evropské politiky ve smyslu silnějšího zaměření na obhajobu národních zájmů a v průběhu volební kampaně na sebe upozornili hesly kritickými vůči Německu. Přesto se ale brzy ukázalo, že nová vláda premiéra Kazimierze Marcinkiewicze, jež vládla až do července 2006, se chovala přinejmenším pragmaticky. Změna nenastala ani poté, co PiS vstoupila do koalice s levicově-populistickou Sebeobranou a národně-katolickou Ligou polských rodin, neboť obě strany nemají vliv na zahraniční politiku země.

Marcinkiewiczův pragmatismus ve vztahu k Evropské unii

Strana Právo a spravedlnost a její dvě vůdčí osobnosti odmítají možnost rozšíření většinového rozhodování v Unii a rozhodně podporují mezivládní spolupráci. V Evropské unii spatřují „nebezpečné centralistické trendy“, jež mají vést ke vzniku „superstátu“ a „nové ‚paneuropské‘ identity“. Přesto ale vláda vedená Marcinkiewiczem nepřistoupila na konfrontační kurs.

Jednání o novém finančním rámci Společenství na období 2007–2013 vedl Marcinkiewicz profesionálně a překvapivě konstruktivně. Premiér sice prohlásil návrh britského předsednictví vzhledem k hrozcím ztrátám za „nepřijatelný“, v praxi ovšem polští vyjednatelé neztratili flexibilitu, jež nakonec přinesla výsledek, který je z polského pohledu akceptovatelný. V letech 2007–2013 získá Polsko celkem 91 miliard eur, což po odečtení polských plateb do rozpočtu Unie bude znamenat čisté příjmy v celkové výši 49 miliard eur. Polsko tak vystřídá Španělsko v roli země, jež obdrží z unijního rozpočtu nejvíce peněz. Nejenom polská vláda, ale i opozice a odborná veřejnost označily výsledky summitu za úspěch.²⁾ Možná ještě důležitější než finanční přínos byla pro Polsko skutečnost, že se

Marcinkiewiczova vláda, jež byla označována jako euroskeptická, neizolovala, nýbrž vystupovala jako aktivní a přizpůsobivý partner.

Polsko se aktivně podílelo na jednáních týkajících se vnitřní i vnější bezpečnosti. V březnu 2006 se zúčastnilo poprvé jednání ministrů vnitra velkých členských zemí EU (dříve skupina G-5; nyní G-6). Polský ministr tuto skutečnost označil jako „pozitivní příklad solidární spolupráce evropského společenství“. Účast Polska byla považována v neposlední řadě za „vstup do okruhu nejdůležitějších členských zemí EU“.³⁾

Kromě toho se Polsko také aktivně podílelo na zahraničně-politické diskusi v rámci Evropské unie, přičemž už předtím zde dominovalo polské angažmá v otázce „východní dimenze“ a Evropské politiky sousedství. Překvapivě pozitivní byl také přístup Varšavy ke Společné bezpečnosti a obranné politice Evropské unie. I když v Polsku panuje jen malé nadšení v souvislosti s vojenskou dimenzí EU, podílí se polská armáda aktivně na společných vojenských jednotkách (společná jednotka s Německem, Slovenskem a baltskými státy; navíc bylo také oznámeno vytvoření jednotky zemí Výmarského trojúhelníku – Německem a Francií po roce 2013) a vojenských misích Unie. Polsko vyslalo v rámci EU třetí největší

kontingent (130 mužů; především vojenské policie) na mírovou misi do Konga a je podle vyjádření ministra obrany Radosława Sikorského připraveno vyslat jednotky i do jiných částí světa.⁴⁾

Nezůstalo ovšem pouze u pozitivních dojmů. Příkladem toho, kdy se Polsko snažilo nakonec neúspěšně „poevroponit“ své národní zájmy, byl zamítnutý návrh „Evropského paktu pro energetickou bezpečnost“. Souběžně s rusko-ukrajinským konfliktem o dodávky zemního plynu ze začátku letošního roku představil polský premiér návrh „vzájemné pomoci zúčastněných států“ ke kompenzaci politické závislosti na dodavatelích energie.⁵⁾ Polská iniciativa ovšem nezískala v rámci EU většinovou podporu. Nebylo totiž zcela jasné, komu byla iniciativa určena (čas od času se hovořilo i o zemích, jako třeba o Ukrajině), otázníky visely nad zapojením soukromých subjektů do takového paktu.

V některých otázkách evropské politiky ale zastávala Marcinkiewiczova vláda také tvrdá, až neústupná stanoviska a šla vědomě do konfrontace s Komisí nebo ostatními evropskými partnery, jako třeba v případě reformy cukerného pořádku nebo při jednání o snížených sazbách daně z přidané hodnoty. Ve finančním světě vyvolala znepokojení zdrženlivost nového kabinetu ve věci zavedení eura. Řada politiků PiS, včetně prezidenta Lecha Kaczyńskiego, požadovala, aby o přistoupení k společné evropské měně rozhodlo referendum. Polsko tak jako jediný z nových členských států váhalo s oznámením termínu zavedení eura. Teprve v květnu 2006 označil premiér Marcinkiewicz jako cíl rok 2011.⁶⁾

Sečteno a podtrženo se nabízí smíšený obraz: evropská politika vlád vedených Kazimierzem Marcinkiewiczem byla současně poznamenána jak nedogmatickou obratností, tak i nedotaženými iniciativami a v některých záležitostech i tvrdostí. Z tohoto pohledu byly důsledky změny vlády na polskou zahraniční a evropskou politiku málo spektakulární. Problémem se ukázaly být kompetenční spory, nedostatečná koordinace a mocenský boj mezi premiérem, prezidentem a předsedou největší vládní strany, jež bránily vzniku koherentní politiky vůči evropským institucím. Marcinkiewiczův pragmatický přístup tak byl zastíněn kritickými výroky bratrů Kaczyńských, stejně jako velké části PiS na adresu Evropské unie. Původní flexibilita tím ustoupila do pozadí a byla vystřídána „asertivním egoismem“.⁷⁾

Speciální vztahy s Washingtonem

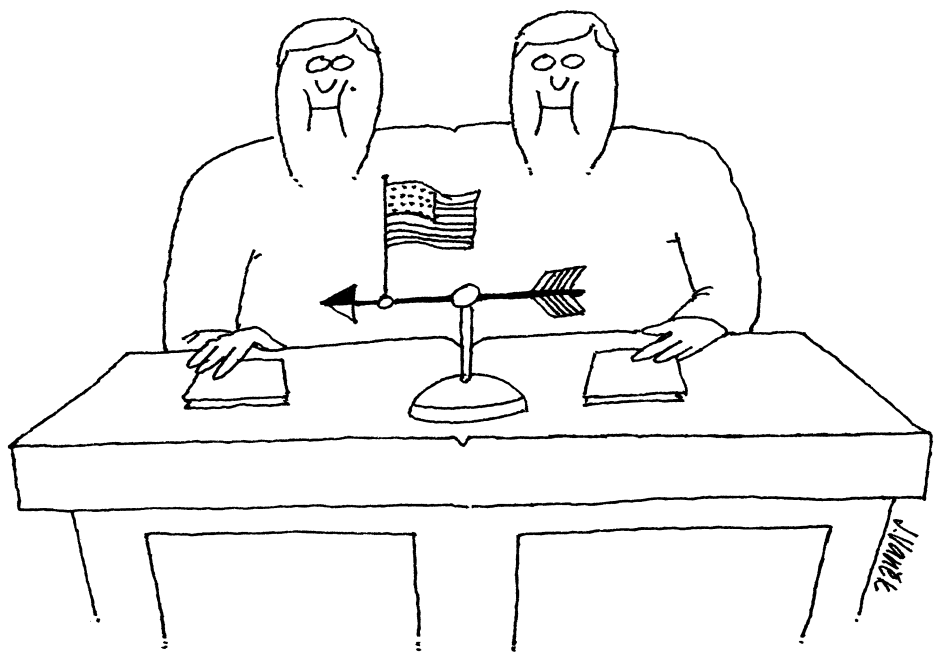
Vláda vedená stranou Právo a spravedlnost má velký zájem na dalším upevnění vztahů s Washingtonem, přičemž ústředním bodem bilaterálních vztahů jsou nadále zejména otázky bezpečnostní politiky. Polsko například ponechá své vojáky – i když v početním stavu zredukovaném na necelých 900 mužů – v Iráku, a to přinejmenším do konce roku 2006.⁸⁾ Prezident Kaczyński už ovšem naznačil, že by polský kontingent mohl v případě potřeby setrvat v Iráku i v roce 2007. Polsko očekává za svou loajalitu protislužbu, jako například další americkou vojenskou pomoc.⁹⁾ Patří k nim ale nepochybně také liberalizace vízového režimu pro cesty do Spojených států. Úspěch iniciativy, jež byla na jaře roku 2006 předložena v americkém Senátu s cílem zrušit vízovou povinnost, není vůbec jistý, neboť v této záležitosti nakonec nebude rozhodující zahraničněpolitická solidarita, ale vnitropolitické pohnutky a aspekty vnitřní bezpečnosti. Koneckonců ani americké ministerstvo zahraničí, jež bylo liberalizaci vízového režimu v minulosti nakloněno, nebylo nikdy ochotno přistoupit na zvláštní opatření zvýhodňující Polsko vůči ostatním státům střední a východní Evropy. Vízová otázka, která je vzhledem k nespokojenosti polské veřejnosti také důležitým vnitropolitickým tématem, tak zůstává jedinou problematickou otázkou polsko-amerických vztahů.¹⁰⁾

Závažné je naproti tomu případné rozmístění částí americké protiraketové obrany na polském území. Zatímco Marcin-

kiewiczova vláda tento záměr již dříve podpořila a zahájila odpovídající konzultace s americkými partnery, objevily se v odborné veřejnosti kritické hlasy. Poukazyvaly například na to, že Polsko by v takovémto případě muselo rezignovat na svoji suverenitu v bezpečnostní a obranné politice, neboť americká základna by zřejmě měla exteritoriální status a Washington by mohl v případě nutnosti rozhodnout o nasazení systému okamžitě, aniž by tento krok konzultoval s Varšavou. Další argument se týkal toho, že umístění systému by mohlo zvýšit bezpečnostní rizika pro Polsko ze strany zemí, proti kterým byl postaven, a protiraketový štít by tak chránil Polsko před nebezpečími, která samo vyvolalo.¹¹⁾

Varšava a východ

Významní představitelé PiS sice původně požadovali tvrdý kurz vůči Moskvě, ale po volbách se z toho do vládní politiky prakticky nic nepromítlo. Naopak. Polský ministr zahraničí Stefan Meller, jenž byl předtím velvyslancem v Moskvě, hovořil ve vztahu k Rusku o politice „klidné věcnosti“¹²⁾ a usiloval o to, aby se z bilaterálních vztahů vytratila emocionalita. K všeobecnému překvapení přijal prezident Lech Kaczyński začátkem roku Sergeje Jastřembského, důležitého poradce prezidenta Vladimira Putina pro evropské záležitosti, s protokolárními poctami, jež jinak přísluší vysokým politikům. Po setkání s prezidentem hovořil Jastřembskij o ochotě Varšavy zlepšit atmosféru ve vzájemných vztazích.¹³⁾ Navzdory těmto

nadějným signálům ovšem na linii Varšava–Moskva k žádnému významnému obratu k lepšímu nedošlo. Vzájemné vztahy jsou totiž až příliš silně zatíženy dlouhodobými problémy. Otevření polských archivů Varšavské smlouvy, jež inicioval ministr obrany Sikorski, anebo úvahy některých představitelů PiS zřítit naproti budově ruského velvyslanectví muzeum věnované tragédii z Katynu ukazují, jakou váhu historická témata ve vzájemných vztazích stále ještě mají. Stálým zdrojem napětí a zdrojem polsko-ruských iritací jsou i otázky energetiky. O tom svědčí nejenom spor o plynovod na dně Baltského moře, ale také snaha polského energetického gigantu PKN-Orlen o expanzi do Pobaltí.¹⁴⁾ Dialog mezi Polskem a Ruskem navíc ještě komplikují i praktické spory, jako třeba přístupová práva pro polské lodě do vod Kuršské kosy nebo vývoz polských zemědělských výrobků na ruský trh. Jenom s obtížemi se daly do pohybu rozhovory o možném setkání prezidentů obou států.¹⁵⁾

Hlavním problémem ve vztazích Ruska a Polska jsou ovšem rozdílné zájmy v postsovětském prostoru, jež jsou podmiňovány geopoliticky, a to především angažmá Polska ve věci integrace Ukrajiny na západ a podpora demokratické opozice v Bělorusku. Vláda vedená PiS v této souvislosti plynule navázala na činnost předcházejících vlád. Zatím ovšem nedokázal ani premiér Marcinkiewicz, ani prezident Kaczyński vtisknout tomuto úsilí nové akcenty. Varšava sice podpořila vznik nových geostrategických spojení, při kterých se organizují postsovětské země nezávisle na Rusku (prezident Kaczyński se například v květnu 2006 zúčastnil summitu GUAM), zároveň ale musela bezmocně přihlížet vnitropolitickým zmatkům na Ukrajině a návratu „modrých“ bývalého premiéra Janukovyče k moci. Stejně tak se Varšava dosud nepodařilo prosadit téma Bělorusko na přední místo zahraničněpolitické agendy Evropské unie.

Vztah k Německu: nedůvěra a spolupráce zároveň

Zejména během volební kampaně zaznívala z úst politiků PiS ostrá slova adresovaná Německu. Jejich kritická stanoviska se týkala především dvou témat: rusko-německého plynovodu a projektu na vybudování „Centra proti vyhnání“, jež iniciovali němečtí vyhnanci. Marcinkiewiczova vláda a zejména sám premiér se po nástupu k moci snažili o střízlivý přístup vůči západnímu sousedovi. Tento postoj kores-

pondoval se stanoviskem nové německé spolkové vlády, jež deklarovala zájem na zlepšení vztahů s Varšavou. Během své návštěvy v Polsku ze začátku prosince 2005 oznámila spolková kancléřka Merkelová vznik společné pracovní skupiny k otázkám energetiky a nabídla vybudování odbočky, která by připojila Polsko ke kritizovanému rusko-německému plynovodu. Když přijel prezident Kaczyński začátkem března do Berlína, začala svítat naděje. Kaczyński viděl na straně spolkového prezidenta i spolkové kancléřky „dobrou vůli“ na zlepšení atmosféry v bilaterálních vztazích. Kaczyński také naznačil připravenost podílet se v rámci sítě „Vzpomínky a solidarita“ spolu s Německem a dalšími státy na diskusích o minulosti a vyhnání.¹⁶⁾

Tyto naděje vzaly ovšem brzy za své. Prvním náznakem bylo, když chtěl premiér Marcinkiewicz u německé kancléřky sondovat možnosti, jak by mohlo být Polsko zapojeno do konsorcia na výstavbu rusko-německého plynovodu, ale od tohoto záměru nakonec musel upustit. Berlínu zase vadilo, že Varšava se dlouho nevyjadřovala k dalšímu osudu evropské ústavní smlouvy, resp. že k dokumentu nakonec vyjádřila odmítavý postoj.

Další ránu dostaly vztahy Varšavy a Berlína v létě 2006. Očividně v důsledku urážlivé satiry v německém deníku *taz* odřekl polský prezident svou účast na summitu Výmarského trojúhelníku. Nová polská ministryně zahraničí Anna Fotyga srovnala zmíněný text s články v nacistickém časopise *Der Stürmer*. Pochybnosti Berlína doprovázelo také jmenování Jaroslawa Kaczyńského novým polským premiérem, neboť Kaczyński prohlásil ještě před nástupem do úřadu, že vina na zhoršení vzájemných vztahů leží na straně Berlína, a Německo by se proto mělo Polsku formou nějakého gesta omluvit. Během jeden a půlhodinového programového projevu před poslanci pak nezmiňl nový polský premiér Německo ani jednou.¹⁷⁾ Podle očekávání reagovala Varšava velmi ostře na výstavu s názvem „Erzwingene Wege“ („Vynucené cesty“), která byla otevřena v srpnu v Berlíně a za jejíž organizací stojí vyhnanecké a podobné organizace v Německu. Premiér Kaczyński označil výstavu, aniž by ji viděl, „velmi špatnou, velmi zneklidňující a smutnou událostí“.¹⁸⁾

Zahraniční politika v režii dvojčat

Jmenováním Jaroslawa Kaczyńského premiérem má být podle slov představitelů PiS v polské zahraniční politice nastolen „obrat k vlastenectví“. Asertivní zahraniční

politika, „silné Polsko v rámci Evropské unie“ a úsilí o dosažení statusu evropské regionální mocnosti jsou nejdůležitějším prvkem zahraniční a evropské politiky největší vládní strany a obou bratrů Kaczyńských. Bude nyní Polsko sypat písek do soukolí Evropské unie a bude se nacházet v permanentním sporu s Německem? Asi sotva. Co se týče Evropské unie, bylo Polsko až dosud v mnoha oblastech praktické politiky relativně nenápadným členem. Odpor Varšavy je patrný v záležitostech, které se, podobně jako u evropské ústavní smlouvy nebo ve věci východní politiky, týkají postavení země v Evropě nebo jejích elementárních bezpečnostních zájmů. A ve vztahu k Německu bude zřejmě nastoleno něco jako „konfrontační spolupráce“.

Z hlediska partnerů Polska není problematická ani tak rozsáhlá euroskeptická koncepce vlády vedené stranou PiS, jako spíš absence jasné evropské a zahraničněpolitické agendy. Zahraniční politika, jež postrádá kompas, podložená jednotlivými euroskeptickými eskapádami a vyhraněnou averzí vůči Německu – tak nějak by mohla vypadat zahraniční politika bratrů Kaczyńských. Tím by ovšem Polsko neškodilo ani tak Evropské unii, jako spíš sobě. Rezervovaný vztah k Německu a (ať už oprávněné, nebo neoprávněné) stigma outsidera mohou vést k tomu, že role Polska bude v Evropě marginalizovaná. Avšak bez spojenců a bez politické váhy se Polsku sotva podaří splnit jeden ze svých velkých cílů, jako třeba hrát roli lokomotivy, která by dokázala přitáhnout Ukrajinu do Evropské unie. K tomu je ještě třeba připočítat stagnující a konfliktní vztahy s Ruskem, nejistota jak se zachovat vůči „modro-oranžové“ Ukrajině, ale také postoj Spojených států, pro něž se stává v Evropě izolované Polsko do té míry méně zajímavé, do jaké se Německo chová „atlantičtěji“. V této situaci by bylo výhodné, kdyby o podporu Polska usilovali partneři, ke kterým se Varšava až dosud chovala lhostejně, či dokonce odmítavě, vůči nimž ale varšavská vláda nemá žádné výhrady. Do této skupiny by na jedné straně patřili Skandinávci a země Visegrádu (premiér Kaczyński se každopádně při svém prvním vystoupení v parlamentu nevyjádřil vůči V4 apriorně odmítavě). Patří sem ale také Francie, jež by mohla být pro bratry Kaczyńské a jejich etatistické založení, stejně tak vzhledem k jejich představě o „Evropě vlasti“ i přes všechna nedorozumění posledních let, potenciálně zajímavým spojencem (a to i s ohledem na Německo!). Nejbližší do-

ba ukáže, zda se dvojčatům v čele států podaří ideologická východiska v jejich zahraniční politice doplňovat také praktickou obratností.

Kai-Olaf Lang (1967) je vědeckým pracovníkem Stiftung Wissenschaft und Politik v Berlíně a členem redakční rady Mezinárodní politiky.

kai-olaf.lang@swp-berlin.org

¹⁾ Srv. IV Rzeczpospolita, Sprawiedliwość dla Wszystkich, PiS – „Program 2005”, www.wybory.pis.org.pl/program.php

²⁾ Srv. Rokita: budżet UE – zły, ale gratuluje premierowi, PAP, 28. 12. 2005, www.pap.pl Rafał Trzaskowski, Budżet na lata 2007–2013, Ocena decyzji podjętych na szczycie UE w Brukseli w grudniu 2005, Analizy Natolińskie 1/2006, www.natolin.edu.pl/pdf/analizy/Natolin-Analiza-1-2006.pdf

³⁾ Spotkanie grupy G-6 w Heilighendamm, Forum „Wymiar Sprawiedliwości i Sprawy Wewnętrzne Unii Europejskiej”, 23. 3. 2006; kritiku polského angažmá ve skupině G-6 lze najít například: Artur Gruszczak, Polska w G-6 – kłopotliwy sukces, Forum „Wymiar Sprawiedliwości i Sprawy Wewnętrzne Unii Europejskiej”, Komentarze, 24. 3. 2006, www.wsisw.natolin.edu.pl

⁴⁾ Polacy pojedą do Konga, in: Rzeczpospolita, 16. 5. 2006.

⁵⁾ Kazimierz Marcinkiewicz, „Europe's energy musketeers must stand together”, in: *Financial Times*, 9. 2. 2006.

⁶⁾ Euro w Polsce od 2011 roku?, in: Rzeczpospolita, 17. 5. 2006.

⁷⁾ Tak to svého času nazval tehdejší ministr zahraničí Stefan Meller: Język polityki i racja stanu, in: Rzeczpospolita, 1. 4. 2006.

⁸⁾ Rozhodnutí, jež bylo přijato koncem roku 2005, bylo s výjimkou PiS kritizováno všemi politickými stranami. Srv. Polacy rok dlużej w Iraku, Gazeta Wyborcza, 28. 12. 2005.

⁹⁾ Poland's Leader Hopes to Gain From Support Of U.S. Policies, Washington Post, 7. 2. 2006.

¹⁰⁾ Prohlásila to americká ministryně zahraničí Riceová. Srv. Minister Fotyga w Waszyngtonie, Gazeta Wyborcza, 20. 6. 2006.

¹¹⁾ Srv. Tarcza antyrakietowa to kosmiczna linia Maginota, Gazeta Wyborcza, 12. 12. 2005; Tarcza antyrakietowa ma wielki sens, Gazeta Wyborcza, 8. 1. 2006; Tarcza nas nie obroni, Rzeczpospolita, 28. 7. 2006.

¹²⁾ Potrzebna jest nam spokojna rzeczowość, Interview se S. Mellerem, Rzeczpospolita, 14. 11. 2005.

¹³⁾ Warszawa chce otworzyć nową stronę w stosunkach z Moskwą, Gazeta Wyborcza, 21. 2. 2006.

¹⁴⁾ Společnost Orlen převzala na jaře 2006 větší podíl v litevské rafinérii Mažeikiu Nafta, což vyvolalo spekulace, že by Rusko mohlo bojkotovat dodávky ropy. Po havárii ropovodu vedoucího do rafinérie v polovině roku 2006 přerušila ruská strana až do konce července 2006 na přechodnou dobu své dodávky. Z Ruska se ale také ozývaly hlasy, mj. předsedy monopolní firmy pro přepravu ropy Transneft, že do budoucna už zásadně nebude dodávána ropa do litevské rafinérie. Takovýmto prohlášením bývá v Polsku a v Litvě přisuzován politický podtext.

¹⁵⁾ Prezident Kaczyński požaduje, aby v návštěvní diplomacii existovala symetrie, a chce, aby ke schůzce hlav států došlo buď v Polsku, nebo přinejmenším v nějaké třetí zemi. Jako provokace byl naopak hodnocen návrh, s kterým údajně přišlo Rusko, a to sice, aby se setkání obou prezidentů konalo na „neutrální“ půdě v Bělorusku.

¹⁶⁾ L. Kaczyński: moje rozmowy poprawiły stosunki z Niemcami, PAP, 9. 3. 2006.

¹⁷⁾ Expose Premiera Jaroslava Kaczyńskiego, 19. 7. 2006, www.kprm.gov.pl/1433-18017.htm

¹⁸⁾ J. Kaczyński o wystawie w Berlinie, PAP, 10. 8. 2006.

Maďarsko na cestě reforem?

Volební rok ve středoevropských státech dopadl v mnoha ohledech v rozporu se všeobecnými očekáváními.

ROBERT PEJŠA

Zejména z volebních výsledků maďarských, českých a slovenských voleb vyplynula překvapení, která významně ovlivňují povolební vnitropolitické i bilaterální vztahy států středoevropského regionu. Vítězství Maďarské socialistické strany (MSZP) v Maďarsku, připravující obyvatelstvo na tvrdá úsporná opatření, vítězství populistického Róberta Fica na Slovensku a vznik jeho levicově-konzervativní vlády, upouštějící na rozdíl od maďarských levicových kolegů od reformních a úsporných opatření, a nakonec patová situace v pro i proti reformním slova smyslu v Česku představují poutavou podívanou.

Volební vítězství, nebo volební podvod?

Povolební vývoj v Maďarsku prokazuje dramatický obrat oproti duchu předvolební kampaně hlavních maďarských politických stran. Vítězství maďarských socialistů lze chápat zejména jako výsledek profesionálně zvládnuté předvolební kampaně, kterou posílil vahou svého retorického a mediálně přesvědčivého talentu lídr Maďarské socialistické strany Ferenc Gyurcsány, jemuž se krátkodobě podařilo přesvědčit maďarskou veřejnost o úspěšnosti dosavadní vládní politiky.

Je nezbytné připomenout, že hlavním bodem předvolební kampaně socialistů, respektive koaliční *Strany svobodných demokratů (SZDSZ)*, bylo snižování daňového zatížení (MSZP), respektive zavedení jednotné rovné daně (SZDSZ). Tento ústřední volební příslib však obě uvedené strany po vítězných volbách začaly opouštět poté, co byla laická veřejnost seznamována s reálným stavem hospodářské situace státu, který bude znamenat nikoli snižování, ale naopak zvyšování daní a běžných výdajů ze strany občanů.

V období formování staronového kabinetu až do dnešních dnů byli a jsou maďarští občané premiérem a dalšími členy vlády intenzivně vedenou „osvětovou“ kampaní informování o potřebě nezbytných reformních a úsporných opatření (zvýšení příjmů do státní pokladny a snížení výdajů ze strany státu). Rozsah a formy realizace těchto opatření (zvyšování daňového zatížení, zvyšování cen energií) v Maďarsku vyvolal tvrdou reakci opozičních stran (*FIDESZ, MDF*) a zájmových organizací (odbory). Největší

opoziční strana *FIDESZ*, která částečně upozorňovala v předvolebním boji na nepříznivou hospodářskou situaci státu (ačkoliv sama nenavrhovala její komplexní řešení), dokonce vítězství socialistů ve volbách označila za volební podvod na voličích a úsporná opatření prezentovala jako vlastní volební program, který socialisté po volebním vítězství převzali. Do té doby socialisty prezentované úspěšné působení vlastních vlád (v období 2002–2006) v následujících týdnech a měsících po volbách, zejména po sestavení „staronové“ vlády F. Gyurcsánye, začínalo získávat první povážlivé trhliny.

Média pravicově-konzervativní orientace, ale i hlavní opoziční strana *FIDESZ* se dotazovaly, jak je možné, že předvolební prezentace situace stavu státu podávala hlavní vládní strana (MSZP) ve zcela opačném světle, než odpovídalo skutečnosti. Média, opozice i občané se dotazovali, proč již první vláda F. Gyurcsánye (2004–2006) nepřikročila k reformním krokům, které byly obsaženy v její programové koncepci z roku 2005 (Program sta kroků – 100 lepších programů). Ačkoliv nepřiznanou, logickou odpovědí byly obavy z výsledku blížících se parlamentních voleb. Maďarská socialistická strana vsadila na mediálně velkolepou, ale bezobsažnou volební kampaň, na prokazování úspěchů své vládní činnosti ve vládním období 2002–2006, ale také na psychologicky účinné, ačkoli populisticky pojaté posilování sebevědomí maďarské společnosti. Nebylo náhodou, že nejčastějšími retorickými obraty socialistů – zejména F. Gyurcsánye, byly apely vyzývající k odvaze a zdůrazňování kon-

STŘEDNÍ EVROPA V ROCE 2006

kurenceschopnosti maďarského hospodářství v celoevropském měřítku.

Povolební deziluze

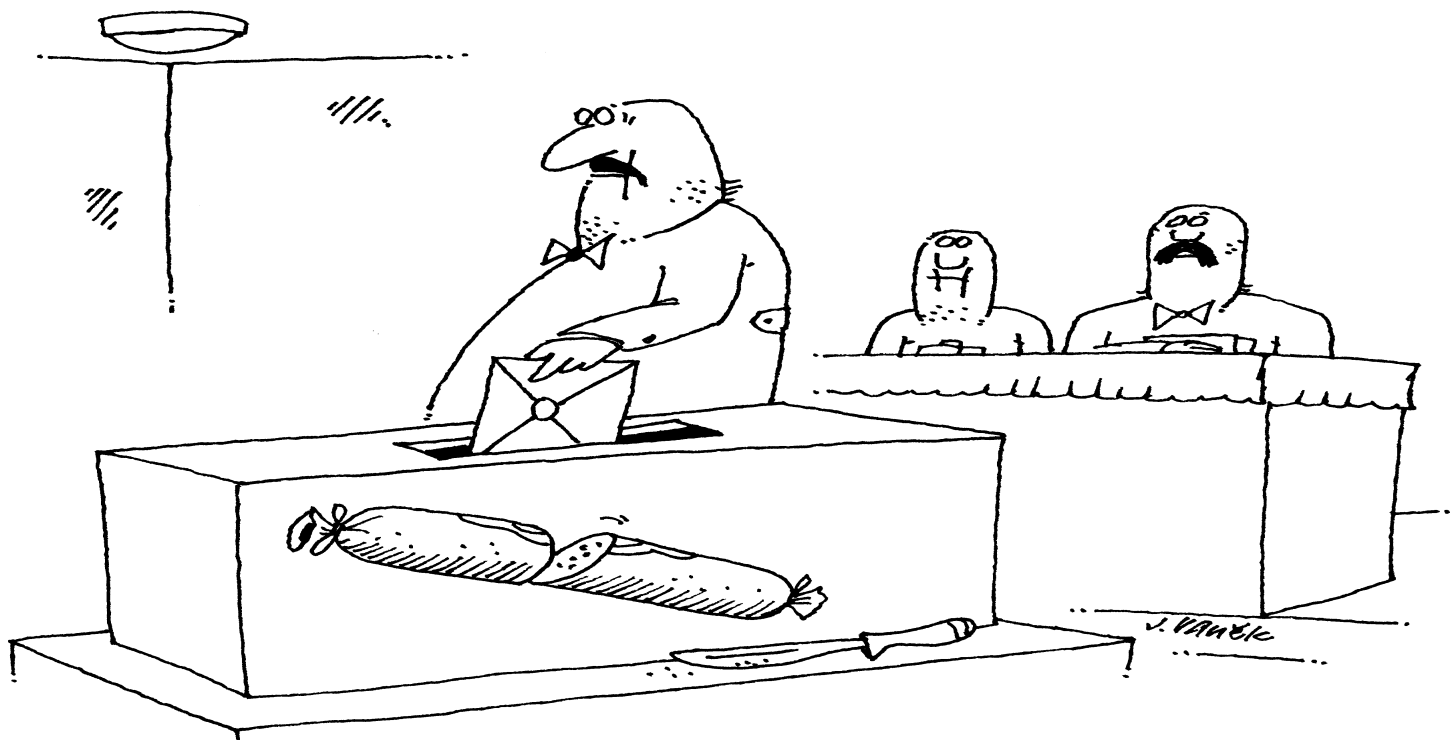
Po volbách, v důsledku postupně odkrývaných hospodářských problémů (nepříznivý stav veřejných financí a z toho vyplývající neschopnost dostát podmínkám Konvergenčního programu, důležitého pro splnění podmínek pro zavedení jednotné evropské měny), se tato účinná předvolební strategie proměnila v povolební voličskou deziluzi, když se přešlo k fázi reálného zhodnocení hospodářské situace státu. Z hlediska maďarské veřejnosti, do té doby socialistům nakloněné,

v květnu dosahovala 37 procent, v červnu klesla na 27 procent a v červenci dosáhla hranice 21 procenta.

Nový fenomén maďarské politiky – Ferenc Gyurcsány

Výsledky voleb vůbec poprvé od změny režimu v Maďarsku v roce 1989/1990 způsobily situaci, kdy vládnoucí koalice stran *Maďarské socialistické strany (MSZP)* a *Svazu svobodných demokratů (SZDSZ)* obhájila vládní mandát. Výsledky voleb, zejména s ohledem na bouřlivý vnitrostranický vývoj v rámci vládní MSZP v letech 2002–2006, by se mohly jevit jako překvapivé.

dařilo v průzkumech systematicky snižovat převahu svého hlavního vnitropolitického rivala – strany FIDESZ na čele s charismatickým Viktorom Orbánem, do té doby jediným reálným kandidátem na funkci budoucího maďarského ministerského předsedy. Ačkoli nebyl Ferenc Gyurcsány úplným nováčkem v maďarské politice (působil již v Medgyessyho vládě ve funkci ministra sportu), neočekávalo se, že se rétoricky schopnému Viktoru Orbánovi stane rovnocenným partnerem. Lze říci, že v tomto směru se jak domácí, tak i zahraniční analytici významně zmýlili. Ferenc Gyurcsány se v předvolební kampani ukázal jako osobnost, která je nejen

došlo a stále dochází k tvrdému procitnutí z předvolební iluze, kterou je možné reflektovat ve stupňující se nespokojenosti maďarské veřejnosti s ekonomickou a politickou situací země. Tato nespokojenost byla posílena i dalším vedlejším, ale o to významnějším efektem – náhlým propadem maďarského forintu začátkem července 2006.

Podle průzkumů maďarského Gallupa ústavu postupně roste povolební nespokojenost maďarské společnosti. Ve srovnání s průzkumy provedenými bezprostředně po volbách (v květnu), kdy bylo 66 procent obyvatelstva nespokojeno se stavem maďarské ekonomiky, narostla tato nespokojenost během července na 84 procenta. Podle průzkumů také významně klesá podpora vládní Maďarské socialistické straně (MSZP), která po volbách

Strana prošla po nástupu Ference Gyurcsány do pozice ministerského předsedy významnou personální proměnou. Tou nejvýznamnější byla výměna na postu ministerského předsedy, když nevýrazného a z hlediska minulosti značně problematického Pétera Medgyessyho nahradil celkem neznámý F. Gyurcsány. V létě roku 2004 se dalo jen stěží předvídat, že tato změna se nakonec stane zlomovým zvratem na cestě vedoucí k obhajobě vládních pozic. Tato personální změna však způsobila obrát v jednání i vystupování v rámci do té doby spíše skomírající MSZP.

V krizovém období druhé poloviny roku 2004 Maďarská socialistická strana nepřipomínala stranu, která by aspirovala na obhajobu vládních pozic v parlamentních volbách v roce 2006. V průběhu necelých dvou let se představitelům MSZP

schopna stát se rovnocenným partnerem, ale dokonce se ukázalo, že je schopen vytěsnit Viktora Orbána z jeho doposud výjimečného postavení v rámci maďarské politické scény. Svým postupně gradujícím průnikem do maďarských médií a průběžným upevňováním vlastní pozice ve struktuře Maďarské socialistické strany i v prostředí maďarské politické scény dokázal dokonce způsobit i oslabení do té doby takřka nedotknutelného postavení Viktora Orbána v doposud zdánlivě jednotné stranické struktuře strany FIDESZ.

Strategická chyba strany FIDESZ

Jak vyplynulo z povolebních analýz, strategie volební kampaně strany FIDESZ vykazovala významnou chybu, která významným způsobem ovlivnila rozhodování voliče. FIDESZ ze své předvolební

kampaně úmyslně vyloučil masivnější formu mediální prezentace. Strana tento segment vlastní sebe prezentace nahradila, z hlediska bezprostředního styku s občany, přímou formou komunikace s voliči založenou na formátu tzv. Národních konzultací (Nemzeti Konzultáció). Toto rozhodnutí o utlumení přímé mediální prezentace, podle názorů maďarských analytiků, bylo zásadní chybou, která zřejmě připravila stranu FIDESZ o významné procento voličských hlasů.

Maďarská socialistická strana na čele se sebevědomým F. Gyurcsányem naopak mediální prezentaci využila k přesvědčení nerozhodnuté vrstvy voličů a zisku tohoto voličského segmentu ve svůj prospěch. Ministerský předseda v tomto směru obratně aplikoval své zkušenosti z komerční sféry, když jako zkušený obchodník prodal navenek sice dobře vypadající produkt, i když s pochybným obsahem uvnitř, ale to v předvolebním zápolení až tak nikomu nevadilo. A hlavně, jak sám F. Gyurcsány přiznal, volební kampaň (a v ní vyřčené sliby) je předvolební realitou, zatímco povolební realita je věcí naprosto odlišnou. Jak připomínají maďarská média, pro tuto předvolební politickou partii Gyurcsány využil svých četných kontaktů z doby své podnikatelské činnosti po roce 1989, ale, a to je v souvislosti s F. Gyurcsányem v maďarských konzervativních médiích často připomínáno, zejména svých kontaktů z dob svého členství ve Svazu komunistické mládeže (KISZ) před rokem 1989.

Hledá se nástupce Viktora Orbána?

Volební neúspěch strany FIDESZ vyvolal diskusi o další budoucnosti jejího stranického lídra Viktora Orbána. Ačkoli těsně po volbách, během již tradičního prvomájového setkání se svými sympatizanty na Dísz tér, posiloval víru několika tisíců svých příznivců, dalo se předpokládat, že druhý volební neúspěch (2002, 2006) vyvolá širší diskusi o jeho možném nástupci. Klíčovým problémem je však žalostný nedostatek potenciálních kandidátů na funkci ve vedení strany. Je zřejmé, že politici jako Tamás Für Deutsch, István Mikola nebo Zoltán Pokorny nejsou oním očekávaným personálním impulsem, který bude strana FIDESZ pravděpodobně v nejbližších letech potřebovat. Ačkoli úvahy o možném nástupci byly častým tématem maďarských médií v období bezprostředně po volbách, zveřejněním prvních úsporných opatření Gyurcsányiho vlády (tzv. Gyurcsányiho balíčku) zapadly do pozadí.

Program nové rovnováhy na roky 2006–2008

V souvislosti s vyhlášením hospodářsky orientovaného programu nové vlády na období 2006–2008 (Az Új Egyensúlyi Programja – Program nové rovnováhy)¹⁾ byla (a je) koncepce finančních úspor navrhovaná Gyurcsányiho kabinetem od počátku jejich zveřejnění podrobována tvrdé kritice hlavní opoziční strany. Viktor Orbán již krátce po ustavení nového kabinetu v rozhovoru pro *Magyar Nemzet* (10. 6.) konstatoval, že neexistuje příklad strany (vlády), která se necítí být vázána svými předvolebními sliby, když poukazoval na pasáže volebního programu MSZP, v nichž se explicitně hovořilo o snižování daňového zatížení pro fyzické i právnické osoby. Reakcí na proklamovaný program a první kroky nového kabinetu ze strany FIDESZ bylo vydání manifestu *Dobré ráno Maďarsko (Jó reggelt Magyarországra)*, v němž jsou všichni demokraticky smýšlející občané vyzýváni k veřejnému odmítnutí lží, kterých se v předvolební kampani a v povolebním období dopustila a dopouští Maďarská socialistická strana. Vyvrcholením této kampaně se má stát společné shromáždění svolané na 23. září na Náměstí hrdinů v Budapešti.

Reformní kroky nové vlády

Cílem plánovaných reforem nové maďarské vlády je zejména snížení deficitu veřejných financí. Tzv. Gyurcsányiho balíček úsporných opatření (jeho pojmenování odkazuje na podobná opatření z roku 1995, kdy byla realizována úsporná opatření tehdejšího ministra financí ve vládě Gyuly Horna, Lajose Bokrose). Základním principem úsporných opatření jsou dlouhodobé reformy (zejména v oblasti veřejné správy a služeb, zdravotnictví, penzijního systému) a krátkodobé reformy (reforma státních služeb, snížení veřejných výdajů), jejichž cílem je snížení deficitu zvýšením daňových příjmů, za předpokladu snížení veřejných výdajů.

Vláda počátkem června oznámila předpokládané zvýšení základní patnáctiprocentní daňové sazby na 20 procent (při zachování pětiprocentní sazby), zvýšení zjednodušené podnikatelské daně (EVA) z dosavadních 15 procent na 25 procent od 1. října 2006. První reformní kroky, které se maďarského obyvatelstva dotkly již od 1. srpna, bylo zvýšení ceny energií (plyn o 25–37 procent, elektřina o 14,5 procenta), dále maďarský parlament přijal návrh vlády na zavedení poplatku za studium na vysoké škole, zvý-

šení hodinového zatížení učitelů veřejných škol a zdražení až 194 položek u léků. Tato reformní opatření se logicky setkávají s pozitivním ohlasem veřejného mínění, a v důsledku toho klesá podpora politiky Maďarské socialistické strany i samotného premiéra F. Gyurcsánye.

Ve snaze přesvědčit veřejnost o potřebnosti zaváděných reforem maďarský premiér již několikrát obhajoval vládní politiku ve veřejnoprávních médiích. Naposledy v mimořádném šestiminutovém vysílání maďarské veřejnoprávní televize MTV 28. 7. 2006, které vzbudilo vlnu nevole u opozičního FIDESZ, který okamžitě požadoval pětiminutový prostor k vyjádření vlastního stanoviska, přičemž Gyurcsányiho projev byl označen za nepovolenou předvolební kampaň před říjnovými komunálními volbami v Maďarsku. Dalším krokem vlády (a zejména MSZP) na poli obhajoby reformních kroků se má od 15. srpna stát třítydenní intenzivní osvětová kampaň pod heslem *Miért kell megtenni, ha fáj?* (Proč to musíme udělat, když to bolí?), v níž bude maďarské obyvatelstvo informováno o příčinách a důvodech reforem. Lze se však oprávněně domnívat, že tento krok je jen dalším článkem ve strategii volební kampaně před říjnovými komunálními volbami, který se má pokusit zvrátit nepříznivý propad volebních preferencí.

Zahraničněpolitická orientace nové vlády

Je zřejmé, že těžiště vládní politiky bude spočívat zejména v oblasti ekonomické. Avšak již při formování nového kabinetu vzbudilo rozruch rozhodnutí staronového premiéra jmenovat za ministryni zahraničních věcí bývalou ministryni sociálních věcí, rodiny a rovnosti příležitostí v první Gyurcsányiho vládě Kingu Gönczovou. Tato původním vzděláním psychologka a dcera Árpáda Göncze, prvního demokraticky zvoleného prezidenta země po změně režimu v roce 1990, se stala největším překvapením v sestavě nového kabinetu.

Podle maďarských analytiků a médií, kteří Kingu Gönczovou okamžitě označily za nekompetentního kandidáta, šlo o krok, který je motivován snahou ministerského předsedy udržet si rozhodující vliv na určování kurzu zahraniční politiky Maďarska. Nová ministryně, v souladu s proklamací vlády, okamžitě po svém nástupu zdůraznila intenzivní zájem na rozvíjení dobrých sousedských vztahů. Tuto osu maďarské zahraniční politiky vytyčil ministerský předseda Gyurcsány

koncem července na pravidelném výročním setkání s akreditovanými velvyslanci, když zdůraznil, že Maďarsko musí vyvíjet intenzivnější zahraniční politiku a musí vybudovat pevnější vztahy, zejména se sousedními státy.

První příležitost k prokázání této politiky nastala po instalaci nové, levicově-konzervativní slovenské vlády, když se Kinga Gönczová setkala v Budapešti se svým slovenským partnerem Jánem Kubišem. Je zřejmé, že problematika maďarsko-slovenských vztahů, a to nejen z důvodu přítomnosti početné maďarské menšiny na území Slovenska, jak naznačují události posledních dvou srpnových týdnů, se stane zejména v důsledku koaličního složení slovenské vlády opět intenzivní součástí agendy maďarské diplomacie.

Nová ministryně zároveň zdůraznila zájem na rozvíjení aktivit maďarské diplomacie v oblasti západního Balkánu. Maďarská ministryně již počátkem srpna jednala v Bělehradě s představiteli Srbska o situaci maďarské menšiny a o situaci v Kosovu. Při této příležitosti zdůraznila, že na příkladu Černé Hory je vidět, že i v oblasti Balkánu lze teritoriální změny řešit poklidnou a mírovou cestou. Po jednáních v Bělehradě jednala v Podgorici a následně navštívila Prištinu.

Je zřejmé, že povolební vývoj v Maďarsku bude ve značné míře záviset na schopnosti vlády přesvědčit veřejnost o nezbytnosti zaváděných reforem. Problémem se však může stát skutečnost, kterou již nyní zdůrazňují opoziční strany, že vláda jde zejména o okamžité vylepšení příjmové stránky státního rozpočtu, zatímco snižování veřejných (státních) výdajů se děje značně pomalu a neodpovídá veřejně proklamovaným cílům. V této fázi proto bude rozhodující schopnost maďarské vlády prosadit pevné dodržování progresivních reformních plánů ve formě, která nebude podléhat okamžitému tlaku veřejného mínění, zájmových organizací (odborníků), a zejména barometrům volebních preferencí, aby se smělé a potřebné reformní plány nestaly pouhou formou s prázdným obsahem.

Robert Pejša (1976) je zástupcem vedoucího Semináře středoevropských studií na Ústavu slovanských a východoevropských studií FF UK v Praze.

Pejsa.Robert@seznam.cz

¹⁾ Podrobné informace jsou dostupné v anglickém jazyce na adrese: www.minizterelnok.hu/domain2/files/modules/module25/56134C443387BE.D.doc

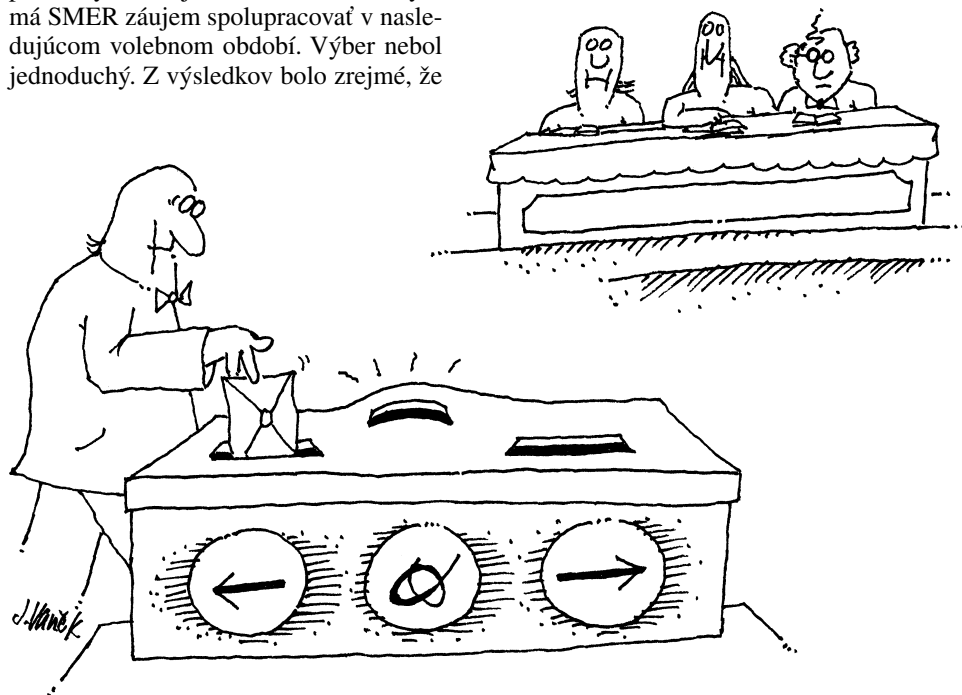
Aký smer stanoví Slovensku SMER?

MÁRIA PEŠEKOVÁ

Po letech strávených v izolaci zapříčiněných štýlom vládnutia expremiéra Vladimíra Mečiara sa vďaka úsiliu kabinetov Mikuláša Dzurindu stal zo Slovenska „tiger strednej Európy“. Osem rokov vytváraný imidž modernej a rýchlo napredujúcej krajiny sa zdá byť rozhodnutím víťaza slovenských volieb Róberta Fica vytvoriť vládu s extrémistickými stranami pochovaný. Z miláčika západných pravicových vlád a ekonomických think-thankov sa stáva opäť problémové dieťa. Róbert Fico totiž uzavrel koalíčnú dohodu s ultranacionalistickou Slovenskou národnou stranou (SNS) a kontroverznou Ľudovou stranou-Hnutím za demokratické Slovensko (ĽS-HZDS).

Predčasné voľby na Slovensku vyhrala strana SMER-Sociálna demokracia. Zo 150-členného parlamentu sa jej podarilo získať 50 mandátov. Napriek tomu, že SMER dosiahol viac než 29 percent hlasov, a šlo tak o druhé najväčšie volebné víťazstvo v ére samostatného Slovenska vôbec (viac dosiahlo len HZDS v roku 1994 – takmer 35 percent),¹⁾ Ficove prvé reakcie boli pomerne zdržanlivé. Po rokoch tvrdej kritiky svojich politických konkurentov napriek celým politickým spektrom bolo totiž potrebné urobiť prvý pozitívny krok, jasne deklarovať, s kým má SMER záujem spolupracovať v nasledujúcom volebnom období. Výber nebol jednoduchý. Z výsledkov bolo zrejme, že

nie je možné zostaviť vládu bez SMERu alebo HZDS.²⁾ Ak by došlo k dohode troch pravicových strán s HZDS, mohla sa opakovať situácia z rokov 1998 a 2002, keď vládu nakoniec zostavoval až druhý v poradí, predseda Slovenskej demokratickej koalície, neskôr Slovenskej demokratickej a kresťanskej únie (SDKÚ), Mikuláš Dzurinda. To sa však nestalo. Fico sa rozhodol pre spojenie dvoch spomínaných nevypočítateľných strán, korunované účastou radikálnej SNS. Prečo pred-

seda SMERu uprednostnil túto koalíciu pred akoukoľvek inou?

HZDS i SNS sa SMERu podvolili v maximálnej miere, pre dve menšie strany bolo rozhodujúce, že vôbec budú mať podiel na vládnutí a v účasti v koalícii vidia možnosť zakrytia volebného neúspechu (HZDS) či posilnenie dojmu veľkého návratu po kratšej odmlke (SNS). Slovenská národná strana mala záujem o posty, ktoré doteraz spravovala Strana maďarskej koalície (SMK), pre HZDS zas bolo dôležité obsadenie postu ministra spravodlivosti. So splnením týchto podmienok nemal SMER problém, pretože sa mu za ne črtala úplná mocenská dominancia, nielen vo vláde, kde má 11 zo 16 ministrov, ale aj na nižších úrovniach a novým šéfom tajnej služby je tiež nominant SMERu. Okrem toho, SMER obsadil aj post predsedu Národnej rady. Prezident Gašparovič má tiež k SMERu blízko, takže Ficova strana má vo svojich rukách tri najvyššie funkcie štátu. Takéto hegemonne postavenie mu umožňovala len koalícia so stranami, ktoré boli v záujme moci ochotné ustúpiť od predvolebných sľubov a podriať sa Ficovi. Koalícia SMER, SMK a Kresťanskodemokratické hnutie (KDH), o ktorej sa hovorilo ako o možnej alternatíve, bola skôr želaním tých, čo v nej videli možnosť na korigovanie ľavicových „úletov“ SMERu, nie však reálnym Ficovým plánom. Spojením s SMK by Fico veľa bodov u svojich voličov, ktorí sú do značnej miery bývalými voličmi HZDS, ne získal.

Mečiar opäť na scéne

Výsledky rokovaní o novej slovenskej vláde tak vyniesli v osobe Vladimíra Mečiara na scénu znovu politika, s ktorým sa spája narušovanie pravidiel demokracie v období, keď bol až do roku 1998 slovenským premiérom a keď bolo Slovensko v medzinárodnej izolácii. Z odporu voči jeho osobe sa stal smetujúci prvok volieb z roku 1998, a nebolo preto zvláštne, keď došlo k vytvoreniu vládnej koalície, v ktorej boli zastúpení kresťanskí demokrati a liberáli spolu s „reformovanými komunistami“.

Čoskoro začalo pravo-ľavé štiepenie nadobúdať na dôležitosť a zo súboja pravice s ľavicou vyšli z volieb v roku 2002 víťazne pravicové strany, nie však vlastnou zásluhou, ale skôr vďaka neschopnosti rozdrobenej a škandálmi zdiskreditovanej ľavice. Dve koalíčné strany hlásiace sa k ľavici, Strana demokratickej ľavice (SDL) a Strana občianskeho porozumenia (SOP), sa do parlamentu vôbec nedostali.

Oslabenie SDL spôsobil okrem iného aj odchod jej najpopulárnejšieho politika R. Fica zo strany a založenie SMERu v roku 1999. Podobne ani slovenskí národnári po rozdelení na dve strany, SNS a Pravú SNS, päťpercentnú hranicu potrebnú na vstup do parlamentu neprekročili. Ďalšie „prepadnuté“ hlasy patrili strane dnešného prezidenta Ivana Gašparoviča Hnutiu za demokraciu (HZD), ktoré sa od HZDS oddelilo necelý rok pred voľbami. Hlasy pre strany, ktoré sa nedostali do parlamentu, tvorilo v roku 2002 až 18 percent. Keď sa k tomu pridala nezvládnutá kampaň SMERu, založená na siláckych výzvach, priestor pre realizáciu pravicovej reformnej politiky bol otvorený.

Ekonomické reformy sa tak stali hlavnou témou predvolebnej kampane v roku 2006. To nahrávalo dvom najsilnejším stranám SMERu a SDKÚ. KDH, politický konkurent SDKÚ na pravej časti politického spektra, urobilo chybu, že nedokázalo do kampane vniesť tému boja proti korupcii či reformy súdnictva, v ktorých boli jeho ministri úspešní. KDH získalo vo voľbách najmenší počet poslaneckých mandátov spomedzi všetkých parlamentných strán. Naopak, SDKÚ si oproti predvolebným prieskumom výrazne polepšila a v budúcnosti možno predpokladať jej ďalšie posilnenie ako dominantnej pravicovej strany. Stane sa hlavným súperom SMERu.

Stabilizácia politického spektra

Zdá sa, že výsledky volieb naznačili posun k istej stabilizácii politického spektra. V minulosti sa stalo takmer pravidlom slovenských volieb, že umožnili vstúpiť do parlamentu novým stranám, ktorých životnosť bola obmedzená na jedno volebné obdobie.³⁾ Posledné voľby však priniesli zmenu a v laviciach slovenského parlamentu nebudú sedieť nováčikovia, pretože aj v prípade SNS ide o stranu, ktorá mala zastúpenie v parlamente do roku 2002. Lenže prítomnosť SNS a HZDS bráni tomu, aby mohla byť reč o „stabilizácii“. Iba ak v zmysle absencie radikálnych zmien názorov voličov na Slovensku. Istý posun voličov nastal od HZDS ku SNS a SMERu.

HZDS pomaly dopláca na to, že jeho politika bola založená hlavne na ostrom nacionalizme. Dnes, keď sa chce HZDS presadiť ako štandardná pravicová strana (hoci ide skôr len o rétoriku), dostáva sa do rozporu so svojimi voličmi, ktorým je bližší etatizmus než trhové hospodárstvo. Pre ľavicovo zmýšľajúcich ľudí nie je HZDS dostatočne ľavicové, pre naciona-

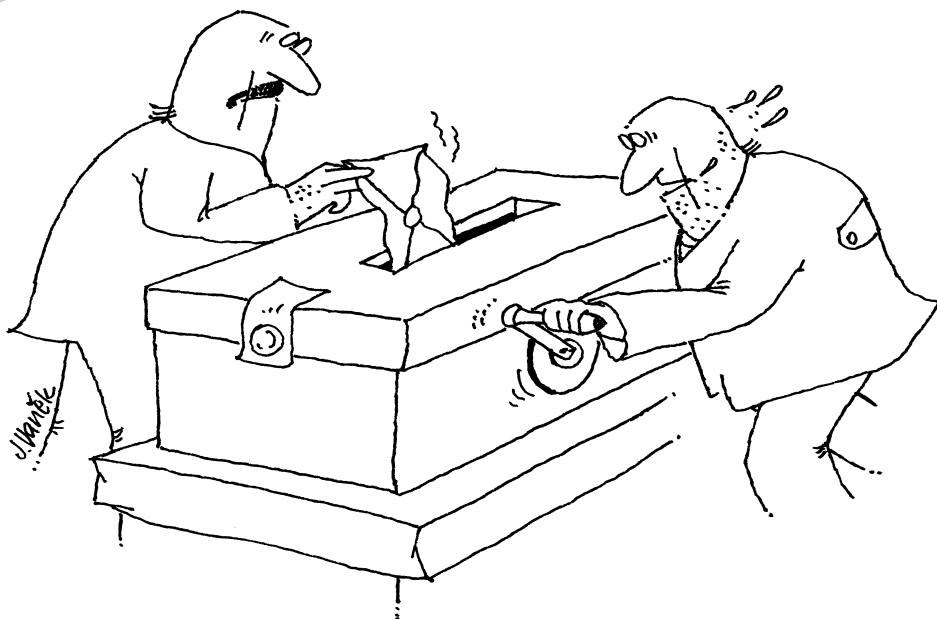
listov dostatočne nacionalistické a pravicovo zmýšľajúci voliči novej nálepke HZDS neveria. Je preto vysoko pravdepodobné, že najbližšie parlamentné voľby budú znamenať politický koniec Mečiarovho hnutia.⁴⁾ Predtým ale má ešte HZDS ambíciu „pokaziť, čo sa dá“, ako sa stalo nominovaním Štefana Harabina za ministra spravodlivosti. Nový minister už deklaroval snahu o prijatie nového, miernejšieho trestného zákonníka, nepáčia sa mu tiež nástroje boja proti korupcii – Špeciálny súd a prokuratúra, zriadené v minulom volebnom období. Mečiar hovorí o potrebe rehabilitácie Ivana Lexu, bývalého riaditeľa Slovenskej informačnej služby, ktorá má na svedomí zavraždenie syna exprezidenta Michala Kováča do cudziny, ale aj vraždu korunného svedka tohto prípadu.

Slovensko nie je Rakúsko

Zdržanlivé až kritické reakcie na novú slovenskú vládu, ktoré prichádzali najmä z niektorých štátov Európskej unie, vyvolali isté spomienky na rok 2000, keď konzervatívna Rakúska ľudová strana (ÖVP) vstúpila do koalície s populistickou Slobodnou stranou (FPÖ) Jörga Haidera a národné vlády všetkých členských štátov na niekoľko mesiacov zmrazili bilaterálne vzťahy s novou vládou vo Viedni.

Tentoraz sa to nestalo, napriek tomu, že existuje niekoľko dôvodov, prečo môže byť nová slovenská vláda vnímaná s omnoho väčšou skepsou než vtedajšia rakúska koalícia ÖVP s FPÖ. Kým potenciálne Haiderove extrémne výpady mohli zmierňovať osoby kancelára Wolfganga Schüssela a prezidenta Thomasa Klestila, na Slovensku chýba niekto, kto by bol protiváhou Slotovi a Mečiarovi. Populista Fico nemá skúsenosť s vládnutím a nie je schopný plniť stabilizujúcu rolu, prezident Gašparovič patril v minulosti k najbližším Mečiarovým spolupracovníkom. Účasť rakúskej FPÖ prispela k narušeniu dlhodobej spolupráce ÖVP s SPÖ a k otvoreniu priestoru pre ekonomické zmeny, slovenskí extrémisti majú naopak poslužiť pri zabrzdení reforiem, ktoré bude znamenať spomalenie ekonomického vývoja.

Dnes je však, zdá sa, situácia iná, extrémistické a nacionalistické strany už nie sú ojedinelým javom, čo potvrdzuje nielen príklad Rakúska, ale aj Holandska, Dánska či Poľska. Rakúska skúsenosť prelomila isté tabu v možnosti spolupráce štandardných strán s extrémom a opatrenia zo strany Európskej unie sa ukázali ako prehnané. Napriek tomu cítiť rezer-

vované a váhavé stanovisko členských štátov EÚ, čo sa prejavuje v absencii pozvánok na návštevy pre nového predsedu slovenskej vlády. Zatiaľ jediná Ficova zahraničná cesta smerovala celkom logicky do Prahy za Jiřím Paroubkom, ktorý Fica vytrvalo podporoval v kampani a ktorý ako jediný predseda sociálnodemokratickej strany hlasoval proti pozastaveniu členstva SMERu v Strane európskych socialistov. Podľa informácií denníka SME ďalšie individuálne návštevy slovenského premiéra v zahraničí zatiaľ nie sú známe.⁵⁾

Zatiaľ najsilnejšie reagovala na Ficovu novú koalíciu už spomínaná Strana európskych socialistov (PES), ktorá navrhla SMERu pozastaviť členstvo, lebo vstúpila do politického zväzku so stranou (SNS), ktorá spochybňuje práva maďarskej menšiny na Slovensku.

Reakcia PES iba potvrdila domnienky, že šéfovi slovenských sociálnych demokratov sa neprihliadáť spolupráca so sociálnodemokratickými politikmi v Európe. Na rozdiel od Jiřiho Paroubka Fico nemohol v predvolebnej kampani počítať s pomocou bývalého nemeckého kancelára Gerharda Schrödera a ani iných prominentov, navyše pri oficiálnej návšteve Tonyho Blaira na Slovensku dva mesiace pred voľbami Fica určite nepotešili pochvalné slová britského premiéra na adresu slovenských reforiem.

Rozhodnutím európskych socialistov tak stratila vládna koalícia akéhokoľvek straníckeho partnera v Európskom parlamente, keďže ani HZDS sa napriek vytrvalým snahám ešte nepodarilo stať členom Európskej ľudovej strany.

Po prizvaní SNS do vládnej koalície bolo a aj je do budúcnosti zrejmé, že najväčšie výhrady prídu z maďarskej strany, ktorá bude pozorne sledovať prípadné zhoršenie postavenia slovenských Maďarov. Z hľadiska možných budúcich sporov medzi slovenskou a maďarskou vládou sa javí nominácia skúseného diplomata J. Kubiša za ministra zahraničných vecí ako pomerne rozumná voľba. Jeho prvá zahraničná cesta smerovala do Budapešti a mala rozptýliť pochybnosti o zhoršení postavenia Maďarov na Slovensku ako aj naznačiť snahu o zachovanie dobrých vzťahov medzi susedmi. Už nasledujúce dni ale ukázali, že Kubiš bude mať ťažkú pozíciu, pretože Slota si aj naďalej servítku pred ústa nekladie a odmieta akúkoľvek kultiváciu. Jeho výroky v rozhovore pre Lidové noviny, že závidí Čechom odsun nemeckej menšiny, vyvolali odmietavé stanovisko predsedu Sudetonemeckého krajanského združenia Berndta Posselta, ale aj protestný list maďarskej ministerky zahraničných vecí Kingy Gönczovej.

Fico musí priznať farbu

Čo teda možno od novej slovenskej vlády očakávať? Po rokoch tvrdej opozície bude musieť Fico konečne „priznať farbu“, ako si to vlastne s riadením štátu predstavuje. Jeho prvé kroky naznačujú snahu pokračovať v populistických gestách a posilniť úlohu sociálneho štátu. V programovom vyhlásení vlády sľubuje stiahnutie slovenských vojakov z Iraku, prijatie nového zákonníka práce s cieľom údajného zlepšenia postavenia zamestnancov, čiastočné odškodnenie klientov skrachovaných nebankových inštitúcií, vianočný

príspevok pre dôchodcov, zaručuje bezplatné vysoké školstvo a pod. V oblasti daňovej reformy, ktorú realizovala Dzurindova vláda, by malo dôjsť k zrušeniu princípu rovnej sadzby zavedením miliónárskej dane pre osoby s vyššími príjmami a druhej nižšej sadzby DPH na vybrané tovary a služby.

Ficove plány a sľuby predpokladajú veľké výdavky štátu. Nie je však zrejmé, odkiaľ na ne chce zobrať zdroje, keďže v programovom vyhlásení vlády je záväzok zastavenia privatizácie strategických monopolov. Dzurinda odovzdal Ficovi verejné financie v dobrom stave s šesťpercentným rastom HDP, takže istý priestor pre štedrú politiku Fico má, bude však pod tlakom plnenia Maastrichtských kritérií. Programové vyhlásenie vlády je však pomerne všeobecné, bez konkrétnych čísiel. Príčinou je buď nejasná predstava vlády o svojich krokoch v nasledujúcom volebnom období alebo konkrétny zámer v snahe vyhnúť sa neskoršej konfrontácii s výsledkami. Jednotlivé reformy čaká väčšie či menšie narušenie, nie však zrušenie. Poplatky za recept u lekára sa znížia z 20 na 5 korún, koncepcia reformy zdravotníctva by mala byť zachovaná, druhý dôchodkový pilier by nemal byť zrušený, ale vstup doňho sa stane dobrovoľným. Pravdepodobne najviac zmien možno očakávať v súdnictve.

Väčšina ministrov, ktorých nominoval SMER, sú neznámi ľudia, takže ťažko predpovedať ich politiku. Ak však účasť strany vo vláde pôsobí na zmierenie jej radikalizácie, jedinou stranou, pre ktorú to môže platiť v súčasnej slovenskej vláde, je práve SMER.

31. 7. 2006

Mária Pešeková (1985) studuje politológiu na FSV UK v Praze.

Maria.Pesekova@seznam.cz

¹⁾ Volebné výsledky na www.statistics.sk

²⁾ HZDS, ktoré doteraz vyhralo všetky voľby od vzniku samostatného Slovenska, utrpelo v týchto voľbách združujúcu porážku, keď dosiahlo len necelých 8,8 percenta hlasov, paradoxne však až tento výsledok umožnil strane zvýšiť koaličný potenciál, pretože sa zmenila na malú, tým pádom pre väčšiu stranú aj „neškodnú“ partaj.

³⁾ V roku 1998 to bola Strana občianskeho porozumenia, ktorej hlavnou agendou bolo dosiahnutie prezidentského postu pre Rudolfa Schustera, v roku 2002 Aliancia nového občana (ANO), strana mediálneho magnáta Pavla Ruska.

⁴⁾ Zatiaľ každé voľby znamenali vyradenie jednej z menších strán, ktoré sa v uplynulom období podieľali na koalícii: v r. 1998 Združenie robotníkov Slovenska, 2002 SOP, 2006 ANO.

⁵⁾ www.sme.sk

Střední Evropa v zahraniční politice německé vlády

Německá střední Evropa, středoevropské Německo nebo Německo a střední Evropa?

Jen málo konceptů vyvolává v německé historiografii, politické vědě i ve veřejném diskursu tolik emocí jako pojem střední Evropy coby geostrategického celku a objektu německé zahraniční politiky. Idea střední Evropy procházela v Německu v minulosti mnoha proměnami, od Naumannova konceptu středoevropské federace s německou dominancí přes myšlenku Třetí říše až po představy německých levicových intelektuálů a politiků 80. let o mírovém prostoru mezi Západem a Východem. Je třeba si uvědomit, že společným prvkem německých konceptů Mitteleuropy byl v minulosti vždy odpor vůči západnímu politickému a společenskému zřízení a snaha nalézt vůči němu kulturně-geostrategickou alternativu právě ve středoevropském prostředí. Jak pregnančně konstatoval Werner Weidenfeld, „pojem střední Evropy probouzí staré i nové nacionalisty, pacifisty a zastánce neutrality. Je klíčovým bodem protizápadního politického myšlení.“¹⁾

VOJTĚCH BELLING

Není proto divu, že německá zahraniční politika se po sjednocení ve své strategii směřem k východním sousedům vždy snažila vyvarovat se jakýchkoli reminiscencí na starší koncepty středoevropského prostoru. Během 80. a 90. let se tak v oživené debatě o ideji střední Evropy prosadil její tzv. dunajský, případně slovanský model jako „zóny malých národů mezi Ruskem a Německem“ (M. Kundera),²⁾ který ovšem v německém diskursu zpravidla figuruje pod označením „Ostmitteleuropa“. Zahraničněpolitická strategie Spolkové republiky vychází dnes spíše z pragmatické reflexe své geografické polohy mezi západní Evropou a novými demokratiemi.³⁾ Slovy Güntera Gillesena, „postavení Německa ve střední Evropě je geografickým faktem, spíše než nějakým německým osudem.“⁴⁾ Přes vnitroněmecké diskuse vedené na počátku 90. let dnes politická reprezentace našich západních sousedů zdůrazňuje nevratnost svého spojení se Západem a odmítá reminiscence na koncepty „Mitteleuropy“. Němečtí politici i diplomaté hovoří proto raději o „střední poloze“ („Mittellage“) Německa mezi západní a střední

(v němčině raději středovýchodní) Evropou.⁵⁾

Proto dosud v mnohém platí konstatování rakouského diplomata Emila Brixeho, podle něhož musí být německá politika nutně antitezí střední Evropy.⁶⁾ Toto samozřejmě neznamená záměrnou ignoranci středoevropské myšlenky, ale spíše reflexi dynamického geopolitického napětí mezi Německem a východněji ležícími malými národy. Od sjednocení SRN tak lze spíše mluvit o německé zahraniční politice *ve vztahu* ke střední Evropě, než o německé zahraniční politice *ve* střední Evropě. S jistou nadsázkou by bylo možno říci, že zatímco předválečné Německo považovalo celou střední Evropu (pod svou dominancí) za most mezi Východem a Západem, dnes je spíše mostem právě mezi střední a západní Evropou. Toto východisko nijak nezmenšuje význam věnovaný německou politikou středoevropským státům. Právě za kancléře Helmuta Kohla se Berlín snažil hrát při vědomí své polohy zprostředkovatelskou roli mezi středoevropskými postkomunistickými státy a evropským západem. Poté, co se Gerhard Schröder od tohoto

směrování znatelně obrátil a zaměřil svůj zájem dále na východ, bude zajímavé sledovat, zda stávající německá vláda upřednostní tento nastartovaný kurs, nebo v Kohlově duchu vrátí pozornost zpět do středu Evropy.

Kontinuita a diskontinuita německé zahraniční politiky

Spolková republika patří v Evropě k zemím s nejstabilnější zahraniční politikou bez výrazných narušení její dlouhodobé kontinuity. Artikulace zahraničněpolitických zájmů je v Německu jen v malé míře závislá na stranickopolitické orientaci a spíše se opírá o základní konsensus demokratické a prozápadní politiky od roku 1949. Německé demokratické strany (tedy všechny stávající strany zastoupené ve Spolkovém sněmu s výjimkou Strany demokratického socialismu (PDS) se na rámcových tématech zahraniční politiky shodují, ať již je to zásadní podpora prohlubování evropské integrace, potřeba silné transatlantické vazby, tradiční důraz na ochranu lidských práv a demokracie ve světě či masivní rozvojová pomoc. Ostatně zahraniční politika v poválečném Německu jen málokdy patřila k tématům, která by určovala výsledek voleb.

Přesto nelze na druhé straně zpochybnit odlišné pohledy jednotlivých německých politických stran a jejich jednotlivých politiků na dílčí témata zahraniční politiky. Právě v posledních letech, a zvláště před loňskými volbami, se tyto odlišnosti stávaly více a více patrnými, v důsledku posunu mezinárodní politiky do popředí politické i mediální pozornosti, ale také pod vlivem Schröderovy výrazné zahraniční politiky. Gerhard Schröder se cíleně snažil o to učinit z Německa po dlouhé době opět silného a především nezávislého hráče mezinárodního dění s vlastními cíli a metodami. Historické vyslání jednotek Bundeswehru na neněmeckou půdu roku 1999 v Kosovu, dominantní evropská politika spolkové vlády, výrazné oteplení vztahů s Ruskem a Čínou, a naopak ochlazení transatlantické vazby a konečně pokus vytvořit z Německa „mírovou velmoc“ nastartovaný v době irácké války, to vše znamenalo poměrně výraznou proměnu dlouhodobé zahraniční politiky Německa.⁷⁾

Přirozeným důsledkem razantní Schröderovy politiky byl ovšem růst nevole v prostředí opozičních křesťanských demokratů CDU/CSU považující transatlantickou vazbu za základ německé politiky. Především kancléřovy kroky v době jeho druhého kabinetu vyvolávaly na německé politické scéně polarizační účin-

ky.⁸⁾ Není proto divu, že když před rokem po dlouhých a napjatých jednáních usedala Angela Merkelová do kancléřského křesla uvolněného Gerhardem Schröderem, očekávala řada pozorovatelů změnu kurzu zahraniční politiky jejího předchůdce. Rok po nástupu vlády velké koalice je sice ještě brzo na to, abychom mohli s plnou odpovědností posoudit všechny rysy současné zahraniční orientace Německa, ovšem již nyní lze potvrdit, že Angela Merkelová vnesla do německé zahraniční politiky „nové akcenty“, jak o tom ostatně sama hovoří.⁹⁾

Na první pohled patrná je především snaha o obnovu narušených německo-amerických vztahů. Tu Angela Merkelová ukázala již na své první návštěvě ve Spojených státech, kdy dala najevo připravenost k užší spolupráci s USA v bezpečnostní politice. O jejím přátelském vztahu s americkým prezidentem svědčí i fakt, že patří k jedněm z mála politiků, které George Bush pozval na svůj soukromý ranč. Velký obrat ale v německé politice přesto nelze očekávat, jak dokládá jasně negativní postoj vlády k možnému konfliktu v Íránu a nebo k případnému nasazení Bundeswehru v Íráku.

V evropské politice potom panuje jasná kontinuita s předchozím obdobím. Kancléřka sice ve svém květnovém vládním prohlášení k evropské politice mluví o tom, že chce otevřít „novou éru“ Evropské unie a přiblížit Evropu občanům, nicméně dál než k těmto obecným floskulím se zatím nové akcenty v evropské politice Německa nedostaly. Zdá se, že i nadále bude francouzsko-německé partnerství oním hnacím motorem evropského jádra. Pouze tandem Schröder–Chirac bude zřejmě nahrazen tandemem Merkelová–Sarkozy. Původní očekávání sblížení Německa a Velké Británie se jeví jako neopodstatněná. Velká koalice nadále považuje koncept evropského federalismu opřeného o ústavní smlouvu za úhelny kámen své představy evropské integrace.

Posun lze naopak konstatovat v nárustu hodnotově orientované politiky vůči zemím porušujícím lidská práva. Schröderův tvrdý pragmatismus ve vztahu k Číně a Rusku tak nahrazuje citlivější kurz velké koalice. Při své návštěvě v Rusku Angela Merkelová hovořila i se zástupci neziskových organizací kritizujících porušování lidských práv v Rusku a na toto téma upozornila též při setkání s prezidentem Vladimírem Putinem.

Právě přehodnocení vztahu k Rusku je přitom součástí širší změny zahraničně-politické strategie vůči střední a východ-

ní Evropě. V posledních letech Schröderovy vlády se rusko-německé partnerství stávalo jedním z těžišť německé zahraniční politiky, nepochybně i v důsledku kontroverzního přátelství mezi ruským prezidentem a německým kancléřem (v této souvislosti není překvapivé, že po svém odchodu spojil Gerhard Schröder své budoucí osudy právě s ruskou podnikatelskou sférou). Právě CDU s Angelou Merkelovou v čele tuto úzkou vazbu již před volbami silně kritizovala a od jejího nástupu se očekávala především změna této oblasti německé zahraniční politiky a přesun pozornosti spíše zpět do střední Evropy.¹⁰⁾ Přes výslovné potvrzení statutu „strategického partnerství“ mezi Ruskem a SRN na setkáních kancléřky s Putinem je jasné, že současná vazba již nemá onu intenzitu tandemu Schröder–Putin. Na druhé straně nelze pochybovat ani o tom, že spolková vláda si uvědomuje zásadní a stále rostoucí význam Moskvy v mezinárodní politice, a navzdory okatému zdůrazňování ochrany lidských práv bude německo-ruský vztah hrát společně s atlantickou vazbou centrální roli ve světové politice Německa.¹¹⁾

Středoevropské země v úvahách nové spolkové vlády

Mírný odklon od zvláštních vztahů s Ruskem úzce souvisí právě s rolí, kterou spolková vláda zamýšlela, a dosud zamýšlí přisuzovat malým středoevropským státům. Jestliže Schröderovou strategií bylo usilovat o bezpečnostní zajištění rozšířené Evropské unie právě pomocí Ruska, Angela Merkelová hodlá obrátit pozornost ke státům, které dosud nahlížely na rusko-německé partnerství spíše s nedůvěrou. To ostatně souvisí se zamýšlenou intenzifikací vztahů s malými zeměmi Evropské unie, kterou kancléřka ohlásila krátce po svém nástupu.¹²⁾

Velká koalice chce hrát úlohu prostředníka mezi velkými a malými státy Evropské unie, přesně v duchu Kohlovy vyvažovací evropské politiky. Úspěšným vykočením na této cestě byla výborně zvládnutá zprostředkovatelská role Angely Merkelové na loňském jednání Evropské rady o finanční perspektivě na léta 2007–2013. Přesto se možnosti současné vlády od Kohlovy exekutivy podstatně liší.

Kohlova zahraniční politika vůči středoevropským státům se mohla opírat o zásadní společný cíl: rozšíření Evropské unie, na němž mělo eminentní zájem Německo, a samozřejmě rovněž dotčené státy.¹³⁾ V současné době ovšem styč-

ných momentů v zahraničněpolitických zájmech Německa a středoevropských států existuje daleko méně. Pohledy na budoucnost evropské integrace jsou výrazně odlišné, a Německo nadto příliš nedává najevo, že by chtělo ustoupit od své politiky „velkého státu“ Evropské unie.¹⁴⁾ Také v roli přisuzované transatlantické vazbě a ve vztahu k politice USA nejsou zájmy Německa a nových členských zemí Evropské unie ze střední Evropy rozhodně podobné, a to ani přes shora uvedený posun v politice nové německé vlády.

Zklamáním pro Angelu Merkelovou jsou také výsledky letošních a loňských voleb ve středoevropských státech. Jestliže na Slovensku a v Maďarsku či na Ukrajině mohla doufat ve vítězství pravicových, Německu přátelsky nakloněných stran, v Polsku by pro Německo bylo daleko příjemnější vítězství levice či liberální pravice. Výsledkem je ovšem pravý opak: v Polsku a na Slovensku se moci ujaly nacionalistické vlády, na Ukrajině dokonce proruská Janukovyčova vláda. Ani na základě stranickopolitické linie nemůže Angela Merkelová doufat v užší spolupráci, neboť v žádném novém členském státě z Evropské unie není vláda v rukou některé spřátelené strany.

Zmíněná snaha německé vlády přesunout pozornost z Ruska zpět směrem do střední Evropy se zatím výrazněji odrazila pouze ve vztahu k Polsku, které je ostatně považováno za jakéhosi advokáta střední Evropy. Německo má na dobré přátelské relaci k Polsku velký zájem a přálo by si obnovit situaci ze „zlatých“ devadesátých let, kdy se vztahy mezi oběma zeměmi nacházely na nejlepším bodě od druhé světové války. Tento cíl souvisí se snahou oživit výmarský trojúhelník francouzsko-německo-polské spolupráce jako platformu pro hlubší spolupráci velkých zemí, případně dokonce jakýsi rozšířený „motor“ Evropské unie.¹⁵⁾ Polsko, nevraživě nahlízející na kontroverzní „chlapské přátelství“ Vladimíra Putina a Gerharda Schrödera, si ostatně rovněž od nástupu nové vlády slibovalo znatelné zlepšení vzájemných vztahů. Loňská prosincová návštěva Angely Merkelové v Polsku krátce po jejím nástupu do úřadu potvrdila význam, který její kabinet vztahu s Varšavou přikládá. Dokonce i prezident Kaczyński se tehdy přemohl a prohlásil, že je „rozhodným zastáncem užších vztahů mezi Polskem a Německem“. Problém je ovšem v tom, že jestliže vloni jmenovaná Marcinkiewiczova vláda neoplývala srdečností vůči Berlínu, pak nová, výrazně nacionálně

orientovaná Kaczyńského vláda je ke svým západním sousedům již velmi rezervovaná. Kromě tradiční nedůvěry polských konzervativců k Německu problematizují polsko-německý vztah dva faktory: tím prvním je otázka německých vyhnanců z Polska, tím druhým rusko-německý plynovod.

Problém vyhnanců, resp. odsunutých Němců, zatěžuje ostatně, jak známo, i německo-české vztahy. V Polsku je však tato otázka, nepochybně i v důsledku tamní politické situace, daleko živější. Téma bylo znovu otevřeno před několika lety v souvislosti s plánem německého Svazu vyhnanců (Bund der Vertriebenen) na zřízení Centra proti vyhánění v Berlíně a s iniciativou nově založené společnosti Preußische Treuhand cílenou na vymáhání nároků na majetek východopruských a slezských Němců, konfiskovaný po druhé světové válce. Obě soukromé iniciativy řada Poláků vnímá jako zástěrku za snahy Německa získat zpět území za Odrou a Nisou.¹⁶⁾ Polská vláda je zejména vůči záměru vybudovat Centrum proti vyhánění, oficiálně podporovanému ze strany CDU/CSU, velmi kritická. Koaliční smlouva CDU/CSU a SPD sice toto téma ponechává záměrně nevyjasněné, nicméně spolková kancléřka i po svém nástupu několikrát deklarovala podporu tomuto záměru. V srpnu letošního roku v Berlíně otevřená výstava o evropských odsunech obyvatel ve 20. století předznamenávající budoucí centrum opět proto přivedla polské politiky k velmi kritickým slovům na adresu Německa. Vzhledem k tomu, že již nyní je jasné, že Centrum proti vyhánění bude postaveno v Berlíně (ostatně vláda této soukromé iniciativě nemůže zabránit, i pokud by

chtěla), sehraje daná otázka zatěžující roli ve vztazích Berlína a Varšavy bezpochyby i v následujících letech, dokud toto téma neodezní.

Druhý problém se týká spíše hospodářských zájmů Polska. Projekt německo-ruského plynovodu byl dojedнан ještě kancléřem Schröderem. Jen nedlouho před svým odchodem z čela německé politiky podepsal Gerhard Schröder se svým ruským protějškem smlouvu o stavbě gigantického rusko-německého plynovodu. Stavba přitom začala vloni v provincii. Varšava ještě v době prezidenta Kwaśniewského dávala jasně najevo svůj nesouhlas, ba i dojem ze zrady polských zájmů, které Německo slibovalo respektovat. Poláci totiž stavbou nového plynovodu přijdou o tučné tranzitní poplatky, které jim dosud Němci platili z plynovodu vedoucího přes polské území. Jde ale také o ne nereálnou hrozbu, že v případě zhoršení polsko-ruských vztahů může Rusko kdykoli zavřít kohoutky na plynovodu do Polska. Polský časopis Wprost proto dokonce neváhal smlouvu nazvat Putin-Schröderovým paktem, ve zjevné reminiscenci na Molotov-Ribbentropův pakt. Téma plynovodu je samozřejmě i v Polsku za konzervativně-nacionalistické vlády vnímáno jako jedna z bariér dobrých sousedských vztahů s Berlínem.

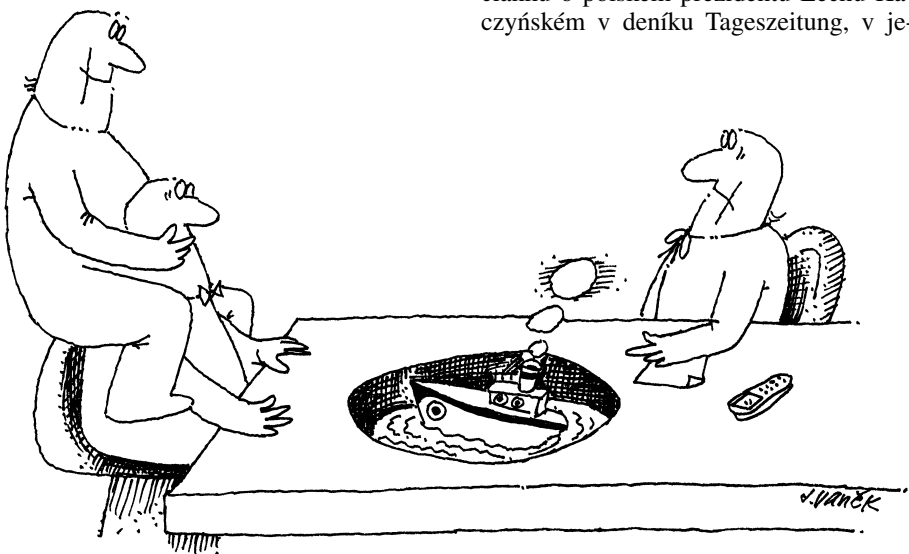
Obě zmíněné dlouhodobé kauzy jsou pro polskou vládu důvodem pro velmi zdrženlivý postoj vůči přibližování Polska a Německa. Připočteme-li k tomu odlišné pohledy na budoucnost Evropy či na světovou bezpečnostní situaci, nelze s největší pozorností s nějakým oživením výmarského trojúhelníku a německo-polské spolupráce nejspíš počítat. Nedávná aféra spojená s vytištěním urážlivého článku o polském prezidentu Lechu Kaczyńském v deníku Tageszeitung, v je-

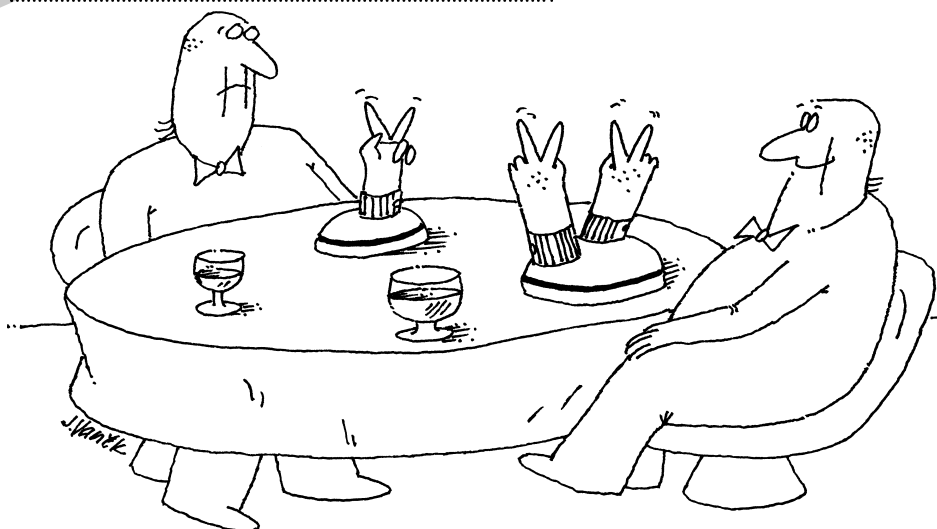
jímž důsledku Polsko zrušilo účast na chystaném prezidentském summitu výmarského trojúhelníku, nynější napětí spíše potvrdila, než že by je nově vyvolala.¹⁷⁾

Obrat, nebo stagnace?

Pokud je skutečně německá vláda odhodlána navázat na kurs Helmuta Kohla a stát se v Evropě prostředníkem mezi střední a západní Evropou, pak to rozhodně nebude mít snadné. Na rozdíl od éry 90. let jsou dnes středoevropské státy členskými zeměmi Evropské unie a možnost vytváření užší spolupráce je výrazně spojená s dualismem velkých a malých států. Německá snaha hrát prostředníka je problematizována tím, že postoje Berlína například k budoucnosti Evropy a k řadě spojených otázek rozhodně nelze označit jako „středové“. Prostoru pro nacházení společných postojů se středoevropskými malými státy je tedy i přes snahu německé vlády méně než v 90. letech, kdy také tyto postkomunistické státy měly daleko méně příležitostí pro hledání spojenců v západní Evropě, než je tomu dnes. Polsko, které chce v Evropě hrát roli velkého státu a současně zástupce nových členských zemí, je ve svém vztahu s Německem zatíženo několika problematickými kauzami, jež z polsko-německého dialogu činí jednu z nejsložitějších relací mezi dnešními členskými státy Evropské unie.

Překážkou německé zahraniční politiky je přitom její nejednoznačnost. Na jedné straně vláda hovoří o lepších vztazích s USA, na druhé straně nijak nemění negativní stanovisko vůči vojenským operacím Spojených států na Blízkém východě. Na jedné straně mluví o zapojení menších států EU do integračního procesu, na druhé straně udržuje preferenční model spolupráce v rámci německo-francouzského motoru. Vztahy s Ruskem chce lehce utlumit, na druhé straně něco takového ekonomický a energetický význam Moskvy nedovoluje. Tato diskrepance mezi cíli, ať již deklarovanými nebo implicitními, a nutnou realitou se v podobné formě objevuje i ve středoevropském aspektu německé zahraniční politiky. Očekávané zlepšení vztahů s Polskem zatím vychází spíše naprázdno. A vůči ostatním středoevropským státům zatím k žádné změně nedošlo. Přes všechny „nové akcenty“ lze tedy zatím hovořit spíše o setrvání v kolejích nasměrovaných Gerhardem Schröderem. Nakolik se jedná o sklizení plodů předchozí vlády a jejích zahraničněpolitických kroků, a nakolik již o projev politiky současného kabinetu, je v tuto chvíli předčasné hodnotit.

Vojtěch Belling (1981) je pracovníkem Občanského institutu a členem redakční rady časopisu Mezinárodní politika.

belling@email.cz

¹⁾ Werner Weidenfeld, *Der deutsche Weg*, Berlin 1990, s. 175.

²⁾ Milan Kundera, *Die Tragödie Mitteleuropas*. In: Erhard Busek (Hg.), *Aufbruch nach Europa*, Wien 1986, s. 141. Viz k tomuto „dunajskému konceptu“ a jeho kořenům Peter Cede, Dieter Fleck, *Der Mitteleuropabegriff. Entwicklung und Wandel unter dem Einfluß zeitspezifischer Geisteshaltungen*, Arbeiten aus dem Institut für Geographie der Karl-Franzens-Universität Graz, Band 34, Graz 1996. K problémům uchopení konceptu střední Evropy ve vědeckém diskursu viz naposledy přehledně Jan Křen, *Dvě století střední Evropy*, Praha 2005, s. 22nn.

³⁾ Viz k tomu zvl. Bogdan Koszel, *Mitteleuropa rediviva? Europa Środkowo- i Południowo-Wschodnia w polityce zjednoczonych Niemiec*, Poznań 1999, zvl. s. 73nn.

⁴⁾ Günter Gillesen, *Die geopolitische Lage Deutschlands nach der Zeitenwende*. In: R. Olt (Hg.), *Der Riese erwacht. Osteuropa nach 1989*. Facetten aus Gesellschaft, Politik und Medien, Frankfurt/Main 1995, s. 41.

⁵⁾ Časté zdůrazňování této polohy ve „středu“ Evropy, charakteristické zejména v 90. letech, bylo tedy na rozdíl od dob předválečného Německa motivováno politickým pragmatismem a vědomím nových možností zahraniční, bezpečnostní i obchodní politiky po otevření hranic na východě. V tomto duchu lze chápat např. výrok Wolfgang Schäubleho z r. 1993: „S pádem železné opony se naše geopolitické postavení zásadně změnilo. Střet Východ–Západ z nás učinil stát na periferii, ale tato doba skončila. My, Němci, jsme opět ve středu Evropy. Dveře i okna se otevírají na všechny strany.“ (cit. dle Bogdan Koszel, *Mitteleuropa*, s. 85.).

⁶⁾ Emil Brix, *Mitteleuropa und die deutsche Einheit*. In: A. Truger, T. Macho (Hg.), *Mitteleuropäische Perspektiven*, Wien 1990, s. 77–81, zde s. 80.

⁷⁾ Viz k tomu Christian Hacke, *Die Außenpolitik der Regierung Schröder/Fischer*, Aus Politik und Zeitgeschichte 32–33/2005, s. 9–15.

⁸⁾ Dokonce i mezi Zelenými se zejména v době druhého kabinetu objevoval nesouhlas s přílišným pragmatismem a nedostatečnou reflexí hodnotově orientované politiky, zejména v souvislosti se

Schröderovým úsilím o zrušení embarga na vývoz zbraní do Číny a s jeho proruskou politikou.

⁹⁾ Rozhovor s Angelou Merkelovou zveřejněný v časopise Focus 27. 11. 2005, s. 20.

¹⁰⁾ Viz např. prognóza ruského diplomata a politologa Igora Maximčeva, *Deutschland vor dem Wandel*, ze 7. 7. 2005 (www.aktuell.ru/russland/politik/deutsch-russische-beziehungen-vor-dem-wandel-2858.html). Podobně též Alexander Rahr, *Russlandpolitik. Berlin–Moskau 2005–2008*, Eurasisches Magazin 09/2005 (www.eurasischesmagazin.de/artikel/?artikelID=20050909).

¹¹⁾ Strategické partnerství Ruska s Německem parafrázoval Hans-Peter Schwarz dokonce jako začínající „strategickou závislost“, s ohledem na narůstající závislost spolkové republiky na ruské ropě a plynu (Hans-Peter Schwarz, *Republik ohne Kompaß. Anmerkungen zur deutschen Außenpolitik*, Berlin 2005, s. 307.). Výstavba rusko-německého plynovodu dohodnutá v loňském roce tento jím popsaný trend jen potvrzuje (viz k tomu níže).

¹²⁾ Rozhovor s Angelou Merkelovou zveřejněný v časopise Focus 27. 11. 2005, s. 20. Srov. též komentář Wernera Weidenfelda, *Die Presse* 23. 11. 2005.

¹³⁾ Viz k tomu Richard Heimann, *Deutschland und Ostmitteleuropa. Die Verständigung mit Polen und Tschechien als politische Aufgabe nach der deutschen Einheit*. In: Beiträge zur ostdeutschen Kirchengeschichte, Folge 4, Düsseldorf 2001, s. 93–159, zde s. 144nn.

¹⁴⁾ Srov. např. k odlišným představám budoucnosti Evropy v Polsku a Německu Daria Dylla, Thomas Jäger, *Deutsch-polnische Europavisionen*, Aus Politik und Zeitgeschichte 5–6/2006, s. 4–46.

¹⁵⁾ Viz k proměnám této kooperační platformy v souvislosti s rozšířením Evropské unie Kai-Olaf Lang, *Der Weimarer Dreieck in der erweiterten Europäischen Union*, Dialog - Deutsch-polnisches Magazin, 66–67 (2004), s. 12–17.

¹⁶⁾ Polský Sejm na tyto snahy odpověděl v roce 2004 neméně razantním požadavkem na válečné reparace ze strany Německa. Srov. podrobněji k těmto problémům Thomas Urban, *Historische Belastungen der Integration Polens in die EU*, Aus Politik und Zeitgeschichte 5–6/2006, s. 33–39.

¹⁷⁾ Podobných kauz se ostatně odehrálo v posledních měsících několik. Citlivost, s jakou polská média a tamní veřejnost sledují jakékoliv negativní narážky v německém tisku, nebo dokonce i v televizních reklamních spotech (viz aféra negativní prezentace Poláků v reklamním spotu firmy MediaMarkt), potvrzuje zadrhávání procesu polsko-německého smíření.

Rok 2004 byl v mnoha ohledech pro visegrádskou iniciativu historický a přelomový. Dokončením ratifikačních procedur a následným vstupem Slovenska do Severoatlantické aliance 29. března 2004 a přijetím visegrádských zemí do Evropské unie 1. května 2004 došlo naplnění hlavní cíle, které si zakladatelé této formy regionální spolupráce před více než třinácti lety vytýčili. Tím se uzavřela jedna etapa vývoje.

Díky tomuto „zhmotnění“ prvotních vizí, artikulovaných na počátku 90. let minulého století, se vrcholní političtí představitelé středoevropských zemí ocitli před výzvou nalézt nový obsah projektu Visegrád a definovat nové společné jmenovatele regionální vzájemnosti. Proces hledání nových rolí pro Visegrád započal již před vstupem do Evropského společenství, v době českého předsednictví V4 (2003–2004) a promítl se do dvou nových dokumentů, které byly slavnostně podepsány a představeny na summitu premiérů v Kroměříži 12. 5. 2004. První z nich „*Declaration of Prime Ministers of the Czech Republic, the Republic of Hungary, the Republic of Poland and the Slovak Republic on Cooperation of the Visegrád Group Countries after their Accession to the European Union*“ – tzv. „*Nová visegrádská deklarace*“ reflektovala změněnou situaci, v níž se visegrádské země po naplnění svých integračních ambicí nacházely. Ve svém obsahu zdůrazňovala význam regionální spolupráce, užší součinnost expertů, zvýšení členských příspěvků do Visegrádského fondu, poskytování stipendií a kooperaci s jinými regionálními seskupeními.

Zatímco druhý materiál „*Guidelines on the Future Areas of Visegrad Cooperation*“ ve stručných tezích představoval oblasti visegrádské kooperace a její mechanismy. Zároveň na tomto setkání byla opětovně odmítnuta úvaha o rozšíření čtyřky o Rakousko a Slovinsko.³⁾

V průběhu roku 2004 docházelo k četným setkáním zástupců jednotlivých resortů. Uskutečnila se jednání se Severskou radou a Beneluxem. Poprvé ve své historii Visegrádská skupina vyslala pozorovatelskou misi na volby do zahraničí. Její emisari se zúčastnili monitorování prezidentských voleb na Ukrajině.⁴⁾

Visegrádská spolupráce v Evropské unii

Pragmatismus, aktivismus a spolupráce

Visegrádskou sounáležitost po začlenění do Unie charakterizuje zvýšený pragmatismus, aktivismus a kooperativnost. Představitelé spolupracujících států se dohodli na součinnosti při vyjednávání o společném eurounijním rozpočtu na léta 2007–13, prohlubování partnerství s východními sousedy,³⁾ stojícími mimo EU, v rámci tzv. „východní politiky“, na formulování společného postoje k návrhu „evropské ústavy“ a budoucí podobě struktur Evropského společenství.⁶⁾ Avšak ukázalo se, že vstup do Evropské unie přinesl nový obsah, nikoli pevnější vazbu. Pregnantně to vystihl slovenský premiér Mikuláš Dzurinda svým vyjádřením: „*Postupujeme individuálně i společně.*“⁷⁾ Členské republiky vždy spolupracovaly do momentu, kdy pro ně bylo výhodnější pokračovat cestou partikulární diplomacie. Názorně se to projevilo v případě jednání ohledně finální podoby „evropské ústavy“, kdy se na dráhu individualisty vydalo Polsko,⁸⁾ či v případě vyjednávání konečné verze společného rozpočtu EU na léta 2007–13,⁹⁾ kdy docházelo ke střídavému rozchodu a opětovnému návratu téměř u všech jmenovaných nebo v situaci jednání ohledně daňových výjimek, kdy do finále vytrvala pouze Česká republika a Polsko.

I přes tuto nepevnost společného lobbingu se dařilo vzbuzovat respekt, navazovat další pragmatické kontakty např. s Beneluxem a dalšími spíše liberálněji orientovanými evropskými státy, díky čemuž se nakonec podařilo zvrátit počáteční negativní trend ve vyjednávání šesti-letého finančního rámce pro členy Unie a dosáhnout navýšení rozpočtu pro nové státy ve Společenství.

Na této situaci se profiluje trend dalšího fungování Visegrádu v Evropské unii jako určitého jádra ad hoc koalic, kdy podle různých okolností budou vznikat i odlišná spojení buď celé V4 (model V4+další země), či jednotlivých visegrádských členů a dalších evropských republik. Nahrává tomu i prostředí Unie, resp. různorodý charakter a fragmentace

unijní agendy, která nahrává ad hoc formacím a brání vytváření stabilních uskupení.

JAN KUBÁČEK

Amsterodamská a Nicejská smlouva rozšířila kvůli vstupu nové desítky (resp. dvanáctky) zemí rozsah rozhodování kvalifikovanou většinou v Radě. Podle nového systému získala visegrádská skupina od 1. ledna 2005 na základě počtu obyvatel 58 hlasů: sedm Slovensko, po dvanácti Česká republika a Maďarsko a 27 Polsko. Toto číslo nestačí pro blokování rozhodnutí, v Unii rozšířené na dvacet sedm členů bude třeba získat v Radě 91 hlasů. V EU-25, bez Bulharska a Rumunska, by zemím visegrádské čtyřky k zablokování rozhodnutí stačila podpora dvou menších nebo jednoho velkého členského státu (Velká Británie, Francie, Itálie, Německo – každý z těchto států má 29 hlasů).

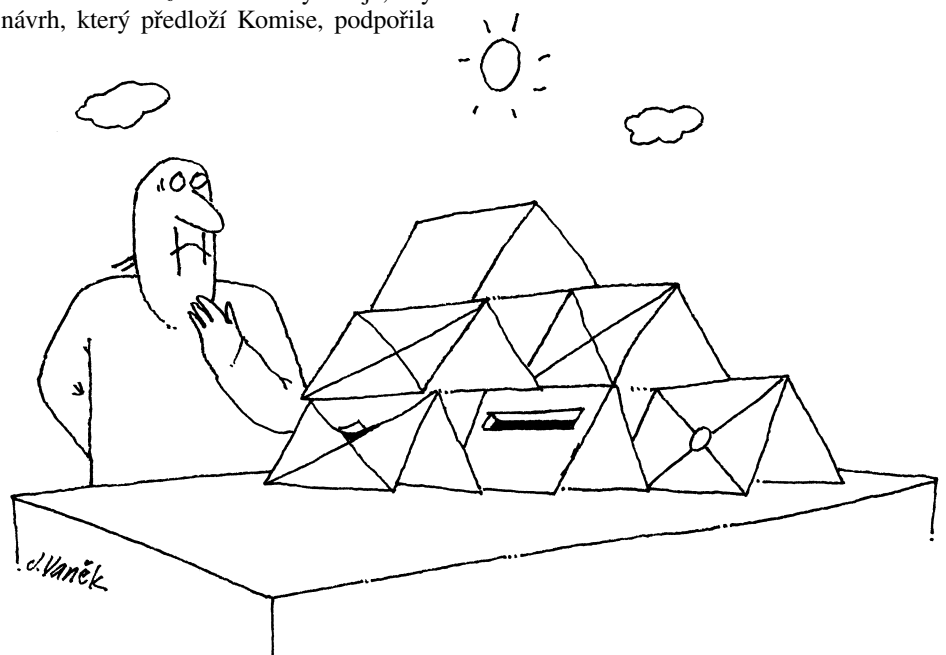
Pokud by státy Visegrádu chtěly pro svou politickou iniciativu získat kvalifikovanou většinu v EU-27 (258 hlasů), potřebovaly by podporu všech čtyř velkých republik a nejméně šesti dalších členských států, nebo podporu jednoho velkého a všech devatenácti menších členských zemí. *Smlouva z Nice* dále vyžaduje, aby návrh, který předloží Komise, podpořila

v Radě nejméně polovina členských států. Dvě třetiny musí souhlasit s návrhem, který prezentuje členská země. Dosažená většina při hlasování musí odpovídat nejméně 62 procentům celkové populace Unie. O přezkoumání tohoto požadavku může požádat členský stát.

Lze proto souhlasit s analytikem Martinem Brusisem, který do budoucna predikuje, že společný hlasovací potenciál visegrádské čtyřky v Radě nebude impulsem k intenzivnější spolupráci těchto zemí uvnitř Unie, protože by na efektivní změnu evropské politiky nestačil. Nová hlasovací pravidla podle Brusise na druhou stranu vyžadují vytváření velkých koalic, proto je lze považovat i za nástroj umožňující spolupráci. Výsledné rozhodnutí bude muset uspokojit co nejvíc zájmů. Vysoké nároky na konsensus sice omezují schopnost Unie jednat, zároveň ale napomáhají těm iniciativám, které už odrážejí shodu členských států. Takové návrhy mohou připravit právě regionální uskupení členských států typu V4.¹⁰⁾

Větší Unie znamená větší potenciál pro V4

Předpokladem společných iniciativ visegrádských států na půdě Unie jsou shodné zájmy všech čtyř zemí v určité politické oblasti. Z finančního hlediska jsou pro Unii nejdůležitější strukturální a kohezní fondy a Společná zemědělská politika, což se po přistoupení V4 v roce 2004 nezměnilo, naopak praxe všedních dnů potvrdila, že právě tato tematika je pro visegrádské republiky velmi atraktivní a plní většinu jejich summitového programu.

Lze očekávat, že vstupem Bulharska a Rumunska do Unie a změnou EU-25 na EU-27 poleví snaha formovat krátkodobé ad hoc koalice jako převažující způsob mezivládní spolupráce. Evropská sedmadvacítká bude heterogenní do té míry, že členské státy budou kvůli koordinaci svých reformních strategií stále více vyhledávat spolupráci v menších a konzistentnějších skupinách. Což je zajímavý potenciál pro „projekt Visegrád“.

Sousedství hraje a do budoucna i nadále bude hrát stěžejní roli v oblasti bezpečnostních rizik, jako jsou organizovaný zločin, pašování drog, etnické konflikty a nucená migrace. Státy, které budou čelit podobným hrozbám, budou spolu pravděpodobně úzce spolupracovat. V4 by z těchto důvodů mohla iniciovat vytvoření „východní a balkánské dimenze“ Evropské unie, k čemuž už v současnosti tenduje (především díky Polsku v otázce Ukrajiny, ale je tato snaha zřetelná u všech visegrádských členů vyjma České republiky).

Nejperspektivnější oblastí pro partnerství v Evropské unii je tzv. druhý pilíř. V současnosti už probíhá spolupráce zemí V4 v oblasti plnění Schengenského acquis a z toho vyplývající přípravy na součinnost při ochraně hranic. Už nyní probíhá kooperace při potlačování přeshraniční kriminality, budování společného praporu v Trenčíně a při společné modernizaci vojenské techniky. V podobě expertního řešení je projekt společného výcviku pilotů a další projekty resortů obrany a vnitra.¹¹⁾ Eurounijní rozměr kooperace nabídl i prostor v intenzivnější součinnosti v oblasti ochrany životního prostředí¹²⁾ či v rekonstrukci bytového fondu.¹³⁾

Výstižně tyto tendence shrnuje již vzpomínaný M. Brusis, který se domnívá, že další rozšíření Unie spolupráci mezi visegrádskými státy usnadní, neboť rozšířené Společenství bude mít pro spolupráci visegrádské skupiny několik opodstatnění: „Jednak umožní nová pravidla hlasování vznik širokých koalic. Zadruhé je podle Brusise výsledný finanční přínos reformy strukturální a zemědělské politiky v zájmu všech členů V4, tento bod unijní agendy proto budou prosazovat společně. A zatřetí spolupráce podskupin členských států uvnitř Unie je efektivní odpovědí na problém strukturální, ekonomické, bezpečnostní a politické heterogeneity EU-27.“¹⁴⁾

Koordinace středoevropské agendy

Na tomto stručném rozboru nových výzev, před kterými se s velkou pravděpo-

dobností visegrádské republiky ocitnou, se ukazuje možná cesta, vedoucí ke zhmotnění společné koherentní pozice. Vhodným řešením by mohlo být utvoření malého koordinačního aparátu. Ten by se systematicky věnoval „středoevropské agendě“, připravoval podklady a společné materiály a v konečném důsledku by znamenal prohloubení, profesionalizaci a potřebnou dynamizaci partnerství „čtyř“ ve střední Evropě. Ustavením společné kanceláře by se mohl do značné míry eliminovat negativní rys dosavadní visegrádské politiky „od summitu k summitu“, kdy byla kvalita a šíře součinnosti přímo závislá na volbách, ideologickém zakotvení a vzájemných osobních vztazích politických elit členských států. Visegrádská spolupráce je minimálně poháněna zevnitř a zdola, a agenda se tak odvíjí od politiky a jejích oblastí, určených deklaracemi. Navíc by se tento aparát mohl věnovat i systematickému a profesionálnímu zviditelňování „regionu čtyř“, protože na rozdíl od obdobně transformačně starých zemí, kooperujících v měřítku Rady pobaltských států, Visegrád nemá žádnou instituci, která by měla za svoji náplň prezentaci visegrádské oblasti navenek. Mezinárodní visegrádský fond koordinuje partnerství pouze uvnitř skupiny. Tato idea není nijak nová, už v roce 2002 se ji snažili prosadit do politického diskurzu Visegrádu slovenští analytici, avšak bez úspěchu. Nadále trvá stav odmítání ve všech visegrádských reprezentacích,¹⁵⁾ můžeme tedy jen odhadovat, zda se v tomto promítne další očekávaný vývoj evropské integrace a povede ke změně postoje vrcholných politiků.

Někteří komentátoři visegrádské přítomnosti vidí handicap kooperace v problematické členské sestavě, kdy navrhuji nechat odejít Polsko, s odvoláním na jeho údajnou nestředoevropskost, eurounijní nespolehlivost a velmocenské ambice, a naopak člensky zapojit Slovinsko a Rakousko.¹⁶⁾ Jiní naopak varují před zbytečnou uzavřeností a exkluzivitou spolku. Nabízí Visegrádskou čtyřku rozšířit o Slovinsko a tři pobaltské republiky a změnit ji na V8, později dokonce na V16, kdy by se měla rozrůst o Ukrajinu, Rumunsko, Bulharsko, země bývalé Jugoslávie, jako i o Moldávii, Bělorusko, až se stanou demokratickými zeměmi.¹⁷⁾ To už je ale téma pro jinou studii.

Jan Kubáček (1981) působí jako politický analytik v Senátu Parlamentu ČR.

jan.kubacek@centrum.cz

¹⁾ Viz www.visegradgroup.org/main.asp?MainObliID=15741&ObliID=15741&ClaID=32268

²⁾ Viz www.visegradgroup.org/main.asp?MainObliID=15741&ObliID=15741&ClaID=32267

³⁾ Macková, Martina: Visegrádská čtyřka: Pokračujeme, nerozšiřujeme, Hospodářské noviny 13. 5. 2004, s. 5.

⁴⁾ Zpráva o zahraniční politice ČR za období od ledna 2004 do prosince 2004, MZV ČR, Praha 2005, s. 47.

⁵⁾ Srovnej Kolář, Petr: Visegrád ani rozpuštěný, ani vypuštěný, www.visegrad.info/index.php?ID=nazor&IDt=34, s. 2; Plíšek, Jaromír: Visegrád se osvědčil a má budoucnost, www.visegrad.info/index.php?ID=nazor&IDt=21, s. 2; Macková, Martina: Visegrádská čtyřka: Pokračujeme, nerozšiřujeme, Hospodářské noviny 13. 5. 2004, s. 5; Sládek, Jiří: Polsko pomáhá hledat EU cestu, Hospodářské noviny 28. 6. 2005, s. 5.

⁶⁾ Srovnej Černý, Adam: Summit Unie ukázal společnou vůli, Hospodářské noviny 29. 3. 2004.

⁷⁾ Srovnej Macková, Martina: Visegrádská čtyřka: Pokračujeme, nerozšiřujeme, Hospodářské noviny, 13. 5. 2004, s. 5.

⁸⁾ Srovnej Fridrich, Milan: Evropská unie chce v červnu dokončit jednání o ústavě, Hospodářské noviny 26.–28. 3. 2004, s. 6; kol. autorů: Visegrád je pro další ratifikace euroústavy, Lidové noviny 11. 6. 2005, s. 8; kol. autorů: Polsko hrozí vetem, nováčky jsou rozdělení, Hospodářské noviny 15. 12. 2005, s. 2.

⁹⁾ Srovnej kol. autorů: Visegrád společně v boji o peníze z EU, Hospodářské noviny 8. 3. 2004; kol. autorů: Visegrád chce urychlené schválení rozpočtu EU, Hospodářské noviny 12. 7. 2005, s. 7; Kleknerová, Zuzana: Brusel chce dávat nováčkům méně, Hospodářské noviny 22. 8. 2005; Šafaříková, Kateřina: Visegrád se smíří se méně penězi od EU, Lidové noviny 2. 12. 2005, s. 1–2.

¹⁰⁾ Viz Brusis, Martin: Co čeká Visegrád v rozšířené Evropské unii?, www.integrace.cz/integrace/clanek.asp?id=665, s. 5.

¹¹⁾ Srovnej Kazanský, Rastislav: Perspektivy a možnosti fungování V4 v geopolitickom priestore strednej Európy, Politické vedy, roč. 7, 4/2004, s. 62; kol. autorů: Ministři obrany visegrádské čtyřky chtějí jedno výcvikové centrum pilotů, Hospodářské noviny 25. 5. 2004, s. 4.

¹²⁾ Kol. autorů: Visegrádská čtyřka chce spolupracovat v ekologii, Hospodářské noviny 8. 6. 2005, s. 5.

¹³⁾ Bohatová, Vladimíra; Rysková, Světlana: Jde o poslední velké peníze, Ekonom č. 38, 22.–28. 9. 2005, s. 27.

¹⁴⁾ Viz Brusis, Martin: Co čeká Visegrád v rozšířené Evropské unii?, www.integrace.cz/integrace/clanek.asp?id=665, s. 7.

¹⁵⁾ Srovnej Gabelová, Barbora: Koniec strednej Európy? Vizie a ilúzie o budúcnosti, www.visegrad.info/index.php?ID=clanek&IDc=6, s. 3; Halász, Ivan: Maďarská republika a myšlienka visegrádské spolupráce na začiatku 21. storočia, Medzinárodné otázky, roč. 14, č. 4/2005, s. 17; Kazanský, Rastislav: Perspektivy a možnosti fungovania V4 v geopolitickom priestore strednej Európy, Politické vedy, roč. 7, 4/2004, s. 62.

¹⁶⁾ Pehe, Jiří: Skončí visegrádská spolupráce?, www.visegrad.info/index.php?ID=nazor&IDt=3, s. 1–2.

¹⁷⁾ Abrahám, Samuel: V4 po rozšíření EÚ: expanduje, alebo expiruje?, www.visegrad.info/index.php?ID=nazor&IDt=6, s. 2

Mezi předsednictvím EU a volbami: letní rakouské přemítání

Z letně poklidné nálady, do níž se Rakousko ponořilo počátkem července po skončení administrativně i politicky náročného předsednictví v Radě EU, se nyní pozvolna probouzí do vzrušené atmosféry předvolebního kvasu, který vyvrcholí 1. října, dnem voleb. Vzhledem k tomu, že zde není dostatek prostoru na důkladné zhodnocení rakouského předsednictví a na důkladnou analýzu volební kampaně je příliš brzy, nabízejí následující řádky spíše pouhou aktuální reflexi; prostředník mezi oběma tématy.

MICHAL KOŘÁN

Rakouské předsednictví EU a jeho vnitropolitické hodnocení

V lednu 2006 představil kancléř Wolfgang Schüssel (ÖVP – Rakouská strana lidová) v Evropském parlamentu vcelku skromný program předsednictví. Ke skromnosti měl dva důvody: prvním byla přetrvávající těžká atmosféra v Evropské unii; především možnost nalezení východiska z ústavní krize se jevila jako zcela nereálná a kancléř nepřislíbil více než vylepšení komunikace mezi jednotlivými institucemi Unie a zvýšení vzájemné důvěry. Druhý důvod se nacházel v hájemství rakouské vnitřní politiky. Kancléř Schüssel vycházel ze strategie nedělat příliš mnoho, aby si ÖVP příliš nepohoršila u rakouské veřejnosti (jejíž postoj k evropské integraci je tradičně nevládný).

Na druhé straně nebylo možné dělat příliš málo, aby se vláda nevystavila obviněním opozice z liknavosti. Imperativem bylo vyřešit agendu, kterou již předem nastolila realita Evropské unie (směrnice o službách a kompromis mezi Evropským parlamentem, Evropskou komisí a radou ohledně meziinstitucionální dohody o finanční perspektivě) a soustředit se na dílčí kroky, jež úzce korespondovaly s rakouskými vnitřními zájmy (růst zaměstnanosti a lisabonská agenda, subsidiarita, evropská daň). V oblasti vnějších vztahů byl dle očekávání v ohnisku zájmu západní Balkán.

Kromě toho se rakouské předsednictví muselo vyrovnat s některými dalšími nepředpokládanými zásahy z vnějšku (rusko-ukrajinská energetická krize, obnovení iránského jaderného programu, eskalace konfliktu kvůli zveřejnění karikatur proroka Mohameda, situace kolem rozšíření ptačí chřipky do Evropské unie či vítězství Hamásu v palestinských volbách).

Základní model vnitropolitického hodnocení předsednictví byl jasný: přes střídmé

vystupování navenek využívala vláda každého předsednického kroku k sebechvále; opozice (SPÖ – Sociálnědemokratická strana Rakouska, Zelení a FPÖ – Svobodomyšlná strana Rakouska) se od předsednictví naopak distancovala a učinila je nástrojem permanentní kritiky. Zatímco vláda opatrný nástup prezentovala jako realistický, opozice ho označovala za málo ambiciózní; řešení nečekaných krizí vláda hodnotila jako bravurní, opozice jako nedůstojné a bázlivé.

S blížící se březnovou Evropskou radou ještě zesílila nespokojenost s pasivitou rakouského předsednictví. Opozice navíc poukazovala na výrazné překračování finančních prostředků určených pro předsednictví,¹⁾ neopodstatněnou výši výdajů na bezpečnost, a kritizovala přílišnou opulenci pořádaných akcí.²⁾ Po skončení předsednictví nicméně v této otázce zavládla pozoruhodná shoda: SPÖ ocenila schopnost vlády Rakousko prezentovat a zviditelnit je před světem, což je v případě země závislé na cestovním ruchu klíčový úkol.

Kritika částečně celkově polevila po březnovém setkání rady. S ohledem na snahu o oživení Lisabonské strategie se do Závěrů rady podařilo zakotvit některé konkrétní úkoly k růstu zaměstnanosti (vytvoření 2 milionů pracovních míst do roku 2010). Především však byly položeny základy společné energetické politiky.³⁾ Za další výrazné úspěchy vláda označila dosažení kompromisu mezi Evropským parlamentem, Evropskou komisí a radou v otázce meziinstitucionální dohody o finanční perspektivě⁴⁾ a prosazení antisociálně-dumpingového postoje do směrnice o službách.⁵⁾

Opoziční SPÖ a Zelení se s vládou shodují na příznivém hodnocení společné politiky vůči západnímu Balkánu.⁶⁾ V oblasti obecných cílů (euroústava) nebylo dosa-

ženo většího pokroku, vláda nicméně poukazuje na zlepšení atmosféry v Evropské unii. Za jednoznačný neúspěch předsednictví je v Rakousku považován nulový pokrok v otázce evropské daně a malý posun v otázkách rozšiřování EU.

Společnost a média hodnotily rakouské předsednictví spíše příznivě, je ovšem otázkou, do jaké míry mohlo toto hodnocení napomoci postavení ÖVP před parlamentními volbami. Hlavním důvodem pro opatrnost v tomto směru je fakt, že aktivity rakouského předsednictví byly téměř zcela zastíněny propuknutím grandiózního skandálu ve třetí největší rakouské bance – BAWAG. Tato aféra následně ovlivnila i celý dosavadní předvolební vývoj.

Aféra BAWAG a předvolební Rakousko

Banka BAWAG byla od svého založení svázána s rakouskou socialistickou stranou a s Rakouským odborovým svazem (ÖGB), který byl od roku 2004 také jejím jediným vlastníkem. Na konci března roku 2006 došlo k odhalení obrovské ztráty banky z let 1995–2000 (999 mil. eur), způsobené rizikovými spekulacemi. Přiznání ztráty již v roce 2000 by pravděpodobně vedlo k pádu banky, odborový svaz se proto zaručil za krytí ztráty vlastním majetkem (včetně neuknutelného stávkového fondu) a celou situaci zatajil. Březnové zveřejnění tohoto postupu vedlo k obrovskému poklesu důvěry v banku, jejíž klientelu tvoří především drobní střadatelé a voliči sociální demokracie, a celá krize se pochopitelně přenesla i na odborový svaz a SPÖ samotnou.

Politické důsledky pro SPÖ byly citelné okamžitě – zatímco v loňských zemských volbách SPÖ přesvědčivě porážela lidovou stranu a po dlouhé měsíce vedla průzkumy veřejného mínění o zhruba 4–5 procent, nyní tentýž podíl ztrácí a marně hledá způsob, jak tento trend zvrátit, a předvolební kampaň již nenabízí mnoho času.

Skutečná volební kampaň navíc započne až na přelomu srpna a září. Již nyní lze nicméně vysledovat několik obecnějších charakteristik.

ÖVP (dle průzkumů má podporu 37–38 procent) částečně pomohlo zdařilé zvládnutí předsednictví Evropské unie. Postavení ÖVP ale hlavně několikerým způsobem posílila situace kolem banky BAWAG. Nejenže mohla skandálu využívat v protisociálně-demokratické argumentaci, ale zároveň jí bylo umožněno – jakožto vládní straně – hrát roli zachránce. ÖVP navíc může těžit z toho, že díky BAWAG jsou sociální demokraté a odborový svaz vnitřně nejednotní. Volba brzkého termínu voleb (1. říjen byl nejčasnější možný) mohla být učiněna právě s ohledem na tuto situaci – dopad aféry bude citelnější. V současnosti nicméně

začíná být jasné, že skandál samotný lidové straně volby nevyhraje. I v tomto případě bude ÖVP vyhovovat kratší kampaň, již se pokusí vést v symbolické rovině. Symbolika bude založena na poselství, že v Rakousku se s vládou ÖVP jednoduše žije dobře. To strana podloží důrazem na vysoký hospodářský růst, úspěch daňové reformy a rok se zvyšující zaměstnanost.

SPÖ (31–33 procent) se díky aféře BAWAG potýká s poklesem preferencí, ale její hlavní problém je daleko hlubší podstaty. SPÖ za celé období druhé republiky až do roku 2000 nemusela hrát roli skutečně opoziční strany. Z toho plynou dva důsledky:

- SPÖ dosud nevyvinula úspěšnou strategii opoziční strany;
- ve specifickém přetrvávajícím neokorporativním prostředí rakouského hospodářsko-politického systému je účast na vládě klíčová pro zajištění stranického financování. Po šesti letech, kdy SPÖ postupně opustila řadu významných pozic v hospodářském sektoru, čelí nyní systematickému nedostatku vlivu, a tudíž i financí. Proti SPÖ také hovoří větší publicita a čitelnost lidoveckého kancléře Schüssela.⁷⁾ SPÖ se bude chtít vůči lidové straně vymezit především na kritice zdravotnictví, sociální péče o seniory a od roku 2000 (s výjimkou posledního roku) stoupající nezaměstnanosti.

Zelení (11–13 procent) vstupují do předvolebního období v situaci, která je pro ně bezprecedentní – poprvé usilují o převzetí vládní odpovědnosti. Zatímco dosud se profileovali jako ryze opoziční strana, pod vedením Alexandra van der Bellena kontinuálně nabírají na síle a očekává se, že z voleb vyjdou jako „jazyček na vahách“. Z této pozice mohou hrát významnou roli při sestavování budoucí vládní koalice, přičemž v minulých měsících Zelení naznačili, že nevyklučují povolební spolupráci s ÖVP. Nadále si drží ekologickou agendu a důsledný protijaderný postoj, na níž se strana v druhé polovině 70. let konstituovala, k tomu je ovšem zapotřebí přičíst klasická sociální témata, jako zdravotnická a sociální reforma a problematika nezaměstnanosti. Mimo to se Zelení dosud jako jediní jednoznačně postavili proti vypjaté antiimigrační rétorice FPÖ a BZÖ, což by zejména na multikulturně naladěný, liberální elektorát mohlo působit jako přitažlivé téma.

FPÖ (5–6 procent) přišla o účast na vládě v dubnu 2005 po odchodu jejích ministrů a velké většiny poslanců do nově založené strany BZÖ (*Svaz pro budoucnost Rakouska*). Od té doby se opět dostala do pozice ryze opoziční strany a z ní rovněž vychází při své profilaci. Situaci jí ztěžuje fakt, že se dvěma poslanci není schopna udržovat vlastní parlamentní klub (klub

Svobodomyšlní od dubna 2005 „patří“ BZÖ), a tudíž ani výrazně zasahovat do parlamentní politiky. K sebezprezentaci tak využívala mimoparlamentní nástroje, jako například antievropský plebiscit za zachování neutrality⁸⁾ v březnu 2006, v němž se FPÖ podařilo posbírat 258 tisíc hlasů.⁹⁾ Výrazným impulsem pro tuto stranu byl posléze úspěch FPÖ a jejího předsedy Heinze Christiana Stracheho v říjnových zemských volbách ve Vídni, kde s proticizineckou a protipřistěhovaleckou rétorikou strana získala 15 procent hlasů. Díky tomuto úspěchu se protipřistěhovalecké agendě dostalo dosud největší publicity a H. Ch. Strache usiluje o její proniknutí mezi hlavní témata nadcházející kampaně.

V posledních týdnech ji ovšem v této snaze brzdí nečekaný tah odštěpenecké **BZÖ** (3–4 procenta) Petera Westenthalera. Po sérii neúspěchů v loňských podzimních zemských volbách byl této straně, založené Jörgem Haiderem, předpovídan zánik nebo opětné splnutí s FPÖ. Jediná šance ve spolkových volbách byla spatřována v přetrvávající popularitě Jörga Haidera v Korutanech, která by se díky rakouskému volebnímu systému mohla přetavit v přímý mandát.¹⁰⁾ Pak se ovšem vedení BZÖ rozhodlo kandidovat pod názvem „*Svobodomyšlní* – BZÖ“, tedy s názvem evokujícím identickou spřízněnost s liberálně-nacionálním socio-politickým táborem, který tvoří tradiční voličské zázemí FPÖ. Obě strany se tím okamžitě dostaly do vážného politického i právního sporu, který jim částečně brání v rozvíjení předvolební kampaně.

Pokud po právní stránce BZÖ uspěje, může řada voličů FPÖ, kteří se nevyznačují úzkostlivou snahou sledovat politické dění, hlasovat pro BZÖ. Tomu se tak může podařit překonat čtyřprocentní volební práh a vstoupit do parlamentu předními dveřmi.

Poněkud specifickým případem je kandidátka sestavená **Hans-Peterem Martinem** (5–6 procent), kontroverzního po-

slance Evropského parlamentu. Martin vyšel ze sociálnědemokratického zázemí, a lze proto očekávat, že jeho „strana“ získá některé voliče SPÖ. Hlavní voličskou základnu nicméně budou tvořit k populismu tíhnoucí stoupenci FPÖ a BZÖ.

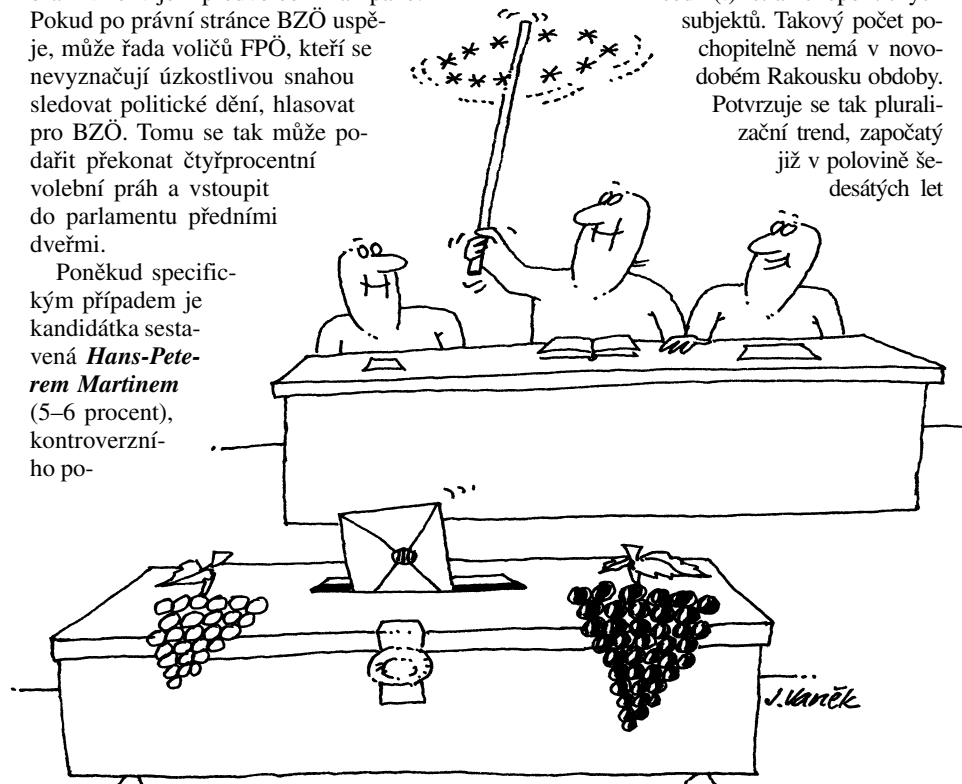
Určitou, byť minimální, šanci proniknout do parlamentu má díky institutu přímého mandátu rovněž značně ortodoxní **KPÖ** (*Komunistická strana Rakouska*, 1 procento podpory). KPÖ desetiletí stojí na okraji rakouské politiky především díky strategii SPÖ, která byla schopna méně radikální elementy komunistické ideologie i personální základny absorbovat. Vzhledem k vysoké současné popularitě komunistů ve Štýrsku může ovšem KPÖ v říjnu parlamentní bariéru prolomit.

Povolební očekávání a rakouský stranický systém

Spekulace o povolebním uspořádání se staly oblíbeným námětem rakouských komentátorů, a to i přes zjevnou nechuť politiků se na toto téma jakkoli vyjadřovat. Jedna věc je nicméně zřejmá – pro obě z „velkých stran“ je až poslední možností obnova velké koalice. Velmi dobře si uvědomují, že takové řešení by jen posílilo radikální a protestní element a oslabilo pozici obou stran.

Relativně stabilní rakouský stranický systém totiž prochází stále dynamičtější proměnou. ÖVP ani SPÖ již nemohou počítat s tradiční skálopevnou podporou, která obě strany pravidelně usazovala do vlády. V nově zvolené Národní radě může zasednout až sedm(!) stranickopolitických subjektů. Takový počet pochopitelně nemá v novodobém Rakousku obdoby.

Potvrzuje se tak pluralizační trend, započatý již v polovině šedesátých let

Ukrajinská budoucnost Visegrádu

a vystupňovaný v letech osmdesátých a devadesátých. Tento trend neovlivňuje jen počet stran v parlamentu, ale především volební návyky Rakušanů (zvyšující se proměnlivost, snižující se identifikace s daným politickým subjektem), a je následkem širších změn v rakouském sociopolitickém prostředí. To vše klade na obě „velké strany“ vysoké nároky a následující volby mohou napovědět, zda a jak jsou těmto nárokům schopny dostát.

Michal Kořán (1977) je výzkumným pracovníkem Ústavu mezinárodních vztahů.

koran@iir.cz

¹⁾ Podle aktuálních výpočtů (počátek srpna) byly skutečné náklady vyčísleny na 86 mil. euro, oproti předpokládaným 50 mil.

²⁾ Celkově se na území Rakouska uskutečnilo 253 akcí, od expertních konferencí, seminářů, jednání úředníků až po neformální setkání Rady EU a vrcholná setkání hlav států (summit EU – Latinskoamerické a karibské země a summit EU – USA).

³⁾ Rakousko navíc prosadilo – přes jistý odpor – do Závěrů indikativní cíl dosáhnout do roku 2015 patnáctiprocentního podílu obnovitelných energií a dle prohlášení vládních stran rovněž zabránilo diskusím o protekcionismu v energetickém trhu. Vládní strany byly nicméně opozicí kritizovány za to, že se do Závěrů dostala pasáž o podpoře nízkoeemisních technologií, což opozice považuje za předznamenání renesance jaderné energie, které mělo, ale nedokázalo, Rakousko zabránit.

⁴⁾ Původní návrh finančního rámce odmítl Evropský parlament již v lednu 2006. Při dalším vyjednávání požadoval EP navýšení rozpočtu o 12 mld. euro, což dokonce převýšilo původní lucemburský kompromisní návrh, který neprošel Evropskou radou v létě 2005. Rakouský kompromisní návrh navýšil rozpočet o 1,5–2 mld. euro byl pro EP neakceptovatelný, dohoda se nakonec ustálila na 4 mld. Dosažení tohoto kompromisu bylo vládou vydáváno za mimořádnou vyjednávací schopnost Wolfganga Schüssela a ministra financí Karla Heinze Grassera. Spekuluje se ovšem rovněž o tom, že kompromis byl možný pouze díky výjimečné štedrosti křesťansko-demokratické německé kancléřky Angely Merkelové, která tímto gestem vyjádřila svou podporu ideově blízkému rakouskému kancléři. Není ostatně bez zajímavosti, že se německá kancléřka chystá podpořit W. Schüssela a ÖVP osobní přítomností v jejich kampani.

⁵⁾ Jednání o směrnici o službách byla mnohými považována za nejdůležitější agendu celého roku 2006.

⁶⁾ Rakousku se dařilo prosazovat „balkánskou“ agendu na neformálních setkáních rady ministrů EU, z nichž některé se konaly za přítomnosti ministrů ze zemí západního Balkánu. Za vyvrcholení předsednictví v této oblasti považovalo Rakousko uspořádání neformálního setkání ministrů zahraničí EU s jejich kolegy ze západního Balkánu na okraji „Gymnichu“ v Salcburku, z něhož vzešlo společné tiskové prohlášení, potvrzující závazky EU vůči zemím z této oblasti, a to i přes celkovou skeptickou náladu.

⁷⁾ Dle průzkumů veřejného mínění, pokud by existovala přímá volba kancléře, až 45 % Rakušanů by hlasovalo pro Schüssela, zatímco pouhých zhruba 25 % pro předsedu SPÖ Alfreda Gusenbauera.

⁸⁾ Paradoxně, historicky je FPÖ stranou, která vždy nejdůsledněji hájila protineutrální postoj.

⁹⁾ Díky tomu, že počet hlasů převýšil 100 tisíc, se touto otázkou musí zabývat rakouský parlament, jinak se ovšem březnový plebiscit počtem hlasů řadí mezi méně úspěšná lidová hlasování.

¹⁰⁾ Tuto situaci se přizpůsoboval i samotný Haider a svou předvolební profilaci v podstatě omezil na výpady proti jazykovým právům slovinské menšiny žijící v Korutanech.

„Ani jeden ze států, s nimiž sousedíme, s výjimkou Sovětského svazu, nemůžeme označit za nám nakloněnou zemi,“ pronesl ministr zahraničí Jan Masaryk v roce 1946. Dnes po šedesáti letech je tomu zcela opačně.

LUBOŠ PALATA

Žijeme ve výjimečné době, byť si její výjimečnost jen velmi málo uvědomujeme. A rovnou dodejme, ve výjimečně dobré době. Po materiální stránce sice stále ještě doháníme vyspělejší části Evropy (a vyspělejší část Evropy už dlouho jako celek není nejvyspělejší částí světa), ale zcela výjimečnou je míra svobody, lidských práv a přitom bezpečnosti a stability našeho bezprostředního okolí. Je to poprvé za desetiletí, kdy všechny státy, s nimiž sousedíme, nejenže nejsou vůči nám nepřátelsky nalaďené, ale můžeme je považovat za naše spojence, v nejhorším případě partnery. Výjimečné není jen to, že jsme součástí Severoatlantické aliance, existence Evropské unie, ale výjimečným uskupením je i Visegrádská čtyřka.

Pomejdanová kocovina

Visegrádská čtyřka se nachází už více než rok ve stavu jakési pomejdanové kocoviny. Všechny středoevropské země složily svoji historickou maturitu a vstupem do Severoatlantické aliance a Evropské unie prošli zkouškou z demokratické dospělosti. Nyní, po více než dvou letech po vstupu do Evropské unie, se v krizi způsobené dozvuky rozšíření o deset nových členů nachází jak samotná Unie, tak i V4. Ať už jde o všechny čtyři její členy, tak o Visegrád jako takový.

Není to v patnáctileté historii Visegrádu poprvé (a v půlstoleté historii evropské integrace už vůbec ne). Visegrádská čtyřka, pokud má mít smysl, musí najít nový smysl své existence, nový cíl, k němuž chtějí čty-

ři středoevropské země společně směřovat. Bude to obtížné, ale ani to nebude poprvé. Právě díky překonání předchozích krizí lze i o budoucnosti V4 mluvit s optimismem, byť pro to v současnosti není mnoho důvodů.

Přestože se to při vzniku Visegrádu neuvádělo, hlavním společným cílem společenství na začátku devadesátých let bylo zbavit se sovětských vojsk, která měla přes vítězství demokracie ve střední Evropě ve všech zemích obrovské vojenské základny se stovkami tisíc mužů. To, že se podařilo Čechům a Slovákům, spolu s Maďary a Poláky, této obrovské bezpečnostní zátěže tak rychle a relativně bezbolestně zbavit, je při zpětném pohledu možné považovat za jeden z diplomatických zázraků konce dvacátého století.

Například Němcům se to v rámci sjednocení Německa povedlo také, ale bylo to nejen mnohem pomalejší, ale především to Spolkovou republiku stálo mnoho desítek miliard dolarů. Německo si to tehdy mohlo dovolit, bylo jednou z nejbohatších evropských zemí. Ale je možné, že enormní náklady na odchod sovětských vojsk byly začátkem pádu Spolkové republiky z čela evropských ekonomik až do jejího dnešního sedého průměru.

Po rozpadu Sovětského svazu a přechodu, byť dodnes obtížnému, Ruska a dalších postsovětských států mezi společenství demokratických zemí, nastala první krize V4. Česká republika tehdy pod vedením premiéra Václava Klause volila secesi jak od méně rozvinutého Slovenska, tak toto vi-

dění světa uplatnila i vůči celé Visegrádské čtyřce.

Kupónová privatizace, obratně prezentovaná jako radikální ekonomická reforma, spolu se zdroji, které vytvořila před listopadem 1989 vcelku slušně hospodářský komunistická nomenklatura, vytvořily předpoklady pro krátkodobý vysoký ekonomický růst.

S ohledem na historicky danou vyšší vyspělost České republiky vůči svým visegrádským soupeřům se zdál být opodstatněn pohled, že Praha by se mohla stát členem Evropské unie a NATO dříve než zbytek střední Evropy.

Místo politické spolupráce při snaze o vstup do euroatlantických struktur (komplikované navíc autoritářskou vládou Vladimíra Mečiara na Slovensku) prosadil Václav Klaus a jeho ministr zahraničí Jozef Zielesnec spolupráci ekonomickou.

Středoevropská zóna volného obchodu alespoň částečně vyrovnala podmínky středoevropských podnikatelů vůči firmám ze západní Evropy, které si v rámci asociálních dohod Evropské unie prosadily prakticky volný přístup na středoevropské trhy. Dlužno dodat, že opačným směrem to neplatilo.

Středoevropská zóna byla sama o sobě jednoznačně úspěšným projektem, díky němuž můžeme dnes sledovat, jak velké středoevropské (visegrádské) firmy (ČEZ, MOL, PKN Orlen) konkurují západoevropským a světovým koncernům.

Politická spolupráce visegrádských zemí byla částečně obnovena před první vlnou rozšíření NATO (z níž však díky autoritářským způsobům vlády Vladimíra Mečiara vypadlo Slovensko), naplno se rozběhla až s nástupem Miloše Zemana do funkce českého premiéra. V té době už padly všechny iluze o rychlém vstupu do EU. Visegrád po pádu Mečiara v roce 1998 našel nový smysl existence nejen ve spolupráci při vstupních rozhovorech s EU, ale také v pomoci Slovensku při jeho „návratu do Evropy“. Díky nakonec přijaté strategii velkého třesku se podařilo dosáhnout společného vstupu všech zemí V4 do Unie. Podobným úspěchem bylo i prosazení druhé vlny rozšíření NATO, která už obsahovala i Slovensko. Finiš v podobě společného postupu V4 během závěrečných jednání o členství v Unii se sice ne zcela zdařil, ale přesto lze tuto etapu hodnotit jednoznačně pozitivně.

Dnes je situace Visegrádu značně složitější. Vlády ve visegrádských zemích, které lze nazvat „postintegračními kabinety“, mají velmi nejasno v tom, jakou Evropskou unii vlastně chtějí. Polská nacionalistická vláda se (zatím opatrně) staví proti další integraci Unie, jejímž symbolem je „evropská ústava“.

Maďarský levicově-liberální kabinet, čelící tlaku silné pravicově-nacionalistické opozice, odložil na neurčito přijetí eura a tím i rozpočtovou disciplínu. K moci na Slovensku se spolu s premiérem Robertem Ficem dostaly i nacionalisticko-populistické strany – Hnutí za demokratické Slovensko Vladimíra Mečiara a Slovenská národní strana. Fico je sice demonstrativně proev-

ropský, ale lze se obávat, že jen do chvíle, než mu začnou „evropské hodnoty“ vadit – jak se ukázalo při kritice, které čelí ze strany Evropské socialistické strany. Také Česká republika je velkou neznámou. Velmi záleží na tom, jak silně se podaří prosadit prezidentu Václavu Klausovi, který je jedním z nejhlasitějších odpůrců další evropské integrace, případně podobně naladěným komunistům.

V situaci, kdy část zemí V4 neví, jestli chce další evropskou integraci, část států směřuje k euru a část se ho potichu vzdává, je jednou z mála věcí, na níž se visegrádské státy shodnou, zřejmě pouze zájem o unijní dotace, případně vstup do Schengenského prostoru.

Třetí dech Visegrádu

Přesto může Visegrád chytit „třetí dech“. Je tu totiž smysluplné téma, na němž se V4 může i v nynější obtížné situaci shodnout a které je přitom tak důležité, že dá Visegrádu nový rozměr.

Podobně jako po roce 1998 pomohl Visegrád velice podstatně slovenské integraci do Evropské unie a Severoatlantické aliance, mohly by země V4 pomoci Ukrajině, aby její evroatlantické ambice začal brát Západ vážně.

Budoucnost padesátimilionové Ukrajiny je klíčová pro všechny země Visegrádu. Pro Polsko z pohledu velké části politologů i veřejnosti je Ukrajina jako spojenecká země klíčem k zajištění bezpečné budoucnosti státu, nehledě navíc na silné historické tradice.

Podobně je to i v případě Slovenska a Maďarska. Pro Slovensko s ohledem na budoucí vývoj problematického východu země, pro Maďarsko vedle tohoto důvodu hraje roli i velká maďarská menšina na Zakarpatské Ukrajině.

Česká republika sice s Ukrajinou jako jediný stát V4 nesousedí, ale pro významné české firmy je tento velký stát jedním z nejnadějnějších míst pro jejich investice. Navíc je tu ukrajinská menšina, která se může brzy stát, pokud se jí už nestala, nepočetnější minoritou v České republice.

Zájem západní Evropy o Ukrajinu, vzbuzený oranžovou revolucí, rychle utichl, aniž by Unie dala najevo být jen jasný příslib budoucího členství Kyjeva ve Společenství. Tato politika Bruselu velmi vyhovuje Moskvě, která udělá vše proto, aby se Ukrajina nestala součástí unijního prostoru.

Visegrád, rozšířený o Ukrajinu, by mohl být předstupněm unijní budoucnosti této východoevropské mocnosti. Visegrád by tím navíc ukázal, že není jen příjemcem evropských dotací, ale i významným a přínosným hráčem v otázce budoucího vývoje Evropské unie.

Luboš Palata (1967) je zástupcem vedoucího zahraničního oddělení Lidových novin.

lubos.palata@lidovky.cz

Jen necelý měsíc před pátým výročním teroristických útoků z 11. září 2001 se svět opět dostal na pokraj opakování šoku z masového teroristického útoku za pomoci letadel na pravidelných transatlantických linkách. 10. srpna 2006 zasáhla civilní letectví ve Velké Británii vlna chaosu poté, co britská policie odvrátila teroristický plán na koordinovaný bombový útok na více jak deset letadel s několika tisíci pasažéry.

Obzvláště pro evropské občany byl tento incident mrazivým připomenutím, že Evropa je vystavena hrozbě teroristických útoků plánovaných skupinami radikálních islámských extremistů, kteří operují uvnitř mnohamilionové muslimské menšiny v řadě evropských zemí (především ve Francii, Německu, Velké Británii a Nizozemsku). Úspěšné teroristické útoky v Madridu, Londýně, Istanbulu a v dalších částech světa, ke kterým došlo během posledních tří let, potvrzují přetrvávající schopnost místních extremistických skupin provádět autonomně nepřiliš sofistikované útoky s devastujícím dopadem na civilní cíle a infrastrukturu.

Tyto útoky zároveň potvrdily, že je většinou provádějí místní extremisté, kteří nespoléhají na složitou mezinárodní přípravu, přesuny výbušnin či zbraní, financí nebo konkrétních specialistů. Přestože jsou tyto útoky v mediálním obrazu spojovány s al-Káídou, její jméno je v této souvislosti více užitečným mýtem nežli reflexí skutečně výkonné globální teroristické sítě. Po pádu hnutí Talibán ztratila al-Káída svůj provizorní hlavní stan, výcvikové tábory a v následující kampani amerických jednotek a jejich spojenců byla zabita či zajata významná část první generace jejich vůdců či následovatelů (jako byl al-Zarkáví), bytí ikona v podobě Usámy bin Ládina stále uniká. Al-Káída se v posledních letech profiluje ještě výrazněji jako ideologie, která inspiruje islamistické extremisty v různých částech světa, a představuje zřetelnou tvář globálního džihádu.¹⁾

Opravdu radikální zlom?

Jak se s odstupem několika let jeví proklamace prezidenta George Bushe z podzimu 2001 o zásadní změně charakteru mezinárodních vztahů v důsledku 11. září? Víra v existenci takového zásadního přelomu byla od počátku nejsilnější ve Spojených státech, pro které teroristické útoky představovaly hluboké zásahy do dlouhodobých jistot americké společnosti. Po šedesáti le-

Pět let po 11. září: hledání konsenzu a strategie stále trvá

tech se opakovalo nebyvalé strategické překvapení, které odhalilo slabiny americké moci, by útoky z 11. září se v řadě dalších ohledů pochopitelně nedají srovnat s klasickým střetem s císařským Japonskem a útokem na Pearl Harbor. Pro většinu mezinárodního společenství, včetně Evropy, představuje s odstupem několika let 11. září důležitou událost, která ovšem nepředstavuje výraznou diskontinuitu, neboť většina trendů, na nichž byly tyto útoky založeny, existovala řadu let předtím.²⁾

Útoky z 11. září tak především vedly k radikální proměně americké bezpečnostní politiky, její militarizaci, včetně dominance Pentagonu nad jejím směřováním a raketovému nárůstu vojenských výdajů USA. Bushova administrativa stanovila za svou strategickou prioritu porážku mezinárodního terorismu, který interpretovala jako smrtelné nebezpečí srovnatelné s nacismem či komunismem, s nimiž Spojené státy bojovaly ve 20. století. Konkrétním postupem se měla stát „globální válka proti terorismu“ (Global War on Terror), která představovala posun k válečné rétorice i použití právní interpretace ohledně mimořádných prezidentských pravomocí v době války.

Evropa a další spojenci Ameriky, tím spíše pak zbytek mezinárodního společenství, ovšem tuto perspektivu zcela nesdíleli od samého počátku a s postupujícím časem se prohlubuje skeptický pohled na negativní dopady této americké strategie i zásadní rozdíly v postupu proti mezinárodnímu terorismu. Prozatím tedy i pět let po 11. září chybí dostatečně hluboký globální konsenzus ohledně toho, proti čemu či komu vlastně bojujeme a jakou strategii bychom měli sledovat. Mezinárodní společenství bylo prozatím schopno se shodnout na odsouzení mezinárodního terorismu, ale ne již na krocích, které by měly následovat. Mezinárodní spolupráce je přitom klíčovou charakteristikou jakékoliv účinné protiteroristické strategie, jak již otevřeně přiznala i americká administrativa v rámci drobných úprav zahraniční politiky USA po znovuzvolení prezidenta George Bushe v listopadu 2004.³⁾

Ilustrativním příkladem je rozdílný přístup Evropy a Spojených států reflektující odlišné strategické kultury. Americká strategie přišla především s „globální válkou proti teroru“, v prvních letech výrazně profilovaných ve vojenských taženích v Afghánistánu a Iráku. Tyto operace se ovšem neodehrávají zcela podle optimistických scénářů Pentagonu a doposud stály americké daňové poplatníky téměř 300 mld. USD (plus dalších více jak 30 mld. USD na rekonstrukci a rozvojovou pomoc pro obě země).⁴⁾ V dalším kroku je charakterizována také výraznou proměnou struktury federální vlády (vytvoření ministerstva pro vnitřní bezpečnost, Department of Homeland Security, představovalo nejradikálnější proměnu systému americké exekutivní moci po roce 1945), ustavením tvrdých kontrol vstupních míst do země (především letišť a přístavů) a posílení pravomocí policejních sil a zpravodajských služeb na úkor občanských svobod.

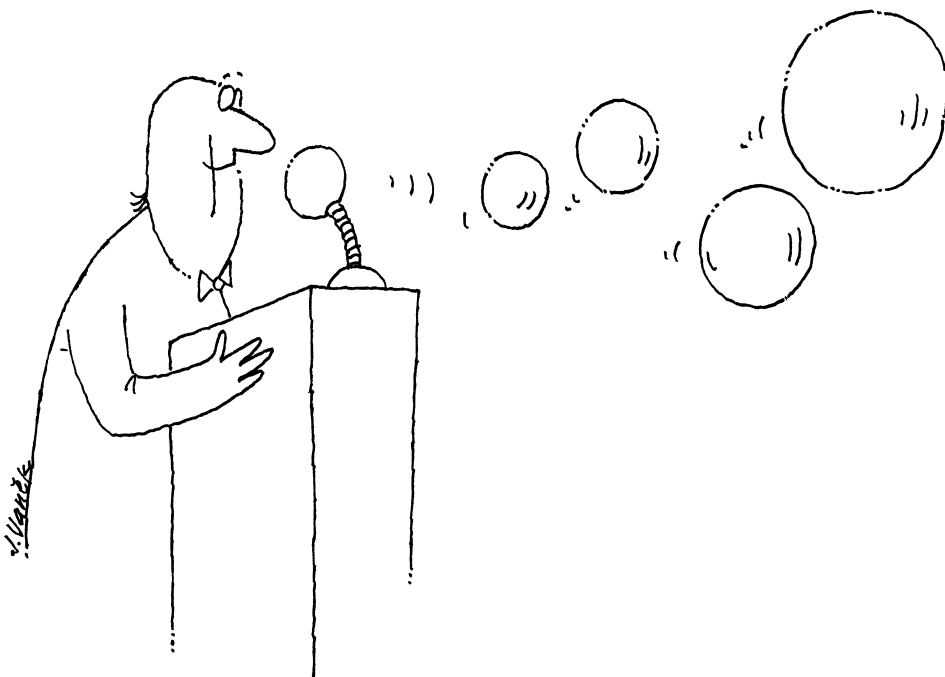
Evropa naopak vychází ze zkušeností řady zemí, které čelily po desetiletí hrozbě domácího terorismu, a evropské strategické

RADEK KHOL

kultury preferující regionální multilateralismus. Výsledkem je hodnocení hrozby ze strany al-Káidy a globálního džihádu jako kvalitativně odlišného, ale nikoliv radikálně nového typu hrozby. Výsledkem je přístup založený na soudním a policejním přístupu, intenzivní spolupráci zpravodajských služeb a na základě delší zkušenosti s protiteroristickou činností ve Velké Británii či Španělsku, je výrazně skeptičtější k použití masivní vojenské síly.

Vojenská strategie má i slabiny

Americká strategie má ovšem i své slabiny. Především je nejistá ochota Spojených států udržet vysoké výdaje za rozsáhlé vojenské operace vzhledem k očekávanému dlouhodobému charakteru tohoto konfliktu, který v základní rovině závisí především na dostatku sebevražedných atentátníků ochotných umírat ve jménu islámu. V současnosti se tři roky po konci velkých vojenských operací proti irácké armádě Američané stále nedokázali vyvázat z operace v Iráku, jehož bezpečnost a integrita na nich závisí. Ameriku to měsíčně stojí téměř 8 mld. USD (paradoxně rostou měsíční náklady americké vojenské přítomnosti v Iráku: 2004–5 mld., 2005–6,4 mld. USD) a odčerpává z amerických ozbrojených sil přes 200 tisíc vojáků (zároveň se zvyšuje podíl vojáků z armádních záloh a jednotek národní gardy – v roce 2005 činil již 36 procent). Vojenská operace v Afghánistánu je díky zásadnímu angažmá amerických spojenců a převzetí operace ISAF silami NATO po téměř pěti letech od pádu hnutí Tálibán méně nákladná. Ameriku stojí měsíčně 1,5 mld. USD a vy-

žaduje necelých 15 tisíc amerických vojáků rozmístěných přímo v Afghánistánu a dalších 30 tisíc v dalších zemích regionu či na přilehlých mořích a oceánech. Ve finančním roce 2006 (končícím na podzim) budou stát válečné operace v Iráku a v Afghánistánu (operace Iraqi Freedom a Enduring Freedom) již 120 mld. USD.⁵⁾

Druhým problematickým bodem je dlouhodobá preference k použití vojenské síly pro neutralizaci mezinárodního terorismu. Zřejmě i Amerika nebude po iráckých problémech instinktivně preferovat velkou vojenskou operaci, pokud bude možné řešit problém jinak. Ještě před rokem hojně zmiňovaný vojenský zásah proti iráckému jadernému programu se vzhledem k omezenému manévrovacímu prostoru Spojených států po vyčerpání armádních rezerv na operace v Iráku a Afghánistánu zdá nepravděpodobný, byť je stále hlasitě podporován neokonzervativci. I vojensky nejsilnější stát současnosti narazil na praktické limity počtu a rozsahu válečných konfliktů, které může vést dle vlastní libosti. Další masivní konflikt, jímž by nepochybně konfrontace s Íránem byla, by v USA zvýšil pravděpodobnost znovuzavedení branné povinnosti a zřejmě i uvalení zvláštní válečné daně. Navíc se možný vojenský konflikt s Íránem blíží noční můře všech velitelů i zodpovědných politiků, protože irácká válka by v porovnání s ním byla „divadelní předehrou“. Ti, kdo preferují takové vojenské řešení, by se měli podívat na srovnání obou států v demografické rovině, stabilitě režimu a schopnosti semknout se v případě vnějšího ohrožení, vojenského potenciálu (tentokrát opravdu včetně arsenálu operačně použitelných zbraní hromadného ničení a balistických raket) i schopnosti získat podporu radikálních extremistů v celém islámském světě (počínaje rovněž šíitským hnutím Hizballáh a jeho schopnosti vysílat sebevražedné atentátníky).

Spojené státy se tedy budou muset vyrovnat s těmito omezeními, která se zřejmě stanou ještě výraznějšími vlastní politikou volbou po případném návratu Demokratů do Bílého domu a následné velmi pravděpodobné korekci americké zahraniční a bezpečnostní politiky.⁶⁾ Prominentním prostředkem v globálním boji s mezinárodním terorismem se dle stávající administrativy má stát jiný vojenský nástroj – speciální síly. Tento posun potvrzuje jak nejnovější *Quadrennial Defense Review 2006*, tak i *National Military Strategic Plan for the War on Terrorism* s důrazem na schopnost vypořádat se s rostoucí potřebou vést „nepravděpodobné vojenské operace“ (irregular warfare), bojovat s nestátními aktéry

používajícími gerilového způsobu boje a uchylovat se k prevenci možných teroristických útoků za použití speciálních sil v tajných operacích (často bez vědomí či spolupráce místních vlád) v různých částech světa, kde americké síly tradičně nebyly přítomny. Ústřední roli by v plánování a provádění těchto aktivit mělo mít Velitelství speciálních operací (US Special Operations Command), které má v roce 2006 sílu přes 52 tisíc vojáků a rozpočet 6,6 mld. USD (od roku 2001 to představuje nárůst o 81 procento). V dalších pěti letech má přibýt dalších 13 tisíc vojáků (a navíc 2600 příslušníků speciálních jednotek námořní pěchoty), 9 mld. USD rozpočtových prostředků (včetně každoročního fondu 25 mil. USD na platby cizím subjektům dle uvážení velitelů těchto jednotek – tedy oficiální fond na uplácení). Profil jejich činnosti by měl zahrnovat mimo jiné přímé akce v zahraničí, trvalé sledování nepřátelských cílů, schopnost psychologických operací, podpora cizích vlád v protiteroristických aktivitách a schopnost objevit, odhalit podrobnosti a případně zničit programy zbraní hromadného ničení ve světě.⁷⁾ I po příchodu nové ministryně zahraničí Condoleezy Riceové a vytvoření postu koordinátora tajných služeb se tak ani ve druhé administrativě prezidenta Bushe nepodařilo umenšit dominanci Pentagonu nad prováděním protiteroristických aktivit USA. Jen těžko je však představitelné použití americké vojenské síly, byť ve formě tajných operací speciálních sil, na území evropských spojenců, kde se bude s vysokou pravděpodobností odehrávat boj se sítěmi islamistických radikálů schopných účinných sebevražedných útoků proti západním cílům. Použití speciálních sil bude tak i nadále rezervováno spíše pro omezené akce proti odhaleným výcvikovým táborům nebo v případě jasné identifikace teroristických skupin k jejich fyzické likvidaci. Tento model byl zatím pouze jednou úspěšně použit v jemenské poušti, kde bezpilotní letecký prostředek umožnil raketový útok na automobil vezoucí operativce místní buňky al-Káidy s minimálním rizikem rozsáhlých civilních ztrát.

Od války vedené zbraněmi k bitvě idejí

Vojenská síla je ovšem neúčinná a často spíše kontraproduktivní v „boji idejí“, které budou představovat hlavní frontu konfliktu s globálním džihádem či mezinárodním terorismem. Pro architektu globálního džihádu je nejsilnější zbraní jejich ideologie, kterou mohou šířit velmi jednoduše a efektivně po internetu či pomocí videonahrávek. S ní může Západ účinně bojovat

především vytvořením alternativního narativu, který by zapůsobil na muslimskou populaci světa a vysvětlil neohroženějším skupinám, co se děje v jejich okolí a jak může dlouhodobě mírově koexistovat svět islámu se Západem.⁸⁾ Také Evropa a Amerika si budou muset lépe ujasnit, proti komu či čemu vlastně v tomto konfliktu bojují, proč jejich nepřítel vlastně bojuje, jaký druh podpory od části muslimské populace získává a proč, případně, jak definovat vítězství v tomto novém politickém konfliktu. Tyto otázky nevedou k jednoduchým odpovědím a na tento typ nové hrozby (spíše v kvalitativním smyslu, nežli ve skutečné „novosti“) reprezentovaný nálepkou al-Káida či globální džihád bude muset Západ reagovat inovativně. Není nutné se vzdávat poznatků demokratických států, které vedly boj proti povstaleckým, gerilovým či teroristickým skupinám používajícím taktiku sebevražedných atentátů. Zároveň bude ale potřeba jistým způsobem upravit rovnováhu mezi požadavky bezpečnosti (např. v oblasti letecké dopravy, resp. hromadné dopravy různého typu) a občanských svobod. A zde se prozatím liší přístup Spojených států a Evropy, byť na obou kontinentech se v posledních pěti letech udály teroristické útoky s vysokým počtem civilních obětí. Ideál absolutní bezpečnosti a úplné eliminace teroristických hrozeb je dle Evropanů nedosažitelný, zatímco Američané by se k němu opět navrátili. Prozatím se zdá, že tuto iluzi již nebude možné v dohledné době obnovit.

Radek Khol (1972) je výzkumným pracovníkem Ústavu mezinárodních vztahů.

khol@iir.cz

¹⁾ Viz Jason Burke, „Al Qaeda“, *Foreign Policy*, No. 142 (May/June 2004), str. 18–26.

²⁾ Srov. Caroline Kennedy-Pipe, Nicholas Rengger, „Apocalypse now? Continuities or disjunctions in world politics after 9/11“, *International Affairs*, Vol. 82, No. 3 (May 2006), str. 539–552 a Lawrence Freedman *Transformation of strategic affairs*, Adelphi paper No. 379, IISS, London 2006.

³⁾ Viz Wyn Rees, Richard J. Aldrich, „Contending cultures of counterterrorism: transatlantic divergence or convergence?“, *International Affairs*, Vol. 81, No. 5 (October 2005), str. 905–924.

⁴⁾ Amy Belasco, „The Cost of Iraq, Afghanistan, and Other Global War on Terror Operations Since 9/11“, *CRS Report RL33110*, June 16, 2006.

⁵⁾ Tamtéž.

⁶⁾ Srov. Philip H. Gordon, „The End of the Bush Revolution“, *Foreign Affairs*, Vol. 85, No. 4 (July/August 2006), str. 75–92.

⁷⁾ Viz Jonathan Stevenson, „Demilitarising the War on Terror“, *Survival*, Vol. 48, No. 2 (Summer 2006), str. 37–54.

⁸⁾ Viz David Omand, „Countering International Terrorism: The Use of Strategy“, *Survival*, Vol. 47, No. 4 (Winter 2005–06), str. 107–116.

Nová Rada OSN pro lidská práva

Poslední měsíce představují pro OSN z hlediska reformy jejich struktur mimořádné období. Po Komisi pro budování míru, jež vznikla v prosinci 2005,¹⁾ byl v polovině března letošního roku zřízen další nový orgán, Rada pro lidská práva. Posláním Rady, která nahradila starší, politicky poněkud zdiskreditovanou Komisi pro lidská práva, je vykonávat trvalý dohled nad dodržováním lidských práv ve všech státech světa, a tím přispět ke zvýšení efektivity a legitimacy lidskoprávního mechanismu OSN. Jedná se o ambiciózní úkol, mnozí²⁾ však věří, že mu nový orgán bude schopen dostát. Je tato víra oprávněná?

VERONIKA BÍLKOVÁ

Zřízení Rady pro lidská práva

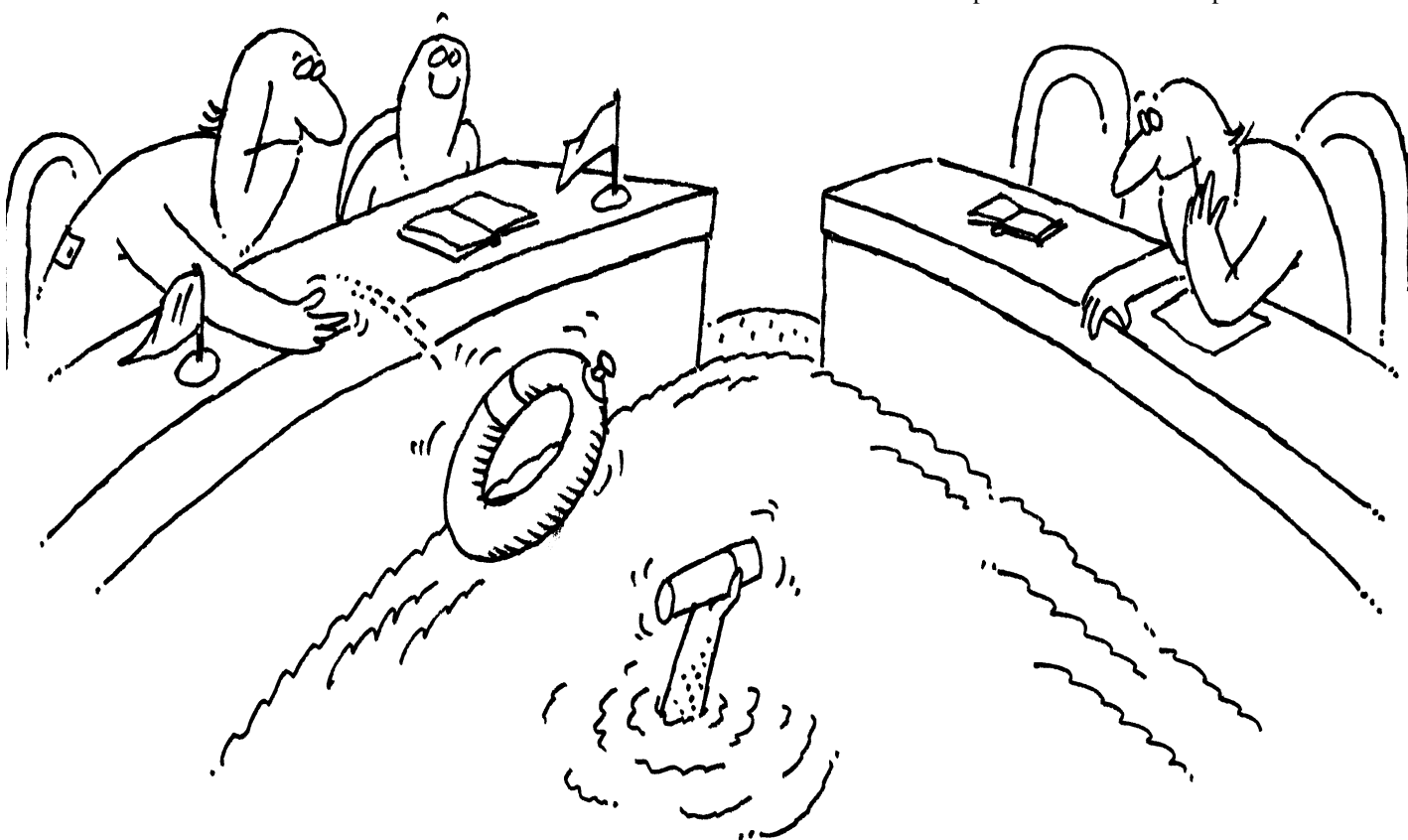
Ochrana lidských práv patřila mezi hlavní úkoly OSN od samotného jejího založení. Již Charta OSN označila „posilování úcty k lidským právům a základním svobodám“ (čl. 1, odst. 3) za jeden ze základních cílů organizace, o jehož dosažení měly státy jednotlivě i ve vzájemné spolupráci usilovat. Zajištěním agendy bylo pověřeno Valné shromáždění společně s Hospodářskou a sociální radou. Ta si

záhy, v roce 1946, zřídila zvláštní pomocný orgán, *Komisi pro lidská práva*, která se problematikou zabývala prioritně. Komise byla mezivládní povahy a scházela se jedenkrát ročně. Původně měla 18 členů, od počátku 60. let byl ale počet navyšován a nakonec, v roce 1992, dosáhl konečných 53 členů.

Během téměř šedesáti let své existence dosáhla Komise celé řady úspěchů. Mezi nejdůležitější z nich se řadí vypracování série mezinárodních úmluv a nezávaz-

ných deklarací určujících univerzální standardy ochrany lidských práv (např. *Všeobecná deklarace lidských práv* z roku 1948, dva *Mezinárodní paktů o občanských a politických a o hospodářských, sociálních a kulturních právech* z roku 1966), zavedení procedur umožňujících řešit případy závažného a systematického porušování lidských práv (tzv. procedury 1235 a 1503) a zřízení soustavy tematicky a geograficky orientovaných pracovních skupin a zvláštních zpravodajů.

Uvedené přínosy byly v posledních letech poněkud zastíněny dvěma nedostatky, jimiž Komise trpěla. První představovala omezená legitimita. V orgánu mohly zasedat (a také často zasedaly) i státy považované za notorické porušovatele lidských práv, jako třeba Saúdská Arábie, Kuba, Venezuela nebo Libye. Poslední z nich mu dokonce v roce 2003 předsedala. Více než samotné členství přitom námitky vyvolávala možnost daných států zablokovat návrhy směřující ke kontrole dodržování lidských práv na jejich území, která v praxi vedla ke vzniku „dvojích standardů“. Standard první, mírnější, se uplatňoval vůči zastoupeným státům (popř. jejich spojencům), standard druhý, přísnější, pak vůči všem ostatním. Druhý nedostatek Komise spočíval v její relativně nízké efektivitě. Ta byla dána jednak právě zmíněnou schopností částí států

vyhnout se přešetření, jednak limitovanými kompetencemi orgánu, který například ani nemohl vydávat závazná a vynutitelná rozhodnutí. Jeho členové se navíc scházeli pouze na šest týdnů v roce, což jim nedovolovalo zabývat se problematikou ochrany lidských práv skutečně detailně.

Otázkou budoucnosti Komise se jako první na přelomu let 2003 a 2004 zabýval *Panel na vysoké úrovni pro hrozby, výzvy a změny*, který prohlásil za naprosto nezbytné přikročit v této oblasti k reformě.³⁾ Ta měla prvotně zahrnovat zavedení univerzálního členství a zřízení expertního výboru s poradní funkcí, v dlouhodobém výhledu se pak počítalo s transformací Komise ve stálou Radu pro lidská práva, jež by měla charakter hlavního orgánu OSN. Návrhy Panelu na jaře 2005 tvůrčím způsobem dále rozvedl generální tajemník OSN K. Annan,⁴⁾ který doporučil přeskochit přechodnou fázi a realizovat proces přeměny okamžitě. V září 2005 získala tato myšlenka podporu států zastoupených na Světovém summitu OSN.⁵⁾ Jednání, jež proběhla v dalších měsících pod vedením švédského diplomata J. Eliassona, pak pomohla dořešit většinu sporných bodů a určit výslednou podobu nového orgánu.

Formální rozhodnutí o vytvoření Rady pro lidská práva přijalo Valné shromáždění OSN 15. března 2006.⁶⁾ Při hlasování se 170 států, včetně České republiky, vyjádřilo kladně, čtyři (USA, Izrael, Palau a Marshallovy ostrovy) záporně a některé další se hlasování buď zdržely (Bělorusko, Írán, Venezuela), nebo se na něj vůbec nedostavily (Gruzie, KLDLR, Libérie aj.). Negativní postoj menšiny byl přitom motivován hlavně přesvědčením, že Rada by měla být otevřena jen skutečně demokratickým státům a měla by mít těsnější vazbu na Radu bezpečnosti.⁷⁾ Dne 27. března pořádala své poslední zasedání Komise pro lidská práva⁸⁾ a o měsíc a půl později, 9. května, již proběhla volba prvních členů Rady. Při té si dobře vedla i Česká republika, která bude v novém orgánu zasedat po dobu jednoho roku. Rada pro lidská práva se poprvé sešla 19. června 2006, kdy oficiálně zahájila svou existenci.

Podoba a úkoly Rady pro lidská práva

Rada navazuje na činnost Komise pro lidská práva, a proto od ní také přebírá ty prvky, které se během let osvědčily. Kromě obecného mandátu, jímž je ochrana lidských práv, se jedná zvláště o intenzivní komunikaci s nevládním sektorem

a o zmíněnou soustavu pracovních skupin a zvláštních zpravodajů. V dalších bodech se naproti tomu Rada od Komise odlišuje, což by jí právě mělo umožnit fungovat efektivněji a požívat větší legitimacy. Na tomto místě bude zmíněno pět základních rozdílů obou orgánů, které dobře ukazují posun, k němuž zde dochází.

Za prvé, Rada má charakter subsidiárního orgánu Valného shromáždění. To znamená, že v celkové institucionální hierarchii OSN stojí výše, než tomu bylo v případě Komise (ta byla pomocným orgánem Hospodářské a sociální rady), a lze tak očekávat, že bude mít lepší příležitost ovlivňovat dění ve světové organizaci. Za druhé, nový orgán je poněkud méně početný, má 47 namísto dřívějších 53 členů. Změna v této oblasti sice není natolik výrazná, jak požadovaly některé státy, představuje ale rozumný kompromis mezi těmi, kdo chtěli Radu v zájmu její efektivity co nejvíce zestříhat, a těmi, kteří naopak usilovali o co nejširší, ideálně univerzální členství v ní. Výsledný počet členů zajišťuje reprezentativnost při souběžném uchování schopnosti účinného působení. Místa v Radě jsou rozdělena podle principu spravedlivého geografického zastoupení mezi jednotlivé regionální bloky: Afrika a Asie disponují každá třinácti místy, východní Evropa šesti, Latinská Amerika a Karibik osmi a západní Evropa s dalšími vyspělými státy sedmi.

Za třetí, na členy jsou oproti minulosti kladeny větší nároky, a to jak při jejich výběru, tak během vlastního působení v Radě. V rámci výběru by jako jedno z důležitých kritérií měla sloužit úroveň ochrany lidských práv v té které kandidující zemi. Již první volby letos v květnu, ve kterých bez problémů uspěly třeba Saúdská Arábie nebo Kuba, nicméně ukázaly, že se bude zřejmě jednat o kritérium spíše orientační, vedle něhož budou státy zohledňovat i faktory další (například vzájemné politické a ekonomické vztahy či ideologickou blízkost). Volbu provádí Valné shromáždění a má-li být kandidát úspěšný, musí v něm získat podporu prosté většiny zemí (v dnešní době 96 zemí). Původní návrh, k němuž se aktivně hlásily například Spojené státy, počítal s většinou dvoutřetinovou, státy se ale obávaly náročnosti tohoto požadavku, a proto jej nakonec odmítly. Pro Českou republiku to bylo šťastné rozhodnutí, neboť jinak by se se 105 hlasy, jež ve volbě obdržela, do Rady nedostala (na rozdíl třeba od zmíněné Kuby, které dalo hlas 135 zemí).

Během vlastního působení v Radě musejí státy obligatorně strpět pravidelné kontroly dodržování lidských práv na svém území. Již zde tedy neexistuje možnost, aby svého členství zneužívaly kablování aktivit směřujících vůči nim samotným a k zajištění trvalé „imunity“ od mezinárodního dohledu. Za situace, kdy by v určité zemi docházelo k vážnému a systematickému porušování lidských práv, může navíc Valné shromáždění pozastavit takové zemi členství v Radě. Vzhledem k tomu, že rozhodnutí tentokrát vyžaduje dvoutřetinovou většinu, zdá se nicméně málo pravděpodobné, že by se tohoto postupu v praxi hojněji využívalo. Funkční období trvá tři roky a státy jej mohou zastávat nanejvýše dvakrát za sebou. Toto pravidlo vylučuje vznik tzv. trvalého členství, které bylo typické pro Komisi, kde je vykonávaly například SSSR/Rusko, Indie, USA (s výjimkou roku 2002) či Velká Británie (kromě let 1979 a 1991).

Za čtvrté, Rada má ve srovnání s Komisí rozsáhlejší pravomoci. Může navrhovat nové standardy lidských práv, dohlížet na plnou implementaci i dodržování standardů stávajících nebo sloužit jako fórum pro dialog o různých tématech ochrany lidských práv. Zvláště významným nástrojem by se pro ni měl stát mechanismus univerzální periodické revize (universal periodic review), s jehož pomocí bude provádět komplexní hodnocení stavu dodržování lidských práv v jednotlivých zemích. Modality mechanismu budou upřesněny v průběhu prvního roku působení nového orgánu. Konečně za páté, Rada se schází na třech řádných zasedáních ročně a v případě potřeby může konat i zasedání mimořádná. Delší jednání (Komise se scházela jedenkrát ročně) dovolí podrobněji diskutovat konkrétní situace i obecnější problémy.

Počátek nové éry v přístupu k lidským právům?

Generální tajemník OSN K. Annan označil zřízení Rady za počátek „*nové éry v přístupu k lidským právům*“.⁹⁾ Světové organizaci i mezinárodnímu společenství obecně se zde jejím prostřednictvím otevírá prostor k tomu, aby se poučily ze svých minulých chyb a pokusily se je napravit. Přísnější kritéria výběru členů, jednotné standardy kontroly i právo vyloučit notorické porušovatele by měly představovat dostatečné záruky toho, že orgánu nebude zneužíváno ke sledování partikulárních zájmů. Mechanismus univerzální periodické revize spo-

lečně se stávající soustavou pracovních skupin a zvláštních zpravodajů by pak měl sloužit jako účinný a věrohodný nástroj dovolující objektivně posoudit situaci v různých oblastech světa a přijmout odpovídající opatření.

To, zda se tak skutečně stane a zda načrtnutý – jistě ne dokonalý, avšak oproti předchozímu stavu rozhodně lepší – teoretický model bude úspěšně fungovat i v praxi, závisí ovšem nyní na vůli států. Právě ony, včetně České republiky, budou totiž sjednaná pravidla, usilující o vytvoření legitimního a efektivního orgánu s lidskoprávní agendou, uvádět do reálného života a vtiskovat jim konečnou podobu. Rada pro lidská práva nepřináší klíč k řešení všech problémů, nabízí však mezinárodnímu společenství „historickou příležitost ke zlepšení ochrany a podpory základních práv“.¹⁰⁾ Je jen na něm, a vlastně tak trochu na nás všech, zda a jak této příležitosti využije/me.

○

Veronika Bílková (1975) je výzkumnou pracovnící Ústavu mezinárodních vztahů.

bilkova@iir.cz

¹⁾ Viz V. Bílková, OSN a budování míru – nové výzvy, staré přístupy?, *Mezinárodní politika* 5/2006, str. 26–28.

²⁾ Viz např. *Human Rights Council opening ceremony: statements and audio files*, OHCHR – www.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/statements.htm; Amnesty International, *Human Rights Council: The promise of a new beginning*, AI – www.amnesty.ie/content/view/full/6066/; J. Pace, *The UN Human Rights Council: Opportunities and Challenges*, *Jurist* – jurist.law.pitt.edu/forumy/2006/04/un-human-rights-council-opportunities.php; vše 20. června 2006.

³⁾ UN Doc. A/59/565, *A more secure world: our shared responsibility, Report of the High-level Panel on Threats, Challenges, and Change*, 2 December 2004, par. 282–291.

⁴⁾ Viz UN Docs. A/59/2005, *In larger freedom: towards development, security and human right for all, Report of the Secretary-General*, 21 March 2005, par. 181–183; a A/59/2005/Add.1, *Human Rights Council*, 23 May 2005.

⁵⁾ UN Doc. A/RES/60/1, *2005 World Summit Outcome*, 24 October 2005, par. 157–160.

⁶⁾ UN Doc. A/RES/60/251, *Human Rights Council*, 3 April 2006.

⁷⁾ *Srov. Explanation of Vote by Ambassador John R. Bolton*, USUN Press Release, 15 March 2006.

⁸⁾ Formálně Komise zanikla ke dni 16. června 2006.

⁹⁾ *The Secretary-General Address to the Human Rights Council*, Geneva, 19 June 2006, str. 2.

¹⁰⁾ *High Commissioner for Human Rights Salutes Creation of Human Rights Council*, UN Press Release, 15 March 2006.

Vojenské operace Evropské unie: Kongo podruhé

Dne 30. června letošního roku byly v Demokratické republice Kongo zahájeny historicky významné volby. Konalo se první kolo voleb prezidenta a volby do dvoukomorového Národního shromáždění. Jejich historičnost spočívá v tom, že jde o první relativně demokratické a svobodné volby, jež se ve čtvrté nejlidnatější africké zemi po více než čtyřiceti letech konaly. O přízeň voličů při prezidentských volbách usiluje 33 uchazečů; dalších přes 9700 kandidátů ve 49947 volebních místech se uchází o místo v parlamentu. Jde o nelehký úkol pro ty, co si dali za cíl zajistit hladký průběh konžského volebního klání, Evropskou unii nevyjímaje.

JAN ZÁVĚŠICKÝ

Situace v zemi

Kongo se nachází v etapě tranzice. Po 32 letech vlády diktátora Josepha Mobuto (posléze si dal jméno Mobuto Sese Seko) nastoupil režim Laurenta-Désiré Kabily, který zemi dal název Demokratická republika Kongo (angl. Democratic Republic of the Congo). V roce 1998 čelila africká země dalšímu kolu násilí, do něhož se v neklesající míře zapojili vnější aktéři, převážně sousední státy. Když byl v lednu 2001 Kabila zavražděn, stal se prezidentem jeho syn Joseph Kabila. Koncem roku 2002 byl dohodnut odchod cizích jednotek (zejména rwandských) z východních částí Konga. V prosinci téhož roku uzavřely v jihoafrické Pretorii hlavní strany konžského konfliktu dohodu o zastavení bojů a vytvoření vlády národní jednoty. Přechodná vláda zformovaná 30. června 2003 dostala dvouletý mandát, který mohl být prodloužený o jeden rok. Jejím hlavním úkolem bylo zorganizovat volby a vytvořit fungující institucionální subsystém. Prvním větším úspěchem bylo z tohoto hlediska schválení ústavy v referendu v prosinci 2005, pro jejíž přijetí hlasovala 83 procenta registrovaných voličů.

Dosavadní předběžné výsledky prezidentských voleb ukazují, že Joseph Kabila nakonec nezíská potřebných padesát procent hlasů a bude se konat druhé kolo voleb, ve kterém se utká s Jean-Pierrem Bembou, bývalým vůdcem rebelů, jenž je od roku 2002 jedním ze čtyř Kabilových viceprezidentů. Oficiální výsledky však budou známy až v horizontu několika týdnů od zahájení voleb.¹⁾ Někteří kandidáti už oznámili, že výsledky voleb odmítnou, zatím však otevřeně nepřipouštějí silové řešení.²⁾

Předchozí vojenské angažmá Evropské unie v Demokratické republice Kongo

Demokratická republika Kongo je pro Evropskou unii dlouhodobou prioritou. V prvé řadě zde hrají roli historicko-politické vazby a preference Evropanů, dále je třeba mít na paměti ekonomický potenciál a geografickou blízkost celé Afriky a v neposlední řadě musí do mocenských kalkulací vstupovat otázky bezpečnostní politiky a hrozeb. Současně nesmí být opomenut výrazný motivační element pro provádění operací pod hlavičkou Evropské unie, a tím je snaha o budování Evropské bezpečnostní a obranné politiky (EBOP) coby jedné z nejdynamičtější se rozvíjejících rovin evropské integrace.

V rámci EBOP byly dosud realizovány celkem čtyři vojenské operace na podporu míru: mise Concordia v bývalé Jugoslávské republice Makedonii, operace Artemis v Demokratické republice Kongo, mise Althea v Bosně a Hercegovině a nejnovější EUFOR RD Congo. Pouze africká angažmá (Artemis a EUFOR RDC) nevyužívají ustanovení rámcové dohody mezi Severoatlantickou aliancí a Evropskou unií a mechanismu tzv. Berlín plus, který dovoluje použití vojenských kapacit a struktur Aliance pro potřeby vojenských akcí Unie. Za pozornost v této souvislosti stojí zejména operace Artemis, která představuje pro projekt Evropské bezpečnostní a obranné politiky v mnoha ohledech zásadní okamžik.

Po konečném stažení ugandského kontingentu začátkem května 2003 vzniklo ve východní oblasti Demokratické republiky Kongo bezpečnostní vakuum a vypukla další vlna masakrů. Rada bezpečnosti OSN autorizovala členské státy OSN k vytvoření

VZTAHY A PROBLÉMY

Pohotovostní mezinárodní nouzové síly s mandátem do 1. září 2003.³⁾ Důležitá je skutečnost, že již dva dny předtím, 28. května, deklarovala Francie oficiálně svůj úmysl zasáhnout ve východní provincii Ituri. Již tehdy Francouzi připravili operaci, která vycházela z následujícího politického zadání:

- mandát měl být zašitý kapitoulou VII Charty OSN,
- aby operace měla podporu ze strany Demokratické republiky Kongo, Ugandy a Rwandy,
- mandát, který by byl limitovaný co do rozsahu a délky mise.

Evropská vojenství plánovači se vysláním peacekeepingové mise zabývali již od poloviny května a také generální tajemník OSN Kofi Annan jednal s Javierem Solanou o možnosti nasazení evropských sil k udržení bezpečného prostředí okolo města Bunia. Zásadně nenamítaly nic proti misi ani Spojené státy, které se v té době soustředily na své angažmá v Iráku.

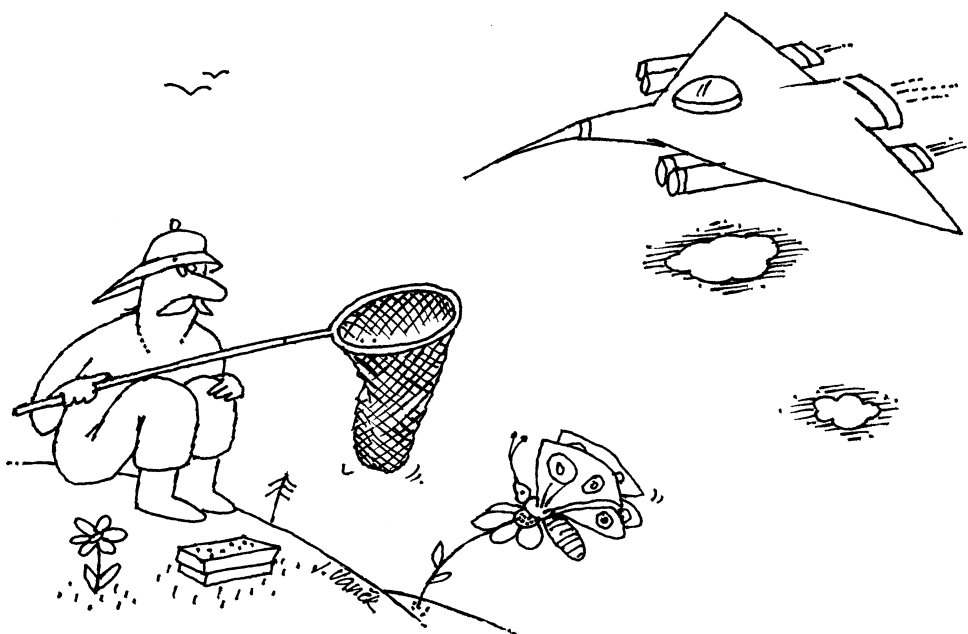
Cílem operace Artemis zahájené 12. 6. 2003 byla v souladu s rezolucí Rady bezpečnosti stabilizace bezpečnostních podmínek a zlepšení humanitární situace v Bunii, zajištění letiště, dvou místních uprchlických táborů a utečenců a pokud by to situace vyžadovala, tak měly mezinárodní síly zajistit bezpečnost civilní populace, personálu OSN a pracovníků humanitárních organizací. Operaci Artemis vedli Evropané v těsné součinnosti s pozorovatelskou misí OSN – MONUC (Mission d'Observation des Nations Unies au Congo).

Mise Artemis byla první operací svého druhu realizovanou Uníí. Jednalo se o operaci skutečně „out of area“ a současně šlo poprvé o misi, která nevyužívala prostředků NATO. Skutečností však je, že NATO nebyla ani požádána, aby se mise zhostila. Vytvořil se tak nový precedent, kdy bylo Alianci upřeno „právo první volby“ – fakticky se tedy potvrdilo opuštění principu „NATO first“.⁴⁾ Podobně došlo také k zahájení mise EUFOR RD Congo.

Současná mise Evropské unie

Nejnovější misí v rámci Evropské bezpečnostní a obranné politiky a zatím poslední vojenskou operací na podporu míru EU je mise s kódovým označením EUFOR RD Congo. Operace byla oficiálně zahájena 12. června, tzn. přesně tři roky od zahájení operace Artemis, s tím, že její čtyřměsíční mandát daný rezolucí RB OSN č. 1671 běží ode dne zahájení voleb. Jednotky Evropské unie by tak Kongo měly opustit koncem listopadu 2006. Realizaci mise samozřejmě předcházela již dřívější jednání, která v zásadě vyvrcholila v prosinci 2005, kdy generální tajemník OSN oficiálně požádal Evropskou unii o podporu mise pozorovatelské mise MONUC při chystaných volbách v Kongu.

V souladu s rezolucí RB OSN a Společnou akcí Rady (2006/319/CFSP) má

EUFOR RDC zejména následující cíle: stabilizovat situaci v případech vážných problémů mise MONUC, přispívat k ochraně civilistů v oblastech nasazení evropských sil aniž by docházelo k narušení kompetencí MONUC nebo konžské vlády, přispívat k ochraně letiště v Kinshase, zajistit bezpečnost a volný pohyb vlastního personálu a zařízení mise a konečně vykonávat limitované operace na záchranu jednotlivců a skupin v případě bezprostředního nebezpečí. Paralelně s vojenskou operací EUFOR probíhají v Demokratické republice Kongo další dvě civilní mise Evropské unie, rovněž v rámci EBOP. První z nich je „EUPOL Kinshasa“, která pomáhá s výcvikem a budováním konžské policie. Druhou misí je „EUSEC RD Congo“, jejíž prioritou je reforma bezpečnostního sektoru konžského státu. Obě mise jsou co do počtů omezené a spoléhají se na logistické zajištění ze strany MONUC a konžských autorit.

Srovnání Artemis a EUFOR RD Congo

Současnou misí lze srovnat s misí předchozí. Obě operace byly realizovány bez využití kapacit a prostředků Severoatlantické aliance. Z hlediska provádění operace dominovala v prvním případě Francie (framework nation), zatímco v EUFOR RDC je dominantní Spolková republika Německo (rovněž v roli framework nation). Při operaci Artemis dala Francie k dispozici komunikační, plánovací a velitelské kapacity – Artemis byla plánována a prováděna pařížským „Centre de Planification et Conduite des Operations“.⁵⁾ Kromě Francie se na misi podílelo dalších jedenáct členů EU; celkem se jednalo o šestnáct zemí. Operačním velitelstvím EUFOR RDC byla určena německá Postupim a „Einsatzführungskommando der

Bundeswehr“. Celkem se na operaci EUFOR RDC podílí 20 členských zemí EU a Turecko. Ze srovnání je patrný klesající počet nečlenských zemí Evropské unie. Politickou kontrolu a strategické řízení operace vykonává Politický a bezpečnostní výbor EU (PSC) pod odpovědností Rady EU. Tak jako v případě ostatních vojenských operací Unie i v případě EUFOR RDC Rada EU autorizovala PSC k přijímání odpovídajících rozhodnutí v souladu s článkem 25 Smlouvy o Evropské unii. Tato autorizace zahrnovala pravomoc měnit operační plán, pravidla nasazení (RoE) a pravidla služebního postupu (chain of command). Ohledně cílů mise a ukončení operace zůstává rozhodující pravomoc Radě, která tyto kompetence na Politický a bezpečnostní výbor EU PSC neodelegovala.⁶⁾

Co se týče srovnání početních stavů obou operací, tak z celkového počtu 2060 vojáků mise Artemis bylo v Demokratické republice Kongo nasazeno asi 1100 mužů. Dalších asi 800 vojáků bylo dislokováno v Ugandě, kde se nachází strategické letiště v Entebbe vzdálené asi 300 km severovýchodně od Bunii. Tato část evropských sil v Ugandě se podílela na nevojenských akcích a týlovém zabezpečení jednotek v provincii Ituri. Zbytek evropských vojsk se na akci podílel v rámci pařížského velitelství. Většinu vojáků, asi 1650, poskytla Francie.

Ne nepodobná je situace v případě EUFOR RDC. V Africe je dislokováno celkem 2400 mužů, z toho 1200 v rámci distriktu hlavního města Kinshasa a podobně silný kontingent je umístěn v Gabonu. Jedná se o tzv. on-call force („over the horizon“ force) určenou k rychlé reakci do 24 hodin v místě potřeby zejména pro ochranu jednotek EUFOR RDC. Dvě třetiny vojáků poskytují Spolková republika Německo a Francie (cca po 800 mužích).

Z hlediska bezpečnostní respektive bojové situace a mandátu byla mise Artemis

více „válečnou“. Zatímco EUFOR probíhá v relativně konsensuální atmosféře, dohlíží na klidný průběh již naplánovaných voleb a pomáhá stávající MONUC, síly Artemis byly nasazeny v oblasti konfliktu a mj. odzbrojovaly místní milice. Bojové nasazení Artemis také provázely oběti na lidských životech. Zůstává naštestí jen otázkou, zda také EUFOR bude nucen přistoupit k ostré palbě. Po počáteční nedůvěře se zdá, že si evropsí vojáci získali jistý kredit a místní obyvatelstvo je nevnímá jako sílu nakloněnou jednomu z prezidentských kandidátů.

Výhled do budoucna

Je evidentní, že Afrika bude pro Bezpečnostní a obrannou politiku EU nadále prioritní oblastí. EUFOR RD Congo má za prvé šanci přispět ke splnění cílů stanovených pro sedmnáctitisícovou pozorovatelskou misi OSN (MONUC), která stojí mezinárodní společenství asi 100 milionů USD měsíčně,⁷⁾ a za druhé by měla operace EUFOR potvrdit úspěšné pokračování realizace projektu EBOP. Unie navazuje na své předešlé aktivity a učí se z praxe. Lze snad s jistotou dávkou optimismu očekávat, že příštího angažmá se již zhostí některé z bojových uskupení EU (EU battle groups). Před Unií ale nadále zůstávají palčivá témata: v souvislosti s vojenskými operacemi se jedná především o otázky strategické námořní a vzdušné přepravy, velkých a řídicích prostředků, průzkumu a pozorování a vojenského zpravodajství obecně.

Jan Závěšický (1982) je odborným pracovníkem Mezinárodního politologického ústavu Masarykovy univerzity v Brně.

zavesicky@iips.cz

¹⁾ Srov. např. Ngwawi, J. (2006): Congo-Kinshasa: Final Election Results Due By 31 August, on-line text (allafrica.com/stories/200608010014.html).

²⁾ Například Azarias Ruberwa požaduje opakovaní voleb v některých oblastech.

³⁾ Kříž, Z. (2005a): Německý podíl na spolupráci Evropské unie a Severoatlantické aliance při provádění vojenských operací na podporu míru. Klíčová mocnost nebo černý pasažér? In Závěšický, J. (ed. 2005): Bezpečnostní (ne)stabilita, Klub mladých Evropanů, Praha, s. 46–63.

⁴⁾ Keohane, D. (2003): EU defence policy: Beyond the Balkans, beyond peacekeeping?, Centre for European Reform, on-line text (www.cer.org.uk/articles/keohane-weltpolitik-jul03.html).

⁵⁾ Jednalo se o první případ vytvoření mnohonárodního velitelství EU. Viz Eichler, J. (2005): Možnosti a limity bezpečnostní strategie Evropské unie, in Bezpečnostní budoucnost České republiky. Otázky, výzvy, problémy, Středisko bezpečnostní politiky, Centrum pro sociální a ekonomické strategie, Praha, s. 67–75.

⁶⁾ Viz dále odpovídající Společné akce Rady EU.

⁷⁾ Jane's Intelligence Review 2006: Democratic Republic of Congo elections Orfee hope of stability, 1 June, 2006, s. 4.

Znásilnění Římského statutu aneb (O)pozice USA vůči Mezinárodnímu trestnímu soudu

PAVEL BUREŠ

Od podepsání Římského statutu zřizujícího Mezinárodní trestní soud uplynulo v červenci tohoto roku už osm let a od okamžiku, kdy vstoupil neočekávaně brzy v platnost, čtyři roky. Během té doby se radikálně změnil přístup Spojených států amerických k této mezinárodní instituci. Poté, co při jeho projednávání vystupovala aktivně, připojila vláda Billa Clintona svůj podpis pod statut na konci roku 2000. Po nástupu George W. Bushe se však postoj Spojených států k Mezinárodnímu trestnímu soudu obrátil o 180 stupňů.

V květnu 2002, v době, kdy statut již obdržel „svou“ šedesátou ratifikační listinu, a mohl tak následně vstoupit v platnost, USA svůj podpis odvolaly. Tímto krokem daly najevo, že se nechtějí stát signatářem Římského statutu. Byl to první jasný signál určující další směřování Bushovy politiky, dnes vymezené na domácí scéně především tzv. ASPA (American Service Members' Protection Act – Zákonem o ochraně členů americké služby) a na poli mezinárodním rezolucemi Rady bezpečnosti OSN a tzv. bilaterálními dohodami o imunitě.

Americká doktrína proti Mezinárodnímu trestnímu soudu

Legislativně vyjádřená doktrína vztahu Spojených států k Mezinárodnímu trestnímu soudu (MTS) je obsažena v zákoně ASPA, který byl přijat v rámci zákona o financích jako odpověď na teroristické útoky proti USA. Předložen byl v květnu 2002 a prezident Bush ho podepsal v srpnu téhož roku. Již v preambuli odkrývá zmíněnou americkou doktrínu vůči Mezinárodnímu trestnímu soudu, když stanoví, že „mezinárodní smlouva nemůže uložit závazky pro nesignatářské státy“ a z toho důvodu „Spojené státy odmítají veškerou pravomoc soudu vůči svým občanům“.

Podstata ASPA spočívá ve stanovení vztahu Spojených států k Mezinárodnímu trestnímu soudu vnitrostátním předpisem.¹⁾ A tak zmíněná norma mimo jiné zakazuje veškerou americkou spolupráci se soudem. To se vztahuje na americké

soudy, vlády jednotlivých států i vládu federální. Zakazuje se tak jakékoliv předání amerického občana či osoby pobývající na území USA Mezinárodnímu trestnímu soudu, financování vyšetřování, vazby či transferu osoby k tomuto soudu a nebo se zakazuje přijetí jakéhokoli opatření spojeného s vyšetřováním, předběžnou žádostí či stíháním. Dále ASPA předpokládá omezení americké účasti v určitých operacích OSN k udržení míru. To tedy znamená, že Spojené státy využijí svého veta v Radě bezpečnosti OSN při přijímání rezolucí o zřízení misí s takovým posláním. Účast amerických ozbrojených sil bude odsouhlasena, jen bude-li se operace odehrávat na území státu, který není stranou Římskému statutu. Prezident však může povolit takovou účast, jestliže takovou operaci odůvodňuje národní zájem nebo Rada bezpečnosti zajistí americkým silám ve své rezoluci imunitu.

Dalším významným bodem Zákona o ochraně členů americké služby je zákaz veškeré vojenské výpomoci většině států, které statut ratifikovaly. Z tohoto ustanovení však existují výjimky založené na národním zájmu, jež se týkají států NATO a některých dalších významných spojenců (např. Austrálie, Egypta, Izraele, Japonska). Rovněž zde může prezident přehodnotit tento zákaz vůči státům, které uzavřely tzv. bilaterální smlouvy o imunitě.

Otazník zůstává nad sekci 2008 zákona, která umožňuje prezidentovi použít „všechny nutné a vhodné prostředky“

k osvobození amerického občana zadržovaného Mezinárodním trestním soudem. Právě kvůli tomuto ustanovení je ASPA přezdívaná jako „Hague Invasion Act“. Posláním ASPA je tedy zajistit imunitu americkým občanům na základě vnitrostátní úpravy s tím, že některé zákazy jsou z důvodu národního zájmu moderovány.

Vedle ASPA je postoj Spojených států k Mezinárodnímu trestnímu soudu určován na vnitrostátní úrovni ještě tzv. *Nethercutt Amendment*, podepsaný G. Bushem v prosinci 2004. Ten povoluje snížení finanční podpory státům, jež nepodepsaly bilaterální smlouvy o imunitě, tzv. BIA. Finanční podpora zahrnuje různé oblasti, mimo jiné fondy na mezinárodní bezpečnost, programy podpory míru, antidrogová opatření, komise pravdy a usmíření, programy podpory lidských práv, rozvoj ekonomiky a hospodářství a další.²⁾ Vnitrostátní úprava je tak odrazem politiky, kterou USA hrají na mezinárodní scéně. Pochopit tuto hru lze jen obtížně. Spojené státy se nespokojily s „prostým“ odmítnutím Římského statutu, ale aktivně směřují proti celkovému účelu mezinárodního trestního soudnictví v podobě Mezinárodního trestního soudu. A k tomu přímo využívají samotný Římský statut. Za připomenutí stojí dvě „dějství“. Jedno, které se odehrálo na půdě Rady bezpečnosti OSN, a druhé – již zmíněné bilaterální smlouvy (BIA).

Dějství první: Rezoluce RB OSN 1422 a 1487

Statut Mezinárodního trestního soudu obsahuje v čl. 16, nazvaném Odklad vyšetřování či stíhání,³⁾ určitou „politickou pojistku“ pro případ, kdy by zahájené vyšetřování či stíhání bylo ke škodě akcím mezinárodního společenství při ohrožení

míru a mezinárodní bezpečnosti. První i druhá rezoluce přijatá na základě tohoto článku však byla jeho „znásilněním“. Po diplomatické pútce (Bushova vláda začala vyhrožovat stažením všech peacekeeping operací) byla 12. července 2002 přijata v rámci kapitoly VII Charty rezoluce RB 1422 (UN peacekeeping). V ní Rada bezpečnosti „požaduje, aby, nastane-li situace týkající se činných odpovědných osob nebo personálu nebo bývalých odpovědných osob nebo personálu ze státu podléhajícího se na operaci, který není stranou Římského statutu, Mezinárodní trestní soud nezahájil, z důvodů jednání či opomenutí spojených s operacemi povolenými OSN, žádné vyšetřování či stíhání po dobu 12 měsíců [...]“⁴⁾

Na celou rezoluci, představenou předcházející větou, se lze ve vztahu k čl. 16 Římského statutu kriticky podívat ve dvou směrech. Předně čl. 16, vztahující se na konkrétní situaci, dává možnost odložit určitou věc projednávanou Mezinárodním trestním soudem. Rezoluce 1422 však poskytuje imunitu, nikoli pro určitou situaci, ale pro předem určený okruh osob. Nejedná se tedy o imunitu materiální (odložení vyšetřování nebo stíhání zločinů spáchaných v daném konfliktu), ale imunitu osobní.⁵⁾ Rezoluce tak činí rozdíl mezi osobami ze států, které nejsou stranou Římského statutu, a osobami ze států, které jeho stranou jsou. Dále analýzou rezoluce dojdeme k tomu, že tato jde proti smyslu ustanovení čl. 16 a v konečné fázi i proti samotnému Mezinárodnímu trestnímu soudu. Rezoluce říká „ano operacím na udržení míru, ale ne sankcím MTS za eventuální zločiny spáchané v rámci těchto operací občany nesignatářských států. Tato negace se rovná vyprázdňení smyslu, cíle a účelu statutu

soudu, jehož preambule zdůrazňuje, že nejzávažnější zločiny, které se dotýkají celého mezinárodního společenství, ohrožují mír, bezpečnost a blaho světa“.⁶⁾

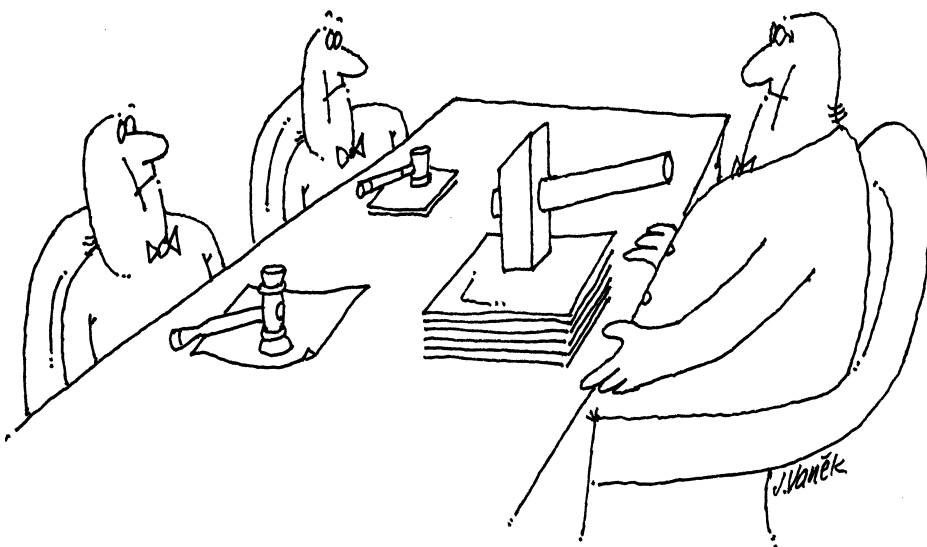
Vedle toho je zapotřebí zmínit i paradoxní situaci, která přijetím této rezoluce vznikla. Rezoluce byla přijata v rámci kapitoly VII Charty, nevztahuje se však ke konkrétní situaci, ale je obecná (vyplývá to rovněž z obecného názvu). Jedinou situací, kterou evokuje, je vyšetřování Mezinárodním trestním soudem. Lze tak dojít k závěru, že samotný soud je překážkou míru, popřípadě stanoví ohrožení mezinárodní bezpečnosti.^{7,8)}

Rada bezpečnosti se k této otázce, dle odstavce 2 rezoluce 1422, vrátila ještě dvakrát. Poprvé opět s úspěchem USA při přijetí sesterské rezoluce 1487 z 12. června 2003. V červnu 2004 ale Spojené státy také vzhledem ke skandálům v Iráku neuspěly.

Dějství druhé: bilaterální smlouvy o imunitě (BIA)

Vedle aktivit na půdě OSN „znásilňují“ USA Římský statut bilaterální cestou, s využitím ustanovení čl. 98 samotného statutu.⁹⁾ Smyslem tohoto „kolizního pravidla“ je zachovat aplikaci stávajících závazků států, při přistoupení ke statutu. Jedná se především o tzv. SOFA (Status of Forces Agreements) dohody o statutu ozbrojených sil, nebo SOMA (Status of Missions Agreements) dohody o statutu misí, z nichž nejznámější je asi NATO SOFA z roku 1951. Cílem podobných dohod je stanovit jasná pravidla pro rozdělení pravomocí mezi státem vysílajícím ozbrojené síly a státem-hostitelem pro účely soudní pravomoci nad osobami, které by spáchaly trestnou činnost. Domnělý pachatel, občan vysílajícího státu, je tak předán tomuto státu k potrestání. A tak čl. 98 dává vysílajícímu státu prioritu, v souladu s principem komplementarity Mezinárodního trestního soudu, ke stíhání vlastních občanů za činy spáchané mimo své území.

Od června 2002 až doposud oslovila americká vláda na 180 států s nabídkou uzavření tzv. bilaterální dohody o imunitě (Bilateral Immunity Agreement – BIA) na základě čl. 98/2 často s příslibem zachování finanční pomoci v případě podpisu (srov. výše *Nethercutt Amendment*). Z těchto oslovených států 97 BIA podepsalo (z nich 21 ratifikovalo a 8 uzavřelo dohodu jako tzv. executive agreement) a z nich je 43 států, které jsou stranami Římského statutu. Osmnáct států, které jsou stranami Římského statutu

a odmítly podpis BIA, ztratily podporu USA.¹⁰⁾

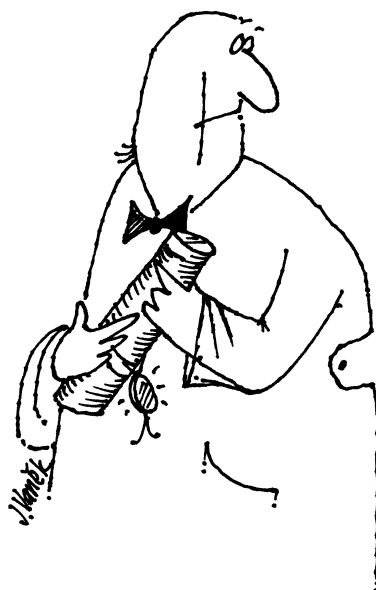
Obsahem takových dohod je především závazek státu hostitele nepředat občana vysílajícího státu (USA) Mezinárodnímu trestnímu soudu, či entitě nebo třetímu státu, ze kterého by jej bylo možno předat MTS. Jaký je vztah těchto dohod k Římskému statutu, je otázkou. Lze je považovat za dohody *secundum lege*, tedy použití čl. 98/2 jako právní základny pro ochranu prvořadých národních zájmů USA?¹¹⁾ Nebo se jedná o jeho zneužití čili o převrácení smyslu tohoto článku s „cílem zavést vnější soudní politiku v celkovém rozporu s cílem a účelem MTS“?¹²⁾

Z pohledu smluvního práva (Vídeňská úmluva 1969) lze nabídnout následující problémy: Jednak je to otázka interpretace čl. 98. Statutu, tedy otázka pravého smyslu tohoto článku. Zda tedy ratifikace BIA není porušením mezinárodního práva a v případě signatářů Římského statutu přímo v rozporu s jejich závazky ze statutu plynoucími. Za použití čl. 32 Vídeňské úmluvy lze použít doplňkové prostředky výkladu, pokud by interpretace podle obecného výkladu vedla k výsledku, který je zřejmě protismyslný nebo nerozumný. A výkladem BIA se právě k takovým protismyslným a nerozumným výsledkům dostaneme. *Raison d'être* Římského statutu, který mimo jiné vyplývá i z přípravných prací, je zajistit, aby odpovědní pachatelé nejzávažnějších zločinů (genocidy, válečné zločiny, zločiny proti lidskosti) byli souzeni prvotně státy a následně – v případě neschopnosti či neochoty státu – předání Mezinárodnímu trestnímu soudu. A tak, jakákoli dohoda, která zabráňuje výkonu MTS jeho komplementární funkce, je v rozporu se smyslem Římského statutu.¹³⁾

Dále se jedná o otázku kompatibility BIA s čl. 18 Vídeňské úmluvy ve vztahu ke státům, které přistoupily ke Statutu. Tyto státy porušily ustanovení čl. 18, tedy závazek nemařit předmět a účel smlouvy před jejím vstupem v platnost. Pro státy, které podobnou úmluvu již ratifikovaly, se jedná o přímé porušení Římského statutu, zásady *pacta sunt servanda* (čl. 26 Vídeňské úmluvy).¹⁴⁾

Postranní poznámkou je otázka donucení při uzavírání dohod, které by znamenalo jejich nulitu. Jedná se hlavně o „hrozbu“ nepříznivých ekonomických následků (neposkytnutí finanční podpory) pro rozvojové země při odmítnutí BIA.¹⁵⁾

Hlavním důvodem americké politiky vůči Mezinárodnímu trestnímu soudu je snaha ochránit především vojáky a civilní pracovníky USA – působící v různých mi-

sích po celém světě – před Mezinárodním trestním soudem. Lze uzavřít, že v současné době mohou být američtí příslušníci „modrých přileb“ vystaveni eventuálnímu vyšetřování MTS za splnění třech kumulativních podmínek:

- USA poskytl personál do mise pro udržení míru.
- Mise se odehrává na území státu, který přistoupil k Římskému statutu.
- Žádný jiný soud, jako např. ICTY nemá přednost. Takže celkové riziko, jak vyplývá ze zdrojů OSN,¹⁶⁾ je v současné době nulové.

Proč tedy potřebují Spojené státy pojistku tvořenou zneužitím mezinárodního práva?

Pavel Bureš (1979) je asistentem na PF UP Olomouc, zabývá se mezinárodním právem veřejným, právem lidských práv a mezinárodním trestním soudnictvím.

BuresPcz@seznam.cz

¹⁾ Viz www.fidh.org/justice/lettres/2002/marc3008f.htm.

²⁾ Viz www.iccnw.org.

³⁾ „Žádné vyšetřování nebo stíhání nelze zahájit nebo v něm pokračovat podle Statutu po dobu dvanácti měsíců od data, kdy Rada bezpečnosti o to požádá Soud v rezoluci přijaté podle kapitoly VII Charty OSN; za stejných podmínek může Rada žádost obnovit.“

⁴⁾ Odstavec 1. zmíněné rezoluce.

⁵⁾ Bourgogue-Larsen L., *Les Etats-Unis d'Amérique et la justice internationale*, Sborník Le droit international, la croisée des chemins, Pédone, Paris, 2004, ISBN 2-233-00455-8, s. 233 a násl.

⁶⁾ Tamtéž, s. 255.

⁷⁾ Prohlášení Lichtenštejska: „Rezoluce 1422 (2002) se odvolává na kapitolu VII Charty OSN, aniž by určila ohrožení míru a mezinárodní bezpečnosti. To znamená, že Mezinárodní trestní soud je sám tímto ohrožením.“ V *Nations Unies, doc.S/PV4772, 12 juin 2003 p. 8*. Cit. dle David E., *La Cour pénale internationale, Collected courses of the Hague Academy of International Law*, 2005, ISBN 90-04-14555-9, s. 325 a násl.

⁸⁾ Zpět nás to vrací k problému legality rezolucí Rady bezpečnosti, které vedou nepřímo ke změně mezinárodní úmluvy. Srov. ⁵ Bourgogue-Larsen L. cit. dílo.

⁹⁾ Čl. 98 odst. 2 stanoví: „Soud nepostupuje v žádosti o vydání, která by vyžadovala od požadovaného státu, aby jednal způsobem neslučitelným se závazky, které pro něj vyplývají z mezinárodních dohod, podle kterých souhlas vydávajícího státu je nutný k vydání osoby tohoto státu Soudu [...]“

¹⁰⁾ Zdroj www.iccnw.org.

¹¹⁾ Jako jeden z prvních států podepsalo BIA Rumunsko. V prohlášení zástupce MZV reagujícího na ostrý nesouhlas EU stojí, že podobné dohody jsou legální a nevytvářejí imunitu, protože i Rumunsko i USA jsou schopny soudit „své“ podezřelé a dohoda pouze zakazuje jejich předání MTS. Spor mezi západní Evropou a USA by měla vyřešit Evropa sama, ne Rumunsko.

¹²⁾ Bourgogue-Larsen L., cit. dílo, str. 257.

¹³⁾ Viz www.fidh.org/article.php3?id=article=3008.

¹⁴⁾ V Evropě se jedná o Albánii, Bosnu a Hercegovinu, Gruzii, Makedonii. Rumunsko nakonec svůj podpis BIA odvolalo.

¹⁵⁾ Při sjednávání úmluvy o smluvním právu to byly právě rozvojové země, které chtěly pod čl. 52 (Donucení státu hrozbou síly nebo použitím síly) zařadit i donucení ekonomické. Nestalo se tak. Někteří autoři se ale přesto domnívají, že ekonomické donucení je v rozporu se základními principy uvedenými v Chartě OSN, konkrétně suverénní rovnost všech států.

¹⁶⁾ Viz www.un.org/Depts/dpko/contributors

Přehled polské politiky pro pokročilé

Michal Kubát: *Demokracie v Polsku. Politický systém Polské republiky (1989–2005)*. Slon, Praha 2005, edice politické systémy, 181 s.

V rámci edice politických systémů nakladatelství Slon vyšel po Velké Británii a Slovinsku také politický systém našeho severního souseda – Polska. Autorem knihy je pražský politolog Michal Kubát, který se polské politice věnuje dlouhodobě. Je mimo jiné autorem monografie „Politika v Polsku po roce 1989“ (Praha, Karolinum 2000) nebo kapitoly k této zemi ve sborníku „Politické a ústavní systémy zemí středovýchodní Evropy“ (Praha, Eurolex Bohemia 2004), jehož byl editorem.

V recenzované práci se tato důkladná „znalost věci“ nesporně promítá pozitivně a umožňuje na relativně omezeném prostoru podat zajímavý pohled na soudobou polskou politiku. Má to ovšem i svou odvrácenou stranu, když se autor někdy nechává příliš „unést“ a zapomíná, že primárně má jít o příručku pro nepříteli tématu znalého čtenáře. Leč po pořádku se podívejme na strukturu a některé vybrané aspekty knihy.

Po krátkém úvodu následuje „otevírací“ kapitola věnovaná polskému přechodu k demokracii, v níž autor nejprve stručně a výstižně charakterizuje problémy a charakter komunistického režimu před rokem 1989. Nesporným kladem přitom je odlišení různých fází vývoje režimu, a to včetně postižení jejich systémových odlišností. Autor tak v duchu převažujícího politologického pohledu na komunistický režim nejenom správně identifikuje jeho autoritářský, nikoli totalitní charakter po roce 1956, ale i proměny tohoto autoritarismu v dalších desetiletích.

Pro zachycení úzce chápaného aktu přechodu k demokracii, tj. zejména kulatého stolu za účasti vládního tábora a opozice (hnutí Solidarita) na začátku roku 1989, je potom důležitá pasáž, že se svou podstatou zřejmě jednalo o (nepřiznanou) kapitulaci státní moci (s. 22). Kubát tím pravděpodobně naráží na nejnovější a v Polsku velmi diskutovanou reinterpretaci tradičního vnímání kulatého stolu z pera polského historika Antonia Dudka (Reglamentowana

rewolucja, Kraków, Arcana 2004), která vychází z jeho studia archivu polských komunistů a tajných služeb.

Tradiční politologická i historická interpretace kulatého stolu (nejenom v polské literatuře) vycházela z představy, že se jednalo o *kompromisní dohodu*. Důdek ovšem celkem přesvědčivě ukázal, že vedení polských komunistů se zejména s ohledem na katastrofální ekonomickou situaci, rychle rostoucí sociální napětí a vnitřní rozklad Strany *muselo* nějak s opozicí dohodnout. Polský přechod k demokracii tak patrně byl tomu československému, u něhož došlo k zhroutení režimu, bližší, než se do nedávna myslelo.

Kapitola o přechodu k demokracii je bohatě doplněna o názory polské veřejnosti, zjištěné výzkumy veřejného mínění, a to především z hlediska akceptace demokracie. Výzkumy jsou považovány i před rokem 1989 za relativně objektivní (tehdy nebyly publikované, ale určené pro interní potřebu vedení strany). Co ovšem představuje určitý problém, je pomínutí bližšího přiblížení důležitých polodemokratických parlamentních voleb v červnu 1989, stejně jako spíše heslovité „přeběhnutí“ dalších mezníků dokončení přechodu (vznik první vlády v čele s představitelem opozice Tadeuszem Mazowieckým, volba vůdce Solidarity Lecha Wałęsy prezidentem, první plně demokratické parlamentní volby v roce 1991). Po přečtení knihy bych mimo to považoval za vhodné navázat na tuto kapitolu nějakým stručným přiblížením politického vývoje dotaženým do současnosti. V knize totiž následuje kapitola s popisem ústavního vývoje a proměn politického režimu a po ní další kapitola s přiblížením vrcholných orgánů výkonné a zákonodárné moci a jejich působení. Pro nepříteli obeznámeného čtenáře by předchozí shrnutí politického vývoje mohlo představovat jasnou „seznamovací“ linii s polskou politikou. Autorem zvolený postup, když v kontextu přiblížení ústavních změn a vrcholných státních orgánů „přidává“ vysvětlující pasáže k politickému kontextu, se mi jeví méně vhodný.

Nástin ústavního vývoje, proměn politického režimu a nejvyšších státních orgánů je jinak sám o sobě velmi fundovaný. Kubát

postihl nejenom ústavní materii, ale i vliv, který měla proměnlivá politická situace. Z hlediska základního přehledu lze za dobře zvládnuté považovat i další kapitoly – o lidských a občanských právech a jejich ochraně, soudním systému, jehož pojednání odděleně „až“ (a vlastně mimo) kapitoly o moci výkonné a zákonodárné má z politologického úhlu pohledu svou logiku, a regionální samosprávě a jejím vývoji.

Zvláštní pozornost zaslouží kapitola o stranickém systému a politických stranách. S ohledem na někdy zkreslené vnímání současné polské politiky v českých poměrech je dobré zvláště upozornit na pasáž, která se zabývá *pravíčovostí* a *levíčovostí* polských stran (s. 95). V Polsku se tyto výrazy nepojí pouze se socio-ekonomickými pohledy stran, ale také, což je mnohdy důležitější, s postojem k roli církve ve společnosti a obecně k náboženství a vztahem k (nejenom) komunistické minulosti. Vítěz polských parlamentních voleb roku 2005 Právo a spravedlnost (PiS) reprezentuje právě takový případ pravíčovité strany skeptické vůči tržnímu hospodářství, pracující s dekomunizační agendou a preferující křesťanské hodnoty (a mimo to také operující s antikorupčním, antikriminálním a populistickým apelem). Podobně nesporně stojí za zmínku vysvětlení vysoké stranické proměnlivosti polské politické scény (s. 98–99). Je popsána organizační slabost většiny stran, která se promítá do jejich malé „životnosti“. Není od věci doplnit, že v tematicky přílehlé kapitole k voličskému chování, která je do knihy rovněž zařazena, je pak zformulován závěr, že voličské orientace Poláků lze přesto považovat za relativně stabilní (s. 133). Autor (opět v duchu názoru), který zastává část polské politologie, to opírá o omezenou proměnlivost základního rozdělení polské politické scény. Zřejmě nejvýstižnější by to bylo možné vyjádřit slovy, že strany se sice střídají, ale názorově-politické orientace, jež reprezentují, jsou poměrně stálé.

Zřejmě s ohledem na jednu z autorových specializací, jejíž je právě výzkum volebních systémů, je – ne zcela typicky pro podobné publikace – zařazena i kapitola mapující volební systémy při nejrozličnějších typech voleb – parlamentní, prezidentské, místní, regionální aj. (obvyklejší bývá jejich přiřazení k jednotlivým orgánům). Závěrečné kapitoly jsou pak věnovány referendu, jehož jako nástroje přímé demokracie bylo v Polsku po roce 1989 několikrát využito (i při schválení dnes platné ústavy v roce 1997 a při vstupu do EU), ostatním aspektům politického systému, v němž je největší prostor vcelku logicky věnován vlivné katolické církvi a problematice vztahu Polska a Poláků k Evropské unii. Knihu uzavírá krátké zamyšlení, po němž následuje seznam výběrové literatury a přílohy s přehledným seznamem polských prezidentů, premiérů, výsledků par-

lamentních a prezidentských voleb a platných referend.

Co říci závěrem? Kniha poskytuje odborně solidní a až na menší zmíněné výhrady i přehledné a srozumitelné přiblížení polského politického systému. Jazykově jde o text kultivovaný, pomineme-li několik

ojedinělých polonismů (například s. 130 – agrární Sebeobrana, tj. radikální politická formace, „se vyvozuje z rolnických odborů“). Zájemcům o polskou politiku ji lze nesporně doporučit.

Lubomír Kopeček

Lubomír Kopeček (1975) působí na Katedře politologie Fakulty sociálních studií MU.

kopecek@fss.muni.cz

¹⁾ Práce bohužel neobsahuje (na přání nakladatelství?) citace použité literatury, pouze na závěr knihy je přiložena výběrová bibliografie.

Česko-německé vztahy a politika střední Evropy

Jürgen Tampke: Czech-German Relations and the Politics of Central Europe. From Bohemia to the EU, Basingstoke: Palgrave 2003, 213 s., ISBN 0-333-73449-1.

Publikace Jürgen Tampkeho k tématu česko-německých vztahů představuje pro české čtenáře práci v několika ohledech netypickou. Vývoj vzájemných vztahů Čechů a Němců je předmětem vědeckého zájmu zejména v českém a německém prostředí, a především starší studie pak do jisté míry odrážejí příslušnost autora k jedné ze stran tohoto „sousedství uprostřed Evropy“. Tampkeho práce naopak nabízí pohled z vnější perspektivy – autor působí na australské University of New South Wales – snažící se o objektivní náhled na problematiku česko-německých vztahů a o vyvážené zastoupení argumentů obou zúčastněných stran. Studie v anglickém jazyce je primárně určena taktéž spíše „vnějšímu“ publiku – autor v poměrně stručné formě vysvětluje základní souvislosti vývoje vzájemných česko-německých vztahů, aniž by zacházel do přílišných podrobností. Práce je rozdělena chronologicky do sedmi kapitol, přičemž těžiště studie tvoří vývoj vztahů mezi Čechy a českými Němci ve 20. století.

Výklad česko-německých vztahů Tampke uvádí poněkud netypicky již českým přemyslovským státem a v první kapitole stručně nastiňuje vývoj českých dějin do první světové války. Pozornost je věnována zejména vzniku národních hnutí v 19. století a vzrůstajícímu česko-německému antagonismu v rámci habsburské monarchie; autor zde zdůrazňuje, že Rakousko-Uhersko bylo v roce 1914 stabilním státem a za hlavní příčinu jeho rozpadu o čtyři roky později označuje především úzkou vazbu na vilémovské Německo.

Následující kapitola s poněkud zavádějícím názvem „Československo“ se spíše než první Československou republikou zabývá vývojem vedoucím ke vzniku samostatného

československého státu. Tampke se poměrně podrobně věnuje československému exilu a roli T. G. Masaryka při vzniku samostatného Československa v roce 1918. V následujícím stručném přehledu vývoje první republiky se autor soustřeďuje zejména na situaci v sudetoněmeckém pohraničí v letech 1918 až 1920 a na německou politickou reprezentaci v ČSR. Postavení německé menšiny je hodnoceno v širším mezinárodním kontextu komparací postavení minorit v Československu a ostatních evropských státech.

Ve třetí kapitole, jejímž tématem jsou Říšská župa *Sudetenland* a protektorát Čechy a Morava, se autor věnuje ideovému vývoji Henleinovy *Sudetendeutsche Partei* a jejímu vzestupu, za jehož hlavní příčinu označuje devastující vliv hospodářské krize v německém pohraničí. Tezi některých německých autorů, že československá vláda svými hospodářskými opatřeními v období hospodářské krize vědomě znevýhodňovala německou menšinu, Tampke rozhodně odmítá. Kapitulu uzavírá popis vývoje říšské politiky v protektorátu Čechy a Morava a postavení sudetoněmeckého obyvatelstva v rámci německé Říše; autor zde připomíná mezinárodní význam atentátu na Heydricha a jeho roli v československém odboji.

Čtvrtou kapitolu, která se věnuje vyhánění a nucenému vysídlení německé menšiny z českých zemí, uvádí stručný exkurz do terminologie, vysvětlující odlišnost a konotace pojmů „vyhánění“, „vysídlení“ a „odsun“ včetně problematiky jejich překladu mezi češtinou, němčinou a angličtinou. Tampke se podrobně zabývá rolí Edvarda Beneše v otázce budoucnosti Němců v ČSR a poukazuje na některými autory opomíjený význam radikalizace domácího odboje pro poválečné vysídlení německého obyvatelstva z československého území. Tento vývoj je zasazen do širšího mezinárodního a dobového kontextu nahlížení na „transfer obyvatelstva“ jako efektivního způsobu

bu řešení problémů spojených s existencí početných národnostních menšin v Evropě; poukazuje se též na roli probíhající války, vedené Německem ve jménu nacistické rasistické ideologie, která přispěla k souhlasnému postoji velmocí vůči československým plánům poválečného vysídlení německé menšiny. Zvláště v této části práce, jež se týká se nejbolestivější kapitoly česko-německých vztahů, je patrná Tampkeho snaha o objektivitu a vyváženost pohledů obou stran.

Politika vyhnaneckých svazů a organizací v prvním poválečném desetiletí představuje téma další kapitoly, v jejímž úvodu jsou nastíněny problémy spojené s poválečným přílivem uprchlíků a vyhnanců na německé území. Autor zde upozorňuje na skutečnost, že se přes společný osud vyhnaní a ztráty domova jednalo v případě vysídlenců o velmi heterogenní skupinu, v jejímž rámci existovaly obrovské sociální a jazykové rozdíly, a v řadě ohledů tedy nelze vztahovat poznatky o jedné z vysídleneckých skupin na všechny vyhnance. Pozornost je pak věnována vzniku, požadavkům a rétorice vyhnaneckých organizací a vývoji ekonomické i politické situace vysídlenců v kontextu hospodářského zázraku 50. let.

Šestá kapitola se věnuje vývoji česko-německých vztahů od padesátých do sedmdesátých let, zejména pak vyhnanecké politické lobby. Tampke v této souvislosti poukazuje na oddálení revizionistické politiky vyhnanckých svazů od vládní linie, která během 60. let fakticky rezignovala na bývalá německá východní území. Vyústěním této linie byla německá *Ostpolitik* počátku 70. let, v jejímž rámci se autor zabývá též otázkou (ne)platnosti Mnichovské dohody a centrálním významem této problematiky v jednáních, jež předcházela uzavření Pražské smlouvy v roce 1973.

Závěrečná kapitola práce shrnuje vývoj česko-německých vztahů od osmdesátých let do počátku nového tisíciletí. Pozornost je věnována centrálním otázkám česko-německých vztahů v 90. letech, zejména Česko-německé smlouvě z roku 1992, Česko-německé deklaraci z roku 1997 a medializované problematice tzv. Benešových dekretů. Práci uzavírá stručný přehled hospodářského vývoje České republiky po roce 1989 a výhled na vstup ČR do Evropské unie.

Jak již bylo poznamenáno v úvodu, práce se snaží podat stručný a přitom erudova-

ný přehled vývoje česko-německých vztahů spíše „vnějšímu“ publiku, „nedotčenému“ danou problematikou. Tento záměr se autorovi daří prezentovat velice dobrým způsobem a formou – na necelých sto šedesáti stranách textu jsou představeny klíčové aspekty česko-německých vztahů ve 20. století v jejich vzájemných souvislostech. Zároveň Tampke nevynechává žádný z důležitých prvků formujících česko-německé vztahy dvacátého století a snaží se v citlivých oblastech společných dějin o vyváženost argumentů a náhled z obou stran.

Práci lze vytknout poněkud zavádějící název a nepřesné chronologické členění

kapitol. Spíše než obecně česko-německými vztahy se autor zabývá vztahy mezi českým a německým etnikem v českých zemích, resp. politikou německých vysídlenců a jejím vlivem na česko-německé vztahy. Titulem avizované problematice střední Evropy se práce věnuje pouze okrajově, stejně jako otázce česko-německých vztahů v souvislosti se vstupem ČR do Evropské unie.

Navzdory těmto spíše formálním nedostatkům však Tampke stručnou a čtivou formou postihuje důležité aspekty vývoje česko-německých vztahů ve 20. století, a práce tak poskytuje díky svému rozsahu a poměrně širokému seznamu pramenů a li-

teratury vyvážený přehled dané problematiky. Příhodná je tato studie bezesporu zejména pro anglofonní čtenářskou obec, jež nemá přístup ke standardním německým nebo českým pracím k dané tematice, zároveň však představuje i pro českého čtenáře zajímavý pohled na česko-německé vztahy z vnější perspektivy.

Zuzana Krahulcová

Zuzana Krahulcová (1980) studuje německá a rakouská studia na Institutu mezinárodních studií FSV UK.

zuzana.krahulcova@centrum.cz

Nejlepší obchod minulého tisíciletí: před 380 lety došlo ke koupi Manhattanu

Představa novosti má pro většinu Američanů pozitivní nádech, který má své kořeny v době, kdy Evropané začali Severní a Jižní Ameriku nazývat Novým světem a zdejší osady pojmenovávat podle míst ve staré vlasti, což se hojně dělo v koloniích, jež měly ve svém názvu „nový“ či „nová“. Ve „staré“ Evropě se v těchto časech třicetileté války bojovalo, popravovalo, pro víru utíkalo do emigrace – a za oceánem se osídlovala neznámá území. „Zájem“ byl především o Severní Ameriku, k jejímuž břehům připlouvali cizinci ve stále větším počtu. Nejagilnější byli Nizozemci a Angličané, ale nezapomínali ani Skotové, Francouzi, Španělé či Švédové.

U zrodu kolonie nazvané Nové Nizozemí stál Angličan Henry Hudson, jenž roku 1609 ve službách nizozemské Východoindické společnosti objevil při hledání cesty do Indie řeku, která dodnes nese jeho jméno, a přilehlou oblast bohatou na kožešinovou zvěř. Vlastní kolonizaci Nového Nizozemí zahájila Západooindická společnost (zřízená roku 1621), která v roce 1624 založila první stálou osadu a obchodní středisko (jako platidla se používaly bobří kožešiny a wampumy – mušle navlečené na šňůře) v Novém Nizozemí, nazvanou Fort Orange (dnes město Albany ve státě New York).

Prvním guvernérem tohoto území se stal Petr Minnewit (Peter Minuit). Starostí měl nad hlavu. Způsob nizozemského osídlení se totiž lišil od anglického: Angličané bydleli v uzavřených vesnicích soustředěných

kolem kostela, Nizozemci žili na roztroušených dvorech, takže byli více vystaveni všem nebezpečím. Nizozemské skupiny celkem 2500 osadníků navíc netvořily jednotu. K obcím nepatřili jen Holanďané, ale i Němci, Skandinávci, Židé a angličtí puritáni. Toto pestré společenství se nechovalo vždy jednotně. Kromě toho v kolonii Nové Nizozemí neexistoval soukromý majetek, veškerá země se pronajímala od Západooindické společnosti, a osadníci ji tedy nebránili jako svou vlastní.

Protože se stále častěji stávali terčem útoků Indiánů, nezbylo jim, než se stáhnout na lépe chráněný úzký zalesněný ostrov, obklopený řekami: na západě Hudson, na severu Harlem River a na východě East River. Ostrov se jmenoval Manhattan, byl asi 22 km dlouhý a nejvýše 3,5 km široký s výměrou kolem 5660 km². Aby se věci uvedly do pořádku, pečlivý Minnewit os-

trov 4. května 1626 od indiánského kmene Algonkinů koupil – za 60 guldenů a několik beden tretek! A založil na něm hlavní město Nového Nizozemí a středisko obchodu s kožešinami Nový Amsterdam. Připomínal holandské město, dokonce s větrným mlýnem. Položil tím základ ke vzniku jednoho z nejvýznamnějších měst světa – New Yorku. Za pár guldenů to stálo!

Roku 1664 se však Angličané pod zámkou porušení zákona o plavbě (který umožňoval dovážet zboží do amerických kolonií pouze anglickým lodím) Nového Nizozemí, vedeného tehdy posledním holandským guvernérem Petrem Stuyvesantem (zavedl zde přísné zákony, včetně ediktu, jímž bylo nařízeno zavírat všechny hospody ve 21 hodin), poměrně snadno zmocnili. Navíc kolonie nepřinášela Holanďanům očekávané zisky. Získané území, z něž se nakonec vyvinuly tři zakládající státy Unie (New York, New Jersey, Delaware), daroval anglický král Karel II. svému bratrovci Jakubovi, vévodovi z Yorku, podle něž bylo hlavní město Nového Nizozemí přejmenováno na New York.

Bohumil Tesařík

Bohumil Tesařík (1935), nezávislý publicista.

